

Vázlatok
Magyarhon

népéletéből

VÁZLATOK
MAGYARHON NÉPÉLETÉBŐL.

BÁRÓ PRÓNAY GÁBORTÓL.

BARABÁS, STERIO ÉS VÉBER HUSZONÖT SZINEZETT KÉP-MŰVÉVEL.

PESTEN.
GEIBEL ARMIN SAJÁTJA.

1855.

125/1914

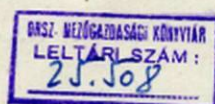
VÁZLATOK
MAGYARHON NÉPÉLETÉBŐL.

„Mihelyt ruhát, nyelvet, és szokást elhagytok,
„Azonnal meg szüntök lenni, a mik vagytok!”

MÁRNYÁSY JÓSEF verseib: 156. lap.

Nefas est, nolle, dum possis, patriam illustrare.

Vide Statist. Magda. pag. XII.

ELŐSZÓ.

zon szokások és sajátságok, melyek a' népeletben magyar országban századok óta fenállanak, ősidők hagyományai, 's ez által a' hon előtt nagy becsét 's kedvességet nyertek. Nem lesz tehát érdektelen, több nép-barátra nézve, azokkal közelebbről megismerkedni.

Ugyan ezért, szerintem czélszerűen cselekszem, ha a' magyar szövegen kívül, még egy németet is bocsátok az olvasó közönség elébe: mert, a' külföldre, különösen némethonra nézve, minden esetre érdekes marad, ismérni sajátságait azon országnak, mely még kevéssel ez előtt nem hogy ismerve lett volna, de sőt meglátogatva is alig lévén, mindössze a' gőzhajozás és vasutak létesülése óta látszik mintegy közelitve lenni azon országokhoz, melyektől nagy részben, egykor, mivelődését nyerte, 's hogy valóban mennyire növekedjék az irántai részvét, azt, számos idegenek-általi jelenlegi gyakorta látogatása tanúsítja.

Kimerítő rajzot adni az itteni szokások 's jellemekről nem volt szándékom; mind e' mellet is azonban kettős czélt óhajtottam munkámmal elérni. Egy részről t. i. fentartani, az utókor számára a' jelenlegi népeletnek némely vonásait; a' mennyiben a' népek szokásaiból, az, Európát körül-hálózó vasut-vonalok által, sok talál majd elenyészni vagy összevegyülni; 's egyszersmind azokat, 25 a' legjelesebb honi művészekről készített életrajzi képekből álló, egy mellékletben, szemléltethetőkké is tenni; más részről pedig, több a' népek szokásait kedvellőknek, és több főrendü köröknek időtöltést szerezni, mit ha elértem, törekvésem dúsán van jutalmazva.

TARTALOM.

I. A' paraszt lakodalmak	1
II. Az aratás	7
III. Az alföld szérüi	11
IV. A' pásztorok	15
A. A' jubász	18
B. A' gulyás	19
C. A' bival esordás	21
D. A' csikós	22
E. A' kondás	23
V. A' czigányok	25
VI. A' szüret	31
VII. A' vadászat	37
VIII. A' halászat	41
IX. A' Drótos-tót	47
X. Az olaj-árus	53
XI. Az oláh-fuvaros	59
XII. A' lúd-hajcsár	63
XIII. A' fonóka	67
XIV. A' falusi tanács	71
XV. A' magyarhoni népviselet	75
XVI. A' puszta	79
XVII. Pest	85
A. Pesti dinnye-vásár	90
B. „ Duna-vizhordókatók	91
C. „ Laczí-konyha	92

I.

A PARASZT LAKODALMAK.

A paraszt lakodalmak.

gy a' köznépre nézve legörvendetesebb esemény, ha az házánál nászünnepet tülhet. Ifja és véne vidor szívvvel tekint egész éven át, ez időpont elébe. Az oly falusi gazdának, kinek, az ég öt nagyobbacska teleppel áldván meg, többszörös munkaerőre van szükség, a' családi tagok száma arra, hogy minden földét megmivelje, és az összecsoportozott munkát elvégezhesse, gyakran nem lévén elégséges: elkerülhetlen de egyszerűsmind örvendetes szükségletévé válik, vagy a' fiut megházásítani, hogy ez által a' ház dolgos menyet nyerjen, vagy fiörökös nem létében, férjhez adni a' leányt egy szorgalmas ifjuhoz, ki a' szüléken fáradalmas munkáikban segítsen.

Falun eddig az ifju 20, a' leány pedig 16 éves korában lépett házassági életre; azonban legújabb kormányrendeletek szerint a' legénynek 24, 's a' leánynak 16 éves kora előtt házasodni teljességgel nem szabad.

A házasságok az egész országban rendszeren késő őszszel, vagy fársángban mennek végbe. Ez azon évszak, mely megadja a' falusi gazdának véres verejtékkel szerzett munkabérét. Jó formán tele van ilyenkor a' csűr, magtár és pincze; de ha szinte ez nem lenne is, gondoskodnak az évfolyta alatt a' szőlék igyekezettik 's takarékoságuk által, néhány forintoeskát összekaparni, hogy azzal a' lakodalmat megüillhessék. Sőt, ha még oly szegény is a' család, arra fordítja legutolsó fillérét, hogy a' lakodalom bár félig meddig megüinnepeltessék.

Igen természetes, hogy a' vagyonos ilyenkor nagyobb lakomát ad, 's több vendéget hív, kik bor 's ezigány zene mámora közt több napon át ünnepelenek 's teljes örömmel engedik át magukat. Azonban a' szegénynél sem szabad hiányzani a' lakomának, csak hogy itt kevesebb a' vendég 's legfeljebb az egyhangú duda pótolja a' zenét, melynek hangjai hasonló vigságot 's ugyanazt a' kurjongást idézik elé. Szóval, gazdag mint szegény egyformán élvezi e' nap örömét, 's egyformán érzi magát boldognak.

Alsó-Magyarországon, hol a' föld termékenysége által, inkább van a' falusi gazda bőséghez szokva, sajátjává vált, sőt nélkülözhetlen szükségletei közé tartozik sokat, sőt minél többet áldozni a' lakomára. Az ilyeneknél rendszeren e' célra egy ökröt vagy egy tehenet vágnak le, bor bőviben van, úgy, hogy gyakran, ha 3 vagy 4 napig tart a' nászünnepe, 15 akóval sem érik be. Felső-Magyarországon ellenben a' tót nép takarékosabb. Sovány földje miatt kevesebbel tanulván beérni, nászünnepe is csupán két nap tartja meg; néhány font húst vesz a' lakomára és mézes pálinkával sziveskedik vendégeinek. Vannak oly ételnepek, melyek sajátjai minden lakodalmi vendégségnek; ilyenek például a' „kása“ 's az „öröm-kalács“, csupán a' palócz, egy, őseitől a' magyaroktól, hangejtése által

különböző fajzat, kedvelli inkább a leveses ételeket, 's ugyanazért lakodalmi ünnep, vagy bucsúnapkor 6—7 féle leveses ételt készít.

Ha már közelget a késő ősz, azaz, a szüret utáni idő, a mikorra szokott rendszeren majd minden házassági szövődés 's annak megkötése esni: vasárnaponként a házasulni vágyó suhancok, ha saját falujukban magokhoz illő leányt nem találnának (mert a falubelijöknek mindig előnyök van): átjárnak a szomszéd falukba, hogy ott, a templom karzatáról a minden ünnep-'s vasárnapokon saját innepi öltözeteikben templomba gyűlni szokott leányokat megszemléljék 's közölök aráikat kiszemeljék. Ha a legény szeme megakadt valamelyiken, csakhamar a dolog után lát, egy kérőt választván ugyanazon faluból, ki hirül viszi a leány szüleinék, hogy leányuknak szerencséje akadt. A házasulandó még az nap elme gy kérésztül a leány házához, ki őt már egész innepi öltözetben várja. Mig ezek egy 's más közönyös tárgyról beszélgetnek, de egyszersmind a háztáj állását is kipuhatolni igyekeznek, azalatt a leány fölteriti az asztalt tiszta fehér abroszszal, 's arra egy új sítettü kenyeret tesz oly czélből, hogy azt a leány néző megmesse, 's jósága felett ítéljen. Miután ez megtörtént, 's a leány a kenyeret jónak találta, haza megy mind ő, mind pedig a leánykérő. Ha a leánynak a legény tetszik, nem sokat késik, hanem tudatja ezt vele azonnal a látogatás után; jeléül annak, hogy kérésztül együtt ismét eljöhet, és a leánynyal kézfogóját megtarthatja. Mire a leány szülei ugynevezett háztűznézés végett a legény szülei házáat meglátogatják. Megtörténvén ez is, a legközelebbi szőlőbe mennek ki mind a két fél szülei, hogy ott a pinczében tele poharak közt kössék 's erősítsék meg a házassági egygyezményt.

A tótoknál szintegy a kérészt (pitats) teendői közé tartozik a leány nézés, eljegyzés 's lakodalomnál szokásban lévő előlépések megtétele. Ha a leány már választott, vagy reá beszéltetve vénasszonyok dicsérete által, kik falun legtöbb házasságot hoznak diplomatikai ügyességgel létre, egy vagy más leány részére nyilatkozott: elme gy estve felé kérésztül együtt a leány házához, 's példázoló beszédalakban, mely a „Mózesféle“ teremtsi 's oldalbordai történetekre vonatkozik, megkéri a leányt, melyre a leány részén lévő átadók is (tótul: Oddawači) hasonló hangon felelnek.

A turócsmegyei tótok, ezen megkérészt modort, ily a szülekhez intézendő kérdéssel szokták megkezdeni: „Nem volna-e egy üsző bornyujok eladó?“ Mire a szülek azt felelik: „igen, de még nem tudni, ha vajjon van-e kedve annak az udvart elhagyni?“ szokásban lévén, hogy ezen beszélgetés alatt a leendő menyasszony magát elrejtse, 's csak hosszas keresés után hozatván elő, a kérészt azon kérdésre: „Nem volna-e kedve az udvarból kimenni?“ igennel felel. Erre a völegény két poharat tölt meleg pálinkával, hogy azt kölcsönös szerencse-kivánat végett egymásra köszöntsék, 's kézfogó fejében két forint felpénzt ad a menyasszonynak.

Ily előzmények után az illető lelkész előtt végbe megy az eljegyzés, mely után menyasszonyi ajándékot kap a völegény, mely a magyaroknál 4 zsebkendőből, t. i. egy selyem egy gyapot, 's két lenkendőből áll, mely utolsók közül egyikének fehérnek, másikának tarkának kell lenni.

A tótoknál ellenben két selyem zsebkendőt, 's egy bokrétát szokás a völegénynek adni, 's potlékul egy kalácsot küldenek, melyet néha oly nagyra szakasztanak, hogy megsütésére majd a kemence torkát is be kell tenni.

Most már a legközelebbi vasárnapon megtörténik az első hirdetés, reá pedig a harmadik vasárnapon az esküvő. Ez alatt a faluvénesszonyai a különféle tanácsadást nem mulasztják el a menyasszonynál. Mire a babonásan nevelt tapasztalatlan leányka igen gyakran szivesen hajol. Az ily tanácsok többnyire következő különös tárgyakra vonatkoznak: Azon egyenetlenségek elhárítása végett, mikett az „ördög“ a házassági életben szokott előidézni, mi előtt esküvőre megy a menyasszony, egy pár foghagyma vagy petrezselyem szeletet kell, hogy akkor lábán lévő csizmájába

Gezeichnet von Ludwig Jochim von Anz & Comp. in Dornbach.

Hochzeits-Zug zur Trauung.

Nász-menet az esküvőre.

Cortège nuptial se rendant à l'église.

dugjon, hogy ez által, miután az „ördög“ sem a fokhagymát sem a petreselymet nem szagolhatja, azt magától elűzze. Vagy, ha több gyermeket igényel a házassági életben, esküvő előtt annyi ujjára kell, hogy üljön a mennyi gyermeket óhajt; ellenben, ha gyermeketlen házasságot kívánna, egy rozsdás lakatot vessen a legközelebbi kútba. Ha pedig az a célja, hogy házassági élete egy általában áldott legyen, mákot kell, hogy hintsen utjában, mi alatt a násznép templomba vonul. Több ily babonás vélemények máig is divatoznak a köznépnél.

Elérkezvén az esküvő napja, van ám dolgok mind a kérőknek, mind pedig a vőfényeknek. Vőfényekül mindig egy házas s egy nőtlen egyén választatik; az első fontosabb szerepet visz, ő hívja meg a vendégeket s lakománál ő hordja fel az étkeket.

Korán reggel a menyasszony házához mennek, mind kérő, mind vőfények, részint azért, hogy a kiházás tárgyait, melyek egy a menyasszony ruháit tartalmazó vörös virágos kék ládából, s ágynéműből állanak szokott inepélyességgel, mi némely helyeken dél után énekközben szokott végbe menni, a vőlegény házához vigyék, részint hogy megnyissák a közel esküvőre templomba vonuló nászmenetet.

Elöl mennek a vőfények, kik közül az egyik borral töltött üveggel kezében, tánczol s kurjongat, a másik pedig hasonló testmozgatások közt ugrálva s kurjongatva, boros kulaesát magasra emeli; utánok megy a menyasszony számtalan leány barátnéitól környezve; ezt követik a szülék, rokonság, s többi násznép; végre jön a zenekar, tehetősebbeknél több cigányokból állva, melyet a szegényeknél az egy dudás pótol.

Templom előtt illő távolságra az egész nászmenet megáll; a vőfények tánczolnak kurjongatnak, csak a menyasszony tartja meg komoly arcvonásait, melyeket ezen templomi menet igényel. A tánc ez alatt is foly, míg a pap a templomhoz közelít; ekkor a zene elhalgat, s a zenészek kün maradván, a többi egész násznép a pap után a templomba vonul.

A menyasszony öltözete hasonlít a többi falusi leányok vasárnap öltözetéhez; ehez járul a párta, mely különösen arra készített s üveg gyöngyökkel tűzött arany csipkével szokott behúzza, s számtalan hátul a vállakon lefolyó s lengedező tarka selyem szalagokkal ékesítve lenni; ily inepély alkalmával mindig fehér, vagy szürkeprémes kék posztó mentét visel a menyasszony, melyet a tótok: „Mentyk“ nek neveznek. A többi leányoknak ilyenkor öltözete többnyire kék vagy fehér, ránczba szedett szoknyákból és tarka mellrevalóból áll; csizmájuk vörös, de csak a fiataloké, mert az idősebbek s özvegyek feketét viselnek. A férfiak öltözete vagy kék posztó ruha, csizmába húzott nadrággal, és ujjassal, vagy tiszta fehér vászon ing s gatyá, vállakra vetve, ilyenkor ujjasokat vagy szürkankóikat, melyet a tótok: „Halina“ nak neveznek.

Esküvő után a nászmenet, ugyan azon renddel, elől t. i. a kurjongató tánczos vőfények, utánok a mátkapár, násznép s zene, a menyasszony házához megy. A menetet gyakran egész csoportja követi az ujság kívánóknak s általában cseng a falu ily napon a zaj s kurjongástól.

Miután a násznép a menyasszony házában magát kitánczolta s kimulatta, hozzá készülnek a lakomához. Egy-két üres hordót a szobába hoznak, rájuk tesznek néhány szál deszkát, béterítik tiszta abroszszal, s a vőfény felhordja rendre az ételeket, minden tálétnél néhány illetékes rímet szavalván el, s minden nyomon azon igyekeztvén, hogy szerencse kívánat, vig mondókák s nevetséges tagjártatása által mulattassa a vendégeket. A lakoma többnyire levesből, savanyú káposztából, tésztás ételekből, peccenyéből s a divatos kásából áll, de csemege gyanánt megkell az öröm kalácsnak is (tótul: „Radočnyik“) lenni. Mi alatt a kása asztalra kerül, békül a szakácsné bekötött kézzel, panasolván hogy kezét a főzésnél elégette, melynek gyógyíttatása végett pénzre lenne szüksége; erre nékie kezében tartott kanalába mindenki pénzt vet.

Ebéd után a' táncz újra kezdődik 's tart egész világos viradtig, mikor zene kísérettel mind a' tánczos ifjak mind a' vőlegény a' menyasszonnyal az úgy nevezett hajnalra koresmába mennek, 's egy pár óráig ott is eltánczolnak. A' tótok ellenben délután csapszékéről csapszékre járnak, 's mindenütt lejtenek egy tánczot. A' magyar nemzeti tánczát a' csárdást kedveli, mely lassú lépteiből átmegy a' sebesbe 's élénkebbe; a' tótoknál ellenben a' táncz megmarad saját egyformaságában 's egy szünteleni ide 's tova tologatásból áll, mit a' táncz tót neve is: „*furikawaty*“, magyarul: „*taliga tolás*“ kifejezni látszik. Mfután a' lakadalmat, vendégeskedés és táncz közt egy-két nap a' menyasszony házánál megülték, a' vőlegény házához megy ezen egész gyülekezet, hol a' harmadik nap hasonló öröm közt ünnepeletetve fejeztetik bé.

Ha netalán vidéki a' menyasszony, akkor annak lakhelyére indul, több szekereken és ünnepi öltözetben az egész násznép. A' menet előtt két lovas nyargalván, kik virágokkal 's zászlókkal ékesítvék, lovaik kantárai tarka kendőkkel felczifrázván, sőt ilyen kendők a' többi szekeres lovak szerszámaihoz is tűzvék; végül szekeren ülve a' czigány-banda, mely ilyenkor a' trombitát vagy klarinétot nem nélkülözheti, — haladnak sebes vágatva 's örömittason zene 's kurjongás közt azon falu felé, hol a' menyasszony létez. Ott, annak házánál a' már említett ünnepelelyel ülvén meg egy két nap a' lakadalmat, szint oly robajjal mint jöttek visszatérnek újból a' vőlegény falujába, kísértetve a' menyasszony szüléi 's rokonai által, hol a' legény szüléi házánál a' harmadik napot zaj 's öröm közt ünneplik meg.

A lelkésznek esküvő után, az esketési dijjon kívül, ajándékot visznek, mely egy tyukból, marha nyelvből 's egy két törölköző kendőből áll; és e' szokás leginkább a' tótoknál divatozik. Lakodalom utáni első vasárnap templomba megy, az ifju pár, hálaímt mondani. Itt azonban a' menyecske már nem áll a' templom közepén a' leányok közzé, hanem béül a' padba a' többi fiatal asszonyokhoz, kiknek magát ujjasszonyi díszöltözetében mutatja, és kik őt minden dicséretekkel halmozzák. Első évben az ifju házaspár gyakran 's örömet látogatja a' koresmai tánczvigalmakat, de ha egyszer gyermekkel áldja meg őket az ég, komolyabbá lesz a' nő, szembetűnőnek tartván még vörös eszímáit is, 's miután azokat jó formán el is viselte, feketékkal cseréli fel.

Ily átváltott szokások mellett boldog a' nép. — Falusi egyszerűségben felserdülve munka közt, 's arra nevelve, a' nagy világ mozgalmait nem ismeri, 's a' jobb és szebb utáni vágy még távol van tőle!

Ausgeführt im Auftrag Johann von Arco & Comp. in Szarvask.

Die heimkehrende Hochzeit.

Menyegzői hon menet.

Retour du cortège nuptial.

A decorative border with floral motifs at the corners and midpoints of the sides, enclosing the central text.

II.

AZ ARATÁS.

A z a r a t á s .

Magyarország kicsinyben az, mi nagyban Europa. — Éghajlatának és földjének különfélesége, melyre a földtani fekvés is befolyással van, Európának sok oldalúságát költsönözvén neki, az itteni éghajlat, termények, lakosok 's azok nyelve egy egész eurpai „mosaikot“ képeznek.

Míg alsó Magyarország nagy síkságain búza, tengeri, dohány, reepe, dinnye dús aratást nyújtanak, a Bánság rist 's pamukot termeszt, a terjedelmes pusztákon juhok, tehenek 's lovak legjelesbjei tenyésznek; hegyei azalatt a legfinomabb borokat termik, öbleikben nemes érczek rejlenek, rengeteg erdei 's mocsúrai a vadászat különféle nemeire alkalmasok, folyói végre 's tavai valamint patakjai a legizletesebb halakkal kínálkoznak. Mind ezek mellett, a földmivelés jutott Magyarországnak már földtani fekvésénél fogva is leginkább rendeltetése részéül, 's e szempontból kiindulva méltán lehet az Osztrákbirodalom magtárának tartani. Különösen a gabona az, mely legjelesebb termékét képezi Magyarországnak. Dús forrásul szolgál erre azon szántó földek területe, melyekkel Magyarország bir, 's melyeknek jövedelmét „Schwartner“ és „Fényes“ statisticájji szerint 80—90 millió pozsonyi mérőre lehet számítani.

Az aratás tehát, melyre kicsiny mint nagy birtokos egyaránt kitűnő gondot fordít, fontos, de egyszersmind örömteljes szaka is az évnek, a földmivelőre nézve.

A szegény földmives hogy Isten adományát betakarithassa, nőtől, gyermekestől a mezőn dolgozik, míg a tehetős szintén jó előre gondoskodik a szükséges aratókról, hogy az aratást maga idejében végezhesse.

Sok gazdaságoknál 20 és több év óta mindig, ugyanazon egy faluból, szokás aratókat szerezni, kikkel munka végével ismét előre új alkut kötnek. Felső Magyarország természetlenebb tájékairól a termékenyebb megyékbe, minden évben rendszeren ezerek vonulnak le, kik ott részint mint aratók, részint mint eséplők bizonyos, 's annak idejében magukkal haza viendő gabonarészletért szerződnek. Ezeknek nyeresége e szerint merőben a föld termékenységétől függ; néha 12. vagy 15. részét kapják a kévéknek, 's azon felül élelmezést. — Alsó Magyarország nagyobb pusztáin, hol egyszerre 6—800 aratót is fogadnak, élelem helyett több részt adnak nekik az összes termékből, vagy a mint a Bánságban szokás, készpénzzel fizetik munkájukat; ugyan is, tetemes költségbe 's fáradságba kerülne, ha naponként annyi embert kellene élelemmel ellátni. Vannak ugyan oly gazdaságok is, hol aratás idején minden nap 200 aratónak is főznek, 's itt azután a konyha egy nagy műhelyhez hasonlít, hol az arra fölvetett asszonyok szüntelen sűrögnek, forognak, sütéssel, főzéssel foglalkozván éjjel nappal. Ily helyeken ez idő alatt, csupán kenyérsütéshez néhány száz mérő liszt kívántatik.

Az aratók eledele leves, 's még egy tál főzelék vagy tészta étel; kapnak ugyan húst is, de csak három vagy négyszer egy héten, 's erre a' kiselejtezett juhokat szokták levágni. Egy két-kerekű talyiga, mellyen ételeiket tartalmazó, egy vagy két, fedeles bődön rejlik, lassu számartól vonatva, azon mozgony, mely nekik dél felé eledeleiket kiszállítja a' mezőre. Itt környezve az arany kalásztól, ők, több csoportokra osztva az ebédhez látnak.

Az aratók e' vidor társasága, mely kitéve a' nap égető hevének, munkája terheit nem érezve, bérezet 's mezőt harsogató vidám dalolással éli le többnyire nappala óráit, méltán magára vonja az áltmenő utasnak csudálkozó figyelmét.

Szokások az aratóknak, körükből az aratás megkezdése előtt, egy gazdát választani, ki fizetésük pontos kiszolgáltatására felügyelvé, a' szerződött bérül kapott gabonát köztök kiosztván, felelős a' birtokosnak a' munka pontos teljesüléséről.

Mikor a' birtokos legelőször megy ki az aratókhoz, ezt ők gyengéd figyelemnek tekintik; vidám szívvvel mennek leányok, asszonyok elébe, 's őt, bevett szokás szerint, kalászzal terhelt könnyű szalmatekeresessel kötik körül, melyből a' váltság hajdan pengő húszasokból állott, most azonban egy vagy két akó bor is megteszi.

Azon nap lemente, melyen munkájokat bevégezték, reájok nézve örömmünep, melynek megünneplésül egy korona alakú koszorút kötnek kalászzal 's mezei virágokból, melyet, estve egy ifju vezetése alatt, ki ezt botra tűzve viszi előttök ének 's diszmenettel kísérek tömegestül az udvarba, hol a' birtokos vagy annak tisztje lakik, 's azt átnyújtják uroknak mintegy jeléül, hogy az aratás bé van végezve. Szokásban van több helyeken, hogy a' koszorút vivő ifjut megöntözzék; mely náluk különös figyelemre mutat 's fogalmuk szerint egy neme a' megbecsülésnek.

Felső-Magyarország hegyes tájékain természetesen nem megy ily innepélyességgel végbe az aratás, mivel ott kevesebb az arató, 's a' föld mostohasága sem engedi, hogy dús jövedelemnek örüljenek. E' mellett igen gyakran történik meg az is, hogy csak késő őszszel már az alsó-magyarhoni kanaánból visszatértök után, juthatnak elvetett és nem előbb mint ez évszakban megérett zabocskájoknak aratásához. Azonban itt is vig kedvvel megy e' munka végbe, ha szinte fukarabb kézzel jutalmazta is a' természet fáradalmaikat.

Angelboren im lithogr. Institut von Aron & Comp. in Düsseldorf.

Erntekranz.

Az aratok-koszoruja.

Le cortège de fête des moissonneurs.

Sehen jeder Nothwendigkeit vorwähltes Eigenthum & Verlag v. Hermann Seidel in Dink.

III.

AZ ALFÖLD SZÉRŰI.

Az alföld szérüi.

Magyarország mezei gazdaságát, melyet az itteni helyviszonyok föltételeznek, nem egészen lehet Cseh-, Morva-ország, Szilezia- 's Osztrák-hon iparos kezelésével párhuzamba tenni, annál kevésbé hasonlítani Némethon némely részeihez vagy Belgiumhoz, mint a' melyek Europa kertje gyanánt tekintendők. Az utolsó év tized alatt azonban, mezei iparunk előmozdítására, magányzók is, igen sokat tettek, 's vannak e' honban oly gazdaságok, melyeket egy rendszeres iparkezelés mintájául lehet fölhozni.

Igy, a' közelebb lefolyt évek alatt, több uradalmi gazdaságoknál a' munka haladása 's könnyítésére a' legcélszerűbb gépek lőnek alkalmazva. Nevezetesen „Albrecht“ főherceg ő cs. k. fensége Óvári uradalmában, valamint Rima-Szécsen Herceg „Koburg August“ ő magasságánál gazdasági műszergyárak állanak fen, melyekből mindenki a' legjobb gazdasági eszközöket megszerezheti magának, hogy azok célszerűsége felől meggyőződhessek.

Mint emeltyűjét az országban általánosán működő iparnak, említeni lehet Mosony megyében keblezett Óvári gazdasági intézetet; hol, szakférfiak lévén a' tanárok, a' magokat ezen pályára szánt ifjakat, egyes mezei gazdákká képezik 's az iparos mezei gazdaság emelkedését lényegesen mozdítják elő. Pesten is létezik több évek óta egy „gazdasági egylet“, melynek működése az országos iparra hajdan buzdító elemül szolgált, de ez jelenben pangásnak indulván fájdalom már csak teng. Helyette azonban, éber szorgalmat fejt ki, a' helyben, két év óta fennálló 's leginkább nemzeti museumunk érdemtelen igazgatója „Kubinyi Ágoston“ cs. k. tanácsos ur fáradozásainak köszönhető „terménytárlat“, mely különösen a' mult évben magyar ország iparos haladásának tetteges megkezdésére mutatott.

Mind e' mellett is, kénytelen ez ország a' gazdaság némely ágát helyviszonyok miatt ősi szokás szerint folytatni, 's ugyan azért kivált nagyobb uradalmaknál nem is minden helyt fogasítható még most, azon gazdasági rendszer, mely kisebb birtokoknál létre jött. Így a' termék, betakarításának 's a' gabona kalászkok kiszemezésének két féle módja van ez országban.

A' felső-magyarhoni tótnép évi terméke, könnyen befér csűrűbe, 's ott azt ősszel vagy télen kényelmesen fel is csépelheti; a' magyar ellenben, 's alsó magyar hon, hasonló viszonyok közt élő, más nyelvű népe, termékeit nagyobb gazdasága, avagy az építési anyagok hiánya miatt szabad ég alatt kénytelen felgyűjteni, szénáját 's szalmáját egész éven át kint a' mezőn hagyni, 's gabonáját úgy nevezett szérükön kinyomtatatni.

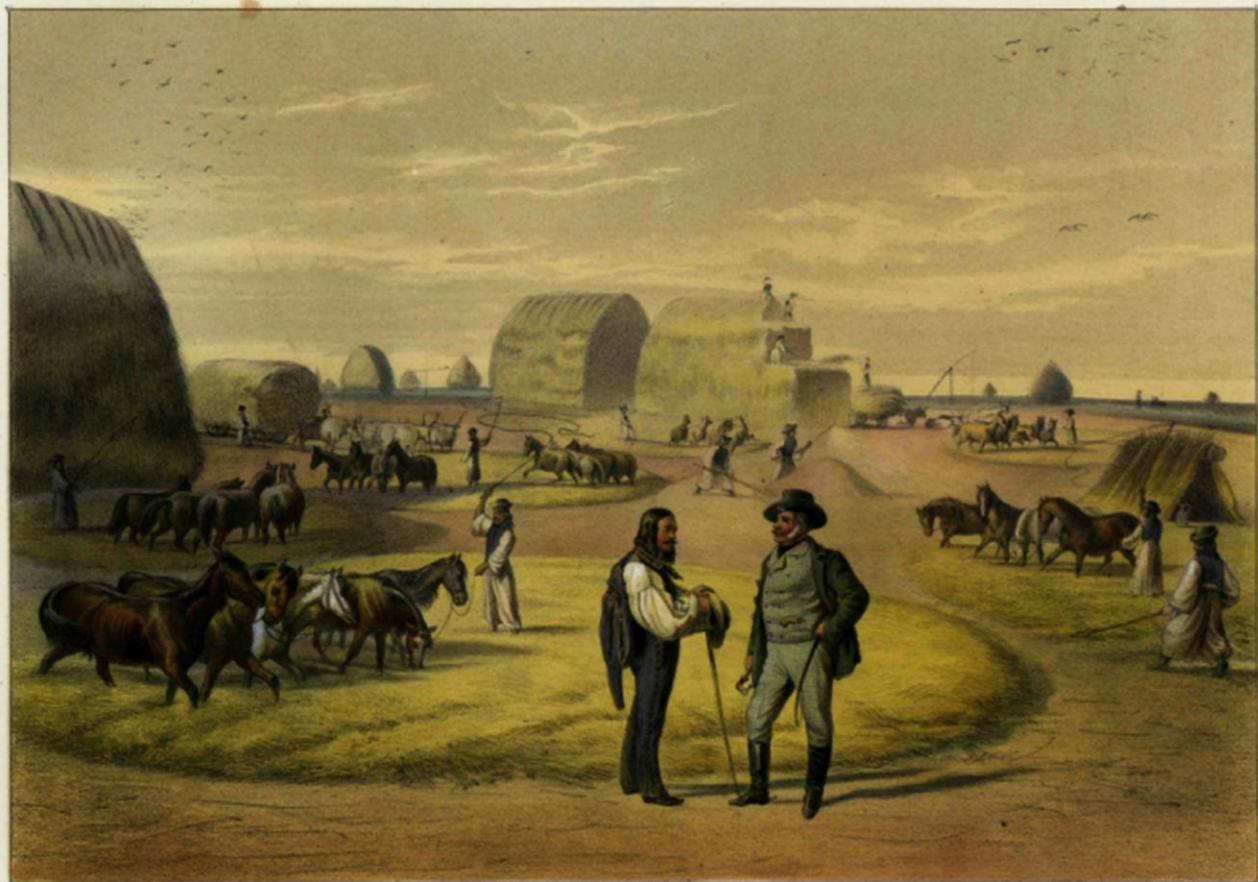
Ily szérűt a' magyar, vagy helyben a' mezőn készít magának, e' célra kiszakítván szántó földjéből egy darabot, azt kitisztítván 's agyaggal kiegyengetvén, vagy pedig mint a' nagy

pusztákon szokás, hol terjedelmesebb a gazdaság, a nyomtató hely is, a tanyákon van. E tanyák körül, feküvén a szántóföldek, legkényelmesebb, ha a gabona nyomtatása is ott történik, a hova a szénát 's szalmát gyűjtik, 's hol az építési anyagok hiánya miatt, természetesen csak agyagból készült állásokban, a marhák is telelnek.

A nyomtatás mindjárt aratás után kezdődik, 's kivált nagy gazdaságoknál tart néha egész a tél derekáig. Ezt bizonyos gabona részletért, rendszeren a szomszéd falubéliek, vagy a felső magyar országról jött tótok szokták végre hajtani. Egy ily nyomtató hely, mely alsó magyar ország nagyobb gazdaságainak sajátos tulajdonit képezi, hol az óriási boglyák 's a húsz harmincz öles kazlak, melyek több ezer mérő szemet rejtenek, mint egy halomra gyűlvék, és hol a sokszor százakra menő embereknek 's lovaknak közműködésök a legélénkebb életet varázsolja elő, az ezt, szemlélőre valóban a leg nagy szerűbb hatást gyakorolja. Ezen nyomtató helyeken mindenütt több felügyelő szoktak létezni, kiknek kötelességükben áll, a munka rendes folyamára, és a gabna pontos felmérésére vigyázni.

A már tiszta magot, terjedelmesebb, 's értelmesebben kezelt gazdaságoknál magtárokba, egybeítt pedig vermekbe rakják el. Ezen vermek, melyek gyakran 150 és 200 mérő gabnát is képesek magokba fogadni, kúp alakúak, 's hogy a gabona romlatlan megtartására alkalmassokká váljanak, először szalmával tömetnek ki, mely meggyujtován, és a tűz két három napig is, égve fentartatván, ez által a verem belső agyag színezete megkeményedik, és az ártalmas földszag elenyészik. Ez után a gabnát a verembe töltik, nyilását agyaggal bétapasztják, és tetejére egy ótska kereket téven, reá földből, egy kis halmotskát raknak.

Ez, a rendszerinti bévett szokás a gabna szemnek kitisztázotti megnyerésére, és utóbb épségben való megtartására, mely sajátosságait századokontúl által vivén, ázsiai eredetének jelét megtartotta.

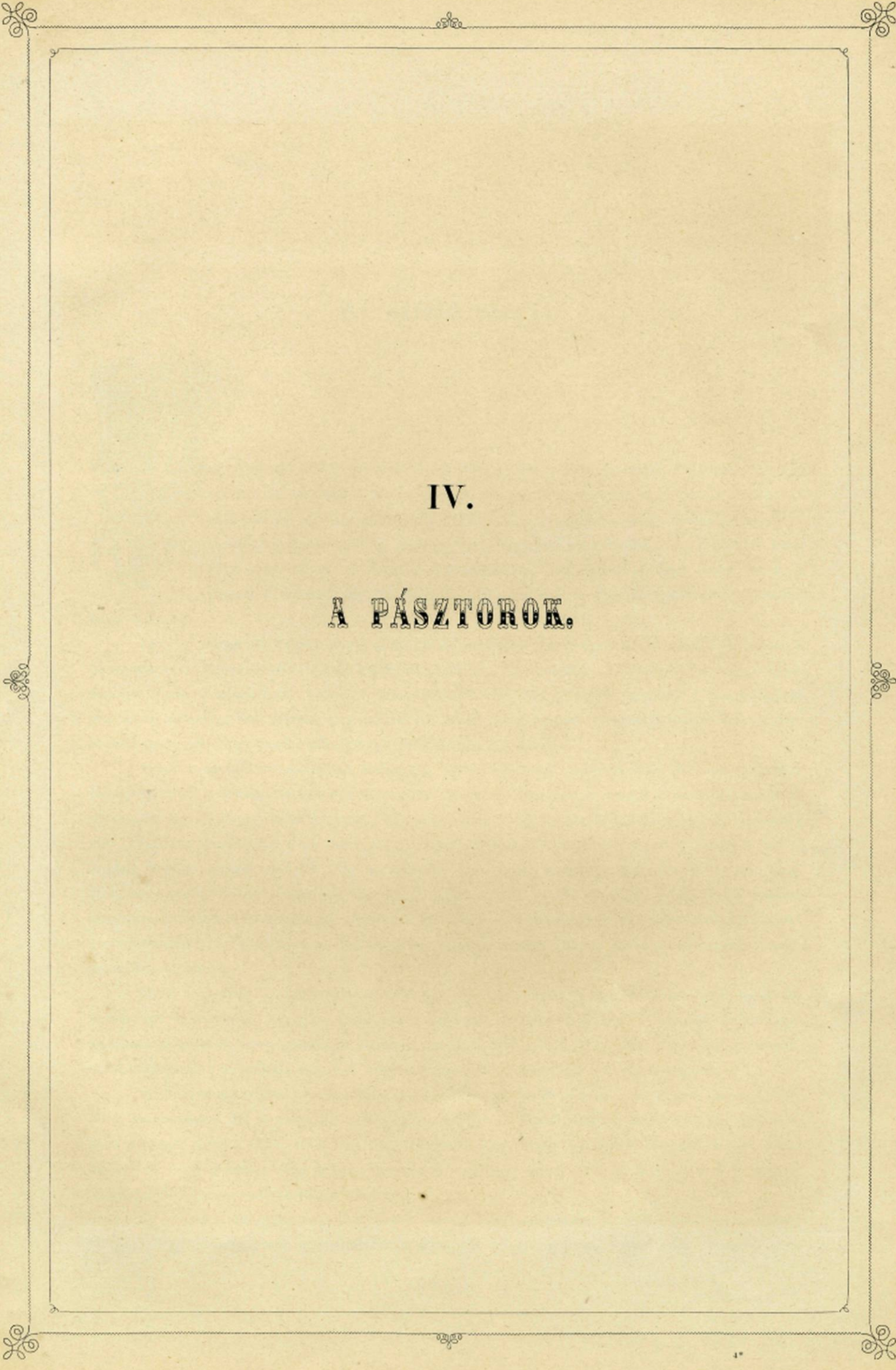
Ausgeführt im lithogr. Institut von Arz & Comp. in Düsseldorf.

Unter-ungarischer Tretplatz

Alfoldi szérü.

Aire en Basse Hongrie.

Große jede Nachbildung vorbehalten. Eigentum & Verlag v. Hermann Goebel in Pott.

IV.

A PÁSZTOROK.

Ausgeführt im Verlag Justiz von Arnd & Coop in Düsseldorf.

Der Schafhirt.

A juhász.

Le berger.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten. Eigentum & Verlag v. Hermann Geibel in Bonn.

A pásztorok.

magyarhoni pásztor, erőteljes 's szép faj. A természetől melynek szárnyai alatt nő fel, ugy van ő egészségére 's erejére nézve alkotva, mintha vértézve lenne, hogy daczolhasson az idő viszontagságaival 's azokat panasz nélkül jó kedvel tűrhesse. Egy bizonyos neme létezik a' költészetnek a' pásztoroknak ezen idylli életében, övék a' hajnal első pirja, a' nap sugárait ők pillantják meg-először, 's a' tiszta hold 's a' csillagok is velők nyúgosznak le. Nélkülözéshez szokva, kevéssel beérik. Egyszerűek az ételben, egyszerűek öltözetikben 's miután korlátlan szabadságban, éveken át, a' pusztán élnek, 's más hajlékot, a' felettöki roppant mennyezetnél nem ismernek, nem volt, mi természetüket is megszeliditse. Kenyér 's szalonna minden napi eledelök, 's különben is csekélyek lévén vágvaik, ha ehez még bor vagy dohány járul, teljessen boldogok. Öltöztetik durva vászon ing 's bő gatyá, mellyeket gyakran a' férgek eltávoztatása végett zsirba mártanak, széles karimájú kalap a' heves pusztákon egyetlen árnyéktartó, 's egy lombos bunda mely őket hideg, és kifordítva esső ellen védi egész éltökre egy úttal ágyok gyanánt szolgál. — Juhok, lovak, 's szarvas marhák, egyedüli társaságuk 's ugyan azért, ezen állatok iránt nagy hajlammal viseltetnek; mely már kis korában kitűnik a' pásztor gyereknél, ki ezen életmódot 9—10 évvel kezdvén meg, miután mást nem ismér, ez, végre szokásává, s' később szüktségévé válik. Gyermek korától fogva már kezdi vizsgálgatni a' reá bizott állatnak természetit, ismeri e' szerint annak szokásait, hajlamát, 's elő tudja sorolni egész nemzedéken át, a' nyáj minden egyes darabjainak jó vagy rossz tulajdonait.

Átalában véve a' magyar kedvelli a' marha tenyésztést, 's szeret azzal bibelődni. Ez az oka tehát hogy a' gazdaság ezen ága nagy terjedelmet nyert az országban. Kezelése, 's az arra való felügyelet sok egyént kíván, 's így sok a' pásztor is. Ez szolgáltatott hajdan azon mondára is alkalmat, miszerint Herezeg „Esterházy“, ki Magyarországon legnagyobb birtokosnak tartatik, fogadott volna egyszer egy angol Lordal: „hogy neki több juhásza van mint a' Lordnak juha“, 's fogadását meg is nyerte légyen.

A pásztorokat 5. osztályra lehet osztani, melyek közül mindenikének a' reá bizott marha neméről, külön elnevezése van, u. m:

A. „Juhász.“	C. „Bival esordás.“
B. „Gulyás.“	D. „Csikós.“
E. „Kondás.“	

Hogy tehát a' pásztorok életmódját részletessen ismertetni lehessen, szükleges leend előbb a' marha tenyésztésnek az országban divatozó kezelését vázolni, csak így lehetővén helyes szempontból fogalmunk a' pásztorok szokásaikról 's hivatásukról.

A.

A „juhász.“

A juhtenyésztés Magyarországon igen kedvelt ága a' mezei gazdaságnak, sok gond fordítatik reá, 's ezért a' virágzásnak már szép fokán áll. Tanuságául ennek légyen említve, hogy míg „Schwartner“ 40. év előtt csak 8. millióra teszi a' juhok számát, ez idő óta ez, két annyira szaporodott 's jelenleg „Fényes“ szerint 17. millióra rúg. Nevezetesen „Mária Theresia,“ ki erre az első ösztönt adta, dicső uralkodásától kezdve, a' juhtenyésztés mind mennyiségére, mind minőségire nézve magossabb fokra hágott. Ugy látszott mintha e' részben nagyobb birtokosaink mintegy versenyezni kívántak volna, miután megye se volt mely a' juhok szaporítását és nemesítését jelszavának nem tette volna. Innen van hogy jelenleg az országban talátnak oly juhtenyésztők, kik juhászataikat Morva-, Szilézia-'s Német-hon legelsőbbjeihez törekeshnek hasonlóká tenni. — Magyarhonban két neme ismértetes a' juhtenyésztésnek: az ország nagyobb, térséges, vagy hátság részében, csupán a' gyapjuért; — az északi tájékokon ellenben, u. m.: Árva, Liptó, Túróc, Zólyom, Hont, Gömör és Szepes megyékben inkább sajt készítésért tartják a' juhokat.

A juhászok élete, ha szinte ők is a' pásztorok félvad tömegének osztályaihoz tartoznak, a' juhokra fordított gondoskodásnál fogva, még sem oly elkülönözött 's nem oly elzárt a' társasági körtől, mint amazoké, kik lovaik 's szarvas-marháik mellett kénytelenek télen nyáron szabad ég alatt lakni. Mert rendszeresebb gazdaságoknál aklokba hajtják éjjelre a' juhokat, mely aklok, vagy a' falú közelében vagynak felállítva, vagy több gazdasági épületekkel együtt egész majort képeznek, hol a' nyájan kívül 40—50 főre menő eseléség is lakván néha, az ily juhászok életmódjuk is, általán véve közelébb áll a' polgárisodáshoz. Eledele a' juhászoknak szintén jobb, ugyan is ők, mi előtt a' nyájat mezőre hajtánák, naponta valami meleg ételt esznek, azután pedig, kenyérral 's szalonnával is, beérik. — Durva vászon nyári öltözetét nem mindenik mártja zsirba, kivált nem a' közép magyarhoni juhász, ki ezen fejtül télen, hogy védve légyen a' hideg ellen báránybőr nadrágot 's ködmönt visel.

Az úgy nevezett juhászgazdákon a' jobb életmód szemlélhető, ezek több fizetést is kapnak, miután nekik kell többnyire a' bojtárokat is fizetni; kik a' nyáj szerint fogadtatván fel, némely juhász gazdánál számosabban vannak.

Léteznek gazdaságok, hol a' juhászok rendes fizetésükön kívül gyapjú részletet kapnak, sőt némelyiknek még a' nyájban is van része. Az ily juhász-gazdák kiket birkásoknak hívnak tehetős emberek, néha egész pusztát bérlenek ki magoknak, 's nagy juhtenyésztést folytatnak.

Túl a' Dunán Székesfehérvár környékén egész ezéhe van a' juhászoknak. Ezek az év, őszi szakában bémennnek Székesfehérvárra, 's ott pohár és vihar közt, több napokat töltenek, hogy ez alatt a' környékben valahol szolgálatot nyerhessenek.

Alsó-Magyarország nagy síkságain, hol terjedelmes nyájak vannak, a' türelmes számár szokta őket mindenhova követni. Láthatni ezeket, a' nyájba oly othonos állatokat, mint legelnek a' juhok közepette 's miként tipegnek köztük, bundákkal 's élelemszerekkel terhelve. Ők meghittjeik a' juhásznak, ki ha ízenettel a' szomszéd faluba vagy majorba, vagy pedig búfelejtésül egy pohár borra a' közelebbi csárdába akar menni, akkor reá terítvén bundáját nyereg és kantár nélkül fel ül számárára, 's azt juhászbottjával legyengetve célja felé üget, hol ez a' hosszúfűlű a' csapszék előtt édes szendergésben órákig is elvár gazdájára. Ezen kívül hív őrei az úgy nevezett nagy Komondorok, melyek „Szirmay“ szerint a' magyarral „Ázsiából“ jövének, velők egyhónuak. Ezek óvják meg a' nyájat a' ragadozó farkasoktól, 's minden váratlan vendégnek veszedelmes ellenei, — valamint a' pusztákon vándorló zsidók, 's drótos tótok szünteleni boszontói. — „Buffon“ azt véli, hogy

Gezeichnet im Jahre 1840 von Herrn E. Gump, in Wien.

Rindviehhirt.

Gulyás.

Bouvier.

ezek tökéletesen hasonlók a siberiai kutyákhoz, 's velök azon közös tulajdonnal bírnak, hogy szeretnek télen a hóban hemperegni. A juhászok őket gyakorta a magyar folyókról: Dunának, Tiszának 's Sajónak nevezik el, azt tartván, hogy az ily nevű kutya soha se dühödik meg. Ezek kíséretében indul ki, a juhász a nagy puszták legelőire, hol botjára támaszkodva, ön megelégedéssel szemléli deli nyáját, vagy pedig mint ez főleg közép magyar országon szokás; — dudáját fújja 's kedvelt dalaiban gyönyörködik, melyeknek vig, 's tárogató hangjai messze tájra hatnak el.

Felső-Magyarországon, hol jobbra a sajt készítés kedvéért űzik a juhtenyésztést, a juhászok életmódja is különböző. Itt a juhokat, több száz darabokra osztott nyájokban, tavasszal sz. Györgyhó vége felé a havasra hajtják fel, éjjeli tanyául ott nekik a földéken vékonyan hasított és öszvefont fenyvekből készült tetőtlen aklokot állítván, — miket tótul: „Kossare“ hívják. Ily aklokban három éjjel át tartják a juhokat, 's akkor, hogy ezen föld egészen rendre trágyáztassék, az aklot tovább viszik. Ettől nem messze áll a juhász kalibája faragatlan deszkákból összerakva 's zsendelyel fedve. Ebben készíti a főjuhász (tótul: „Baesa“) a különféle jó sajtokat, melyek gyakran tíz, husz fontot is nyomva, hol kerek idomuak, hol hosszúkások és csinos faragással ellátvák (tótul: „Ostepky“), hol pedig túró alakban, apró fenyő dörbönkébe gyurvak, melyek Bécsig is szállíttatnak. —

Az ily juhászok hust ritkán főzvéen egész nyáron által zsendiczével 's kenyérrel élnek. Ezen egyszerű életmód 's az éltető friss hegyi lég eszközli, hogy ezen emberek mindig jó piros színben lévén ősszel mintegy egészségtől felduzzadva térnek haza. A juhászbojtárok (tótul: „Wallachi“) szintén nem élnek henye életet; többféle kézi munkában lévén avatottak, vagy szürkéztyüket 's harisnyákat kötnek, vagy fa kanalakat metszenek. Néha őket dudálni a lakadalmakba is hívják, mit ők ügyesen tudnak valamint a furuját fűjni. Öltözetük egészen egyszerű, vászon ing 's gatyá, mire ők azonban kora ősszel még szürnadrágot huznak; 's ingök rövid lévén derekukat réz gombokkal 's csattokkal cifrázott széles bőr övedzi. Szép hajukat háromszoros oldalt lecsüngő fűrtökbe fonnyák be, fejüket széles karimájú kalap vagy báránybőr kucsma fedi, lábokat pedig mi a hegymászásra legalkalmasabb boeskorral látják el. Essőtől 's hidegtől szürkankójok által (tótul: „Halena“) vannak védve, mely vállakon függ 's megkülönbözteti őket az alsó magyar országi juhászoktól, kik télen nyáron bundában járnak.

Magukkal juhász botjokon kívül egy baltát is (tótul: „Wallaska“) hordanak, melyel igen ügyesen tudnak hajítani 's találni. Némelyikét a legjobb test gyakorlóvá alkotta a természet, mert fogadásból vagy tréfából néha a legmagasabb jegenye vagy fenyőfára is, képes fölmászni, 's annak tetejét levágva, lábait függőlegesen ég felé emelve, fovel reá állni. (Hesperus 1818).

Hiv kísérik 's oltalmazóik a hegyek közt is, szép 's nagy juhász kutyáik, melyeknek termete 's ereje daczol a félelmes farkasokkal. Szamarat azonban nem látni itt a nyáj közt, mert azokat mint teherhordás 's lovaglásra alkalmas állatokat csak Magyarhon alsó lapályain nem képes a juhász nélkülözni. — Ezek alapvonásai azon képnek, mely a felső magyarhoni juhász életmódját rajzolja, és ezen néposztály ügyességét és életrevalóságát tanúsítja.

B.

A „gulyás.“

Féktelen vad lakóiként a Duna és Tisza mentiben elnyúló homok és gyeptéreknek, különösen pedig, a: Debreczen, Gyula, Temesvár Ujvidék és Pest közt elterülő roppant sivatagoknak;

tatáljuk Magyarhon legszebb tehencit 's ökreit szürke vagy hó fehér színnel, sugár termettel, és különösen diszitve nagy 's hosszú szarvakkal. — Méltólag felelnek meg a' férfias szépség és erőteljesség képzetének, az ő pásztoraik, az ugy nevezett „gulyások“, kik deli termetük mellett elég erővel 's elég ügyességgel bírnak, hogy a' mikor akarják e' szilaj vadat elfogják 's engedelmességre kényszerítsék. — Számát ezen magyarhoni szarvasmarhának „Fényes“ 4,800.000^m teszi. —

A legszebb szarvasmarhák mindig vad csordákban nevednek, melyek a' nélkül hogy valaha eresz alá jönnének, télen nyáron a pusztán legelnek. Legszebbeket tenyészt gróf „Károlyi“ s gróf „Almásy Kálmán“, különösen pedig gróf „Csáky Petronella“ biharmegyei körmösi pusztáján, — melyek oly becsesek, hogy egy tehén néha 500, egy bika pedig 1000 pforinton is elkél. — Híres e marhafaja külföldön is: — nem egyszer vásárolnak itt lengyel 's muszka földes urak csordáik nemesítése végett, bikákat, 's minden nagy ár mellett néha egyhez is nehezen juthatnak. Érdekséggül legyen megemlítve, hogy e' gulyából néhány év előtt egy ritka nagyságú 's szépségű ökör származott, melynek szarva külön külön 4½ láb hosszú, a' két szarva közti tér pedig 8½ láb széles volt.

A gulyás élete a' pusztához van kötve. A dús legelön 's a' teremtő kék mennyezete alatt, hol e' vad csorda legel 's télen is föltalálja élelmét, ott a' gulyás egész világa, ott reá bizott marhái közt az ő eszerénye. — Éléstára egy két kerekű taliga, melyben kenyérét, szalonnáját, savát 's egyszerű öltözetét, t. i. gyoles ingét 's gatyáját tartja. E taligának sarkán czéger gyanánt nagy csomag paprika függ, — szekere alatt leskelődik macskája 's környezik őt hiv kutyáji, kik mint pusztai késérői minden nyomon vele vannak. Élelmükről a' lenyuzott dögök husa által van gondoskodva, melyet a' gulyás magos karókra szokott feltűzni hű őrzői számára. Közel szekerehez állanak lovai, melyeket azért tart szüntelen közelében, hogy azonnal rájok pattanhasson, ha egy megszökött marhát kell a' gulyába visszatéríteni, vagy abból valamelyiket kiszakasztani, mit ő lóháton ostorával ügyesen 's gyorsan végre hajt. —

Mezei konyháját szalma vagy nád fonadék keríti, védve tűzét a' széltől. Itt főzi ő kedvencz ételét, melynek jó ize a' pusztáról egész az uri konyháig felhatott; 's ez az úgy nevezett „gulyás-hús“, mely igen egyszerűen készül; bográcsba hányva ugyan is az apró darabokra vagdalt marhavagy ürühust, vizet tölt reá, hagymát kever közébe, illőleg megsózza, megpaprikázza, 's addig főzi míg a' víz elpárologván egy kis levet hagy maga után, mire kész a' gulyás-hús. Ezen jó falatban azonban ő nem minden nap részesül 's rendszeren kenyérral szalonnával éri be.

A marhák száma szerint több pásztor is szokott egy gulyánál lenni, kik közül egyik, kire a' kezelés van bízva 's kin a' felelőség terhe fekszik a' főgulyás, a' többi pedig az ő cselédje. A főgulyásnak fizetésén kívül szabad tartása van 20—30 darab szarvas marhára 's 2—3 lóra, melyek együtt legelnek a' gulyával. Öltözete a' gulyásnak gyoles ing, gyoles gatyá, kék mellény 's egy bunda, mely néki szintén oly nélkülözhetlen mint a' pipa, melyből gyakran botjára támaszkodva ereszti a füstöt. Dohány zacskóját elől a' gatyá korezában viseli, melyről vékony sallangon acélja, vagy ezt potló bicskájá log le. Széles karimájú kalapját „árva leány“ (*Stipa pennata*. Linn.) ékesíti; ezen így nevezett növényt, mely a' pusztákon buján nő, és elszáradás nélkül hónapokig is daczol az idő viharainak a' magyar suhancz szereti kalapjába tűzni.

Erejére 's gyors eljárására nézve csak bámulhatni őt, de felyül nem mulhatni. Képes ő néha egy fiatal ökröt vagy tehenet szarvainál fogva oly erővel megtartani, hogy azt megbélyegezhetik. Sőt ha szarva hegyét akarják egy vad bikának lefűrészelni, azt, miután lószőr tekeressel elfogodott, 's nyaka egy boglya rúddal leszoritodott, két gulyás, elől kötéllel, hátul pedig farkánál fogva, könnyen megtudja tartani, a' nélkül hogy több emberek segélyére lenne szükségök. Így, a' fiatal

Supplément au Voyage Indes, par J. B. G. Camp, in Brüssel.

Büffelhirt.

Bivaly - csordás.

Pâtre gardant les buffles.

bikák kiherélése alkalmával is sajátágosan járnak el. Miután t. i. a' herélésre szánt bikákat egy akolba hajtották, bundáikat, kalapjaikat, botjokat 's korbácsaikat az akol eleibe az ott körül létező czövekekre aggatják, hogy a' herélés által felbűszült marha, mint gyakran történni szokott, mikor az akolból kiszabadul ne valamely ártatlan emberen, hanem a' bundákkal 's kalapokkal rakott czöveken töltsé bosszuját. Nincs is másként, mert a' vad herélt abbeli mérgében, hogy őt ökörré aljasították le, egy ugrással kúnt van az akolból, néki rohan a' legközelebbi czöveknek, azt a' földből kiforgatja, 's bosszuját csak azon töltve, visszazalad a' legelő gulyába.

Bár mily híresek is erejük 's ügyességökről a' gulyások, de fájdalom, ezen ügyességet marha orozásra is használják; gyakran éjjel sok darabot a' legtávolabbi gulyákból, elhajtanak, azokat elorozzák, 's gyors paripáikon még is már korán reggel ismét gulyáiknál teremnek, mintha azoktól távol se lettek volna.

Az ily gulyásoktól, kik vad gulyáik mellett éveken át a' pusztán laknak, különböznek nem csak élet-módjukra, hanem ügyességökre 's bátorságokra nézve is, az ugy nevezett csordások, kik egy falu fejs csordáját szokták őrizni. Miután ezek bent lakván a' faluba, 's a' teheneket fejésre mindennap haza hajtván, tavasztól késő őszig, csak nappal vannak a' csordával kúnt a' legelőn.

C.

A „bivalcsordás.“

A bival-tenyésztés, mely a' mezei gazdának, másnál kevesebb hasznot hajt, 's nem minden vidékre való; nem általános tizlet Magyarországon, 's így ennek csak némely megyében, mint: Somogy, Zala, Sopron, Győr és Zemplénben található.

Reája nézve legalkalmasabbak a' nedves éghajlatú vidékek, 's minthogy a' mótely nyavalya miatt, mely a' bivalnak nem árt, Magyarország oly tájéka, melyek posványos legelővel, 's terjedelmesebb mocsárokkal birnak, más marha nevelésére nem igen használhatók; innen lehet a' némely helyeken, divatozó bivaly-tenyésztésnek okait is kimagyarázni.

Pakson, (Tolna megyében), Marczaltón, 's a' Rábaköz némely helységeiben, már mintegy meghonosultak ez állatok, ugy hogy nagyba tenyésztve egész csordákat képeznek. Sőt néhol még a' parasztság is foglalkozik tenyésztésökkel mint például Szányon (Sopron megyében), hol ezen fekete „tibeti“ fajon kívül, mely a' földművelést kivéve, melyre lassúsága miatt nem alkamas, mindenféle házi munkára igen fölhasználható; más szarvas marhát nem is lehet találni.

A bival a' legsilányabb eledellel is bélelgeszik, 's jó néki azon szalma, vagy béiszapolt széna is, melyet más marhánál csak aljazónak lehetne használni. Télen jó meleg istálló kell számukra, melyből, farkukat a' megfagyástól lehetvén féltetni, őket legfélyebb csak itatásra hajtják ki.

A bivalcsordásoknak, kik körülűtők nyáron a' legelőn, télen pedig az istállóba forgolódnak, nem igen van valami különös életmódjuk 's csupán sajátágos öltözetükért, mely hasonlítván az azon vidéken lakó parasztokéhoz valóban festőileg nézki, érdemelnek némi említést. Áll ezen öltözet hosszú rojtú bő ingből 's gatyából, vagy egy kék posztó ujjas 's hasonló, sarkig sárga réz gombokkal tizűtt bő nadrágból, mely öltözetet egy vörös posztó galléros 's hasonló szegélyű köpeny diszesit. Széles karimájú magasra kanyarított kalapjuk, szintén széles bársonnyal van beszegve 's róla bojt esűg.

Egyéniségtükre nézve e' csordások, kik egész csordákra ügyelnek, valamint szolgálják az ugy nevezett bivalosok, kiknek csupán egygyes bivalokra van gondjuk, nem sokba különböznek magoktól a' bivaloktól. — Ugyan is az e' hivatalra szegődők többnyire lomha dologtalan emberek, a' csordahajtók pedig azokból állanak, kik a' faluban butaságokról esméretesek.

Mind a' mellett hogy ezen fekete marhák nem bántják csordáikat, sőt azoktól minden roszbánást eltűrnek, még is nagy veszélybe forog olykor örzöik élete; ugyan is ha valamelyik a' csordából egy ismeretlen tárgy, vagy feltűnő szín által felbőszül 's azon tárgyat üzőbe veszi, feltámad azonnal az egész csorda, részt vesz az üldözésben 's a' csordásnak nem marad egyéb hátra mint szaladásal menekülni. Mintha elefánt csoport támadt volna fel, szintúgy reng a' föld súlyok alatt. Az ily zendülést többnyire a' csordával kihajtott bikák szokták kezdeni, melyek nagyon vadak, 's ugyan azért szokás nyűgöt vetni lábaikra, hogy őket a' futásban gátolják.

Van a' csordásoknak rendszeren egy kutyájok is, mely megvan tanítva a' bivalokat haza hajtáskor a' mocsárokból, hol igen örömet hevernek felhajhászni 's utnak indítani. Érdekes szemlélni miként engedelmeskednek e' vad állatok ezen megszokott kised zarnokuknak, midőn ellenben minden más idegen kutyát, mely csordájukhoz közeledik összes rohammal vesznek tűzőbe. —

A csordások egy fokost 's egy göresös bőr ostort hordanak magukkal, melynek nyele a' jármas ökröknél bivalosoknál egy hegyes vassal is elvan látva, hogy azt, az általok hajtandó marha jobban érezze 's ez által gyorsabb haladásra ösztönöztesse. Azonban ez sem sokat lendít ezen lassu haladókön, kik egyéberánt nyáron, ha nagy a' hőség néha neki iramodnak, sebessen, még tele szekérral is, valamely közel patakhoz, hogy abba kényelemmel bele heverészenek.

D.

A „csikós.“

A' magyar a' lótenyésztés eránt különös vonzalommal viseltetik, és azon hivatásnak, mely ötet a' lovak ápolására 's azokkal bibelődésre hívja fel örömmel felel meg. Ezért a' lótenyésztés e' honban a' legdicsegetesebb haladásnak örvend. Élin állnak a' mezőhegyesi 's bábolnai cs. k. ménesek, mellyek közül az első közel 1000 darab anyakanczát bir. Vannak azonban magánosoknak is sok méneseik, mellyek angol ménék és kanczák megszerzése által nem csekély haladását eszközölték ez országban a' lótenyésztésnek, 's melyre az évenkénti lóversenyek valamint a' gyakori zaklató vadászatok hatalmas ösztönül szolgáltak. Legyen elég az egy Gróf „Hunyadyt“ megemlíteni, kinek neve a' hippologiának évkönyveiben dicsőítve van. Nagyobb terjedelmű, igazi magyar vér szilaj ménes már ma kevés van az országban. Ezekből telik ki a' könnyű 's tartós huszár faj, 's ide lehet a' „Geréby“ és B. „Podmaniczkyféle“ méneseket is számítani, mely utóbbi 100 remondát állít ki évenként. Szerző ismér lovakat e' ménesből, melyek 6 éves korukban fogatván először hámba ily mineműségben jelesen és tartósan húsz évig is szolgáltak. Az ily fajta ménesek szabad ég alatt legelnek egész éven át. Gyakran történik, hogy a' csikó havon jő világra, 's igen ritkán hajtódnak ilyen lovak a' legcsikorgosabb hidegben is éjszakára egy akolba, és még akkor sem mind.

A' magyar ló könnyű 's gyors, és épen olyan csikóssa is. Gyenge kora óta, a' legelő szilaj ménes közt nevelkedvén, mérészen veti fel magát a' természet e' szabad fia az ágoskodó csödrre, 's légbé ugrat vele minden nyereg nélkül, vagy földhöz hagyja magát a' szilaj állattal vágatni, hogy bátorságát 's mesterségét e' nyaktörő tettel kiténtesse.

Miként a' „beduin“ arabia sivatagjain, úgy él a' csikós a' pusztán, csak nem mindig lóháton; 's alsó Magyarhon síkságai ép úgy honává váltak mint délamerika megmérhetetlen gyeptengere az indusnak, hol ő félelmet 's veszélyt nem ismerve, élvezi teljes boldogságát. Nincs ló a' ménesben melynek erkölcsét 's hibáit ne tudná, ősapjától unokájáig, 's ezeket oly hiven beszéli el fiának hogy igy egész nemzedéken át szájról szájra átmegegy a' ló története. Öltözetében az egyszerűséget kedvellvén, a' posztó ruha, kivéve kék mellényét, zavarhá őt kényelmében; ugyan azért gyoles, ing,

Angelicht von Philipp Schmitt von Anton & Comp. in Düsseldorf.

Rofshirt.

Csikós.

Pâtre gardant les chevaux.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigentum des Verlags u. Verwannt Gieseler in Pesth.

gatyá, 's egy magyar bunda alkotják egész viseletét. Fején széles karimájú kalapot, lábán hosszú szárú bő eszimat hord, melyben bicskáját 's pipáját tartja. Napon át sokat dohányzik, 's jóltudván, mennyi idő kívántatik egy pipa dohány kiszívására, olykor pipáját idő 's távmérőül használja. — Fegyverzete egy ostorból 's egy botból áll, melyeket igen ügyesen tud forgatni. A' jó háttas ló élteinek egész üdve, 's ha magának nem volna, minthogy a' lólopásban bámuló ügyességgel bír, elhajtja másnak isméretes legjobb lovát, a' nélkül hogy ezt véteknek tartaná.

Ügyesen kitudja bár melyik szilaj lovat is fogni a' ménesből. Ha vevő akad, elég neki ha az a' kifogandó lovat megmutatja, 's az egy percz alatt fogva van. — Mi előtt a' lófogásra szánt 's lószőrből font úgy nevezett árkanyt kivetné, előbb vízbe mártja; azután feltüzi gatyáját, hogy az öt gyors mozdulataiban ne akadályozza, bizonyos távolságra a' lóhoz közeledik, annak a' hurkot a' nélkül hogy elhibázná ügyesen nyakába dobja, 's ezzel földre veti magát, hogy a' hurkot egész erőből ráhúzhassa. Ekkor a' hurokra került szilaj ló a' földre rogyván, ez alatt a' csikós szolgálja, ki neki a' kötelet segítette tartani, időt nyert, 's kötőfékre veti a' vadon horkoló állatot, sőt ilyenkor ha valaki mester fogást akar a' csikóstól látni, kész ő a' szilaj lovat azonnal meg is lovagolni, felibe állván annak megfeszített lábakkal, 's a' hurkot nyaka körül megeresztvén; mire a' levegőt nyert ló egy vad ugrással magával emeli a' csikóst is, ki mint egy rá szegezve til rajta, megcsapkodja 's messzre száguld vele, addig, míg lélegzete kifogyván, lovassa akaratjának hódol.

Vannak csikósok, kik annyi erővel 's oly ügyességgel bírnak a' ló fogásban, hogy miután sikerült nekik a' kifogandó ló közelébe lopozni annak egész erővel nyakába csipeszkednek, 's ott termő szolgáljok segedelme által azonnal kötőfékre is vetik a' szilajt.

Illyenek által lön, e' naptól barnult pusztá fiának, bátorsága, 's vakmerősége Magyarhon végetlen síkságain általánosán elismérve. Lován él, és hal a' csikós. — 'S ha — sorsa katonává tenné, — a' huszár ezerebben ügyességben és vitézségben, — nincs párja!!

E.

A' „kondás.“

A' szalonnához szokott paraszt háza szükségleteihez tartozik a' disznótartás. Alig van falu ha még oly szegény is, 's ha tehenet, ökröt, vagy lovakat nem is tarthat, hol disznó csorda ne lenne, 's e' részben a' pusztai lakó is a' bérczek vadonja fiától mit se különbözik. A' disznóhús legfinomabb eledelei közzé tartozik a' parasztnak, 's torkosságát legörömelebb disznó peccenyével 's kolbászszal elégti ki. Disznó ölésnél költsönösen meghijják egymást a' komák 's szomszédok, jelétül a' barátságos viszonynak, 's így a' disznótor falun családi ineppe vált. Igen fontos ügy mezei gazdára nézve a' disznótenyésztés, mint a' mely sokképpen látja őt el élelem dolgában, 's ez még a' legszegényebbnak is főgondja. Igen természetes tehát, hogy Magyarhonban ily terjedelmes disznótenyésztés mellett, kell hogy legyen minden falunak egy kondása is.

A' disznók száma Magyarhonban „Lichtenstern“ szerint 3,560,000² megy; „Fényes“ azonban ide értvén a' végvidéket is, azt 4,000,000² teszi.

Legnagyobb disznó kondák csak ugyan azon tájékokon vannak, hol legtöbb a' bikkes és tölgyes erdő. Arad 's Bihar, hol tengerit is sokat természetnek, azon két megye, mely, mint legdúsabb disznó tenyésztés megemlített, miután itt egyes birtokosok is a' disznókat nem csak százan, de ezereknél is tenyésztik. Így Arad megyében „István“ Főherczeg ő es. k. Fensége, jeni uradalmában létezik e' honnak legszebb és legjelesebb kondája; valamint Veszprém megyében Gróf „Esterházy Pálnál“ a' legsajátlagosabb fajtája, mely azon ritka tulajdonnal bír, hogy nem tőr. —

Magyarországon disznó vásárok is igen nagyok szoktak tartatni. A' Békés megyei gyulai négy vásáron kívül, Nagyváradon, Debreczenben, de különösen Zarádon aradmegyében tél elő havában, hol 20,000 disznó is megfordul egy vásáron. — Disznó kereskedése e' honnak igen sokat nyert jelen időben az által, hogy a' bakonyi sertéseknek már az északi tenger partjain is, becek és keletek van; miért oda hamburgi ügynökök, időszakaszi, hetenként négy száz darabra menő szállítványokat létesítnek. —

Hol százados tölgyek 's magasztos tekintetű bükkösök emelkednek, ott a' kondás valódi élete, 's ott találni fel az ezt jellemző képet is. Nem a' nyílt rónaság, hanem az erdő sötéte rejti világát, 's boldogságát. Az erdő, mocsárok 's posványok, melyek közelében tartozkodik nem hatnak oly szeliden kedélyére, mint a' tiszta ég, mely virágos völgyek 's ligetek fölött teljes fényben derül a' többi pásztorok életére, 's ugyan azért is ő, köztök a' legműveletlenebb.

Eledele a' legegyszerűbb, 's hetekig el él kenyérral és nyers vagy sült szalonnával. Öltözete, derékig alig érő rövid zsiros ing, hosszú bő ujjakkal, melyeket izadsága 's orra letörlésére egyformán használ; — bő gatyája szintén rövid, lábikráit sem takarván. Némelyike, ki czifrában kíván öltözni, vörös posztóval beszegett kék mellényt visel. Lábát boeskor fedi, melynek hosszú keskeny szíjja ruhadarabokba bonyált lábszárára egész térdig van tekerve. Hordanak néha eszimat is, melyen hátul a' czisma sarkánál, kiálló rövid vas, ékkel ellátott patkó van. — Fővegők fölkeresített széles karimájú kalap, télen azonban egyszerű bárányszőr sipkát is viselnek. —

Esső 's szél ellen védi őket vállakon nyugvó szárú, elől szíjjakkal 's réz csatokkal fölezifrázva, melynek a' végénél összekötött ujjait tarisznya helyett használják, kenyéroket 's szalonnájokat hordván bennök. —

Vállukról, olom vagy czin, czifrázatos nyelű, hosszú ostor nyulik le. Azoknak, kik rendszeren az erdőkben tartózkodnak, egy baltájuk is van fegyverül; melynek nyele hasonlólag olommal van kiverve. — Ezen fegyvernek náluk mindig ki kell élesítve lenni, 's forgatásában különös ügyességet tanúsítanak. Kivált hajítani vele oly ügyesen tudnak, hogy a' nyájából kiválasztott sertést, egy a' füle tájára irányzott balta dobással azonnal elejtik, 's az egy pillanat alatt élet nélkül rogyik le. — Tánc közben, mi allatt forognak vagy ugrálnak, föl föl hajítják baltájukat, 's azt egész mérészséggel megint kifogják, vagy bűvjátékosok gyanánt ujjak körül forgatják. —

Átalán véve igen ügyesek, fürgék, 's jó számvetők, a' nélkül hogy a' számokat ismernék. Ezért őket makk terméskor gyakran fölhasználják erdő becsillésre, miután pontosan ki tudják számolni, hogy a' kimutatott területen hány sertést hizlalhatni, vagy a' makk termésért, mennyi haszonbért lehetne kívánni.

Mind ezen tulajdonok mellett nem viseltetnek az idegen vagyon iránt leglelkiismeretesebb indulattal, azt kevésre becsülvén, 's a' rablásban egy iránt lévén vakmerők mint jártasok. —

Ha vendégeskedésre kedvek kerekedik, annak létre hozására, készek azonnal a' falu disznai közül egyet ellopni, — 's miután maguknak is disznó tartásuk van az uraság kondájában, ezt felhasználva, nem csak néhány lopott sertést tudnak az uraság nyája közzé, bécesempészni, de néha egész vidéki nyájakat az aklaikból kicsalván, azokat messze földre elhajtani, és orgazdáik által, kik szinte kanászok eladatni. —

Ily magok viselete és életmódjok által jöttek azon rossz hirbe, hogy kevés legyen azon kanász, kitől éppen úgy mint a' tolvajtól ne kellene tartani. — Ha bár gazdáik irányában hiven 's engedelmesen is viselik magukat, még is miután már természetek is durva és vakmerő, a' szomszédokra nézve kellemetlen és veszélyes vendégek maradnak! —

Angelicht im lithogr. Institut von Kreis & Comp. in Stuttgart

Schweinhirt.

Kondás

Le porcher.

Uebers jede Zeichnung verzeichnetes Eigenthum & Verlay v. Hermann Geibel in Frankfurt

V.

A' CZIGÁNYOK.

A cigányok.

Naptól hidegtől megedzve szabad természet vad fiaiként kerengnek a cigányok köze-
pette a polgarisodásnak a nélkül, hogy abból reájok valami ragadna. Meztelen,
nehány rongy darabokba burkolva ép úgy daczolnak a csikorgós hideggel mint a
mily könnyen tűrik fedetlen fővel a nap hevét. Hajlékuk, mely patkánytúrás alak-
jára földből 's agyagból van összehordva, vagy néhány deszkából építve szellős
gajfedéllel, rendszeren a falu végén szokott lenni elszigetelve annak többi lakósítól.
Itt ők kunyhójok közepén tüzet raknak, 's e körül mely egyedüli elemök néha legnagyobb füstben
's csupaszon vagy rongyokba burkolva kuczorognak, tűrve éhséget 's szomjuságot, 's e nyomor közt
is lélelőknek őrülnek.

Élelemről gondoskodni, avagy magukat hoszasabb időre eledellel ellátni kellemetlen, 's sok
bajjal járó dolog reájok nézve; azért gondatlan természetök mint a varju beéri elhullott marhák
vagy disznók húásával, melyet ők, csak rá szert tehessenek főve vagy sültve jó ízűen megesznek.

A dohány, férfunak mint nőnek, napontai főszüksége 's ennek hiányában, a pipából,
annak szárát kihúzáván, levedző végét fogják szajukba, vagy kiverik a pipa összetült tartalékát 's
kicsiny esomókba gyurva, annak csipős keserűségét órákig is elszívják. Úgy hozzá vannak ők chez
szokva, hogy szívesebben tűrnek éhséget mint sem hogy a dohányt nélkülözzék. Ezért a cigány
mikor koldútl, vagy krajezárt kér, vagy a bagót a pipából.

Gyermekeiket a mily meztelenül jönnek a világra, minden teketoria nélkül szintoly mezte-
lenül nevelik fel. Mihelyt a gyermek megszületik azonnal a kunyhóba egy gödröt ásna, azt hideg
vizzel megtöltvén ebbe feresztik meg az ujszülöttet, kit még alig egy hónapos korában egy rongyos
lepedőbe bekötve, 's hidegben mint melegben fedetlen fővel anyja már a hátán hord. A keresztelés
náluk többnyire csak a keresztelési ajándékért van szokásban, ugyan azért gyermekeik minden
vallás ismeret nélkül tudatlanságban nőnek fel, 's felnőtten azon helység vallását tartják, a melybe
telepedtek.

A fúvó keresztök ágának egyike, természeti ösztönnel bírván a kovács mesterségre abban
különös ügyességet 's jártasságot is fejtettek ki, mely mint egy örökségül szálván a fiakra, ezekben
már kis korukban ébresztetik fel, úgy hogy neveltetésük mindjárt a szem előtt álló fúvó hajtásával
vevén kezdetét, a szegesinálással fejeztetik be. — Innen van azután hogy különösen szeretnek
vashámorok közelében lakni, hol eladásra több millio szeget készitnek.

Irni nem tudnak, sőt a számokat sem ismerik, 's nyelvük mind e mellett is kitudja a számok
eljtését fejezni, -igy például ezen szó: „Jek“ egytet tesz, „Desch“ tizet, „Schell“ százat, „Myllya“

ezret, 's így tovább; e' szerint az eladásra készített szegeket megtudják számlálni, 's azok árát a' legpontosabban föl is számítani. —

A' kovácsolás mellett mesterségük köréhez tartozik az üst foltozás is, kivált a' vándor úgy nevezett „oláh cigányoknak,“ kik gyermekeiket, néhány vánkost, a' fuvót, kalapácsot, 's néha sertésöket is több szekerekre pakolva faluról falura vándorolnak. Ezeknek állandó tartozkodások sehol sincs, 's ha valamely helységbe érnek, felütik a' közel mezőn vagy az országút mellett sátraikat, 's azok közelében békóba vert lovaikat legeltetvén, kovácsolnak 's üstöt foltoznak a' sátor előtti tűznél, míg nejeik, az ujságkivanóknak, különösen a' hivékeny paraszt-leányoknak azok tenyereiből jövendőt mondanak.

A' cigányok „Zsigmond“ király uralkodása alatt jönnek először a' magyar földön elő. Ez adta a' „László“ vajda vezérlete alatt „Hindostánból“ ide vándorolt cigányoknak Szepes megyében azon kiváltságot, hogy ők minden szabad királyi város, — mezőváros — 's királyi jószágokban letelepedhessenek, ott oltalomba részesüljenek, 's a' köztük támadt egyenetlenségeket saját vajdáik előtt intézhessék el. (Katona 414. l.) Ezen vajdák, kiket ők magok választottak körükből eleinte négyen lehettek, u. m.: Győrön, Lévenzen, Szathmárt 's Kassán, kik 1557^{ben} „Isabella“ királynétől megerősítő okleveleket is nyertek. (olv. k. k. Erbländer Anzeiger.)

Hogy a' cigányok hajdan alkotmányos állapotban élhettek, annak nyomai azon tényből tűnnek ki, hogy némely megyékben hol ők számosabban laktak, 's körükből magoknak birákat is választhattak, ott több évek előtt egy fővajdájuk is volt. Említett birájuknak kötelelességekben állott, alattvalóik közti egyenetlenségeket elintézni, 's arra ügyelni, hogy azok az évi adó lefizetése előtt meg ne szökjenek, úgy szintén panaszaikat is a' felsőségnek feljelenteni. Ezen szokás Zolyom megyében még 1847 évben is divatozott, hol a' megye főjegyzője egyszersmind a' cigányok fővajdájuk is volt.

Daczára a' legezészerűbb rendszabályoknak, 's ámbár „József“ császár, a' bölcs fejedelem, ki, ezen emberektől sem vonta el figyelmét, 's őket minél előbb polgárosítani kívánván, (Reglement vom 9ten 8^{ber} 1783) hogy rendszeres életmódhoz 's földműveléshez szokjanak, falukon a' parasztok közzé elosztatta, még sem tudott a' természet, e vad növénye á mivelődés mezején gyökeret verni. Börtön, koplalás, 's az emberek megvetése hasztalanok valának átalakításukra, néhány év mulva, visszatértek szennyos viskoikba, fuvójok és kalapácsok mellé, mert természeti ösztönüket követve, úgy találták hogy ők csak ez élet nemre vannak teremtve. Így miután szellemi szennyöket megtisztítani lehetetlen vala, a' mivelődésre fordított igyekezet, füstbe ment.

Nyelvök nem a' legkellemesebb, 's azért kevés barátokra is talált, kik óhajtották volna azt magokévá tenni. „Lübeck“ hazafias heti lapja 1804^{ben} azt állítja, hogy Komáromban egy guardián készített volna egy cigány szótárt, nem különben legújabb időkben „Bornemisza János“ volt ki nyelvöket buvárkodva, 's azt nyelvrajzi szabályokra visszavive, arról egy valóságos nyelvtant is készített.

Rejlik csak ugyan mind e' mellet is valami ezen faj durva héjja alatt, miként drága gyöngyszem a' csiga héjban; 's ez a' zenészeti tulajdon. Mintha javítólag hatottak volna a' zengelmes hangok reá nézve, mert a' zenész cigány rendszeren csak ugyan a' műveltebbek közzé is tartozik, 's belőle áll ezen fajnak jobb osztaléka.

Eledele, öltözete, 's háza ezeknek jobb a' többekénél 's a' puha pelyhes ágy kényelmeit szeretik. Ők alkotják falún a' zenekart, 's nélkülök nem történhetik sem népinkep sem vigvasárnap; — ők képezik úgy szolván a' vonz erőt, mely a' falú ifjait a' csárdába tánczra csalja. Számuk mennyiségétől függ, hogy egy falusi menyegzőt az ottani fogalom szerint pompásnak, zajosnak, lehessen

Requiert in Österr. Jucker von Franz & Gump in Schemmel

Wandernde Zigeuner

Vándor ezigány - telep.

Bohémien's vagabonds

Gelesen jede Nacht in der Verwaltung des Reiches & Hofes - Hermann Schell in Pest.

e' nevezni, vagy csak nyomorultnak, ha a' zenekar nem több mint két három főből talál állani. Játszanak ők minden húros 's fúvó hangszereken, de legjobban szeretik még is a' hegedűt. Ha valamelyike egyszer annyira vihette, hogy bizonyos tisztasággal 's szabatos kifejezéssel hegedülhet, bizton állithatni, — hogy a' magyar zene jelleme felfogásában, e természetes cigány zenész, bár mely tanult remekművész is, képes versenyezni. Ő az, ki a' magyar dallamokat, e' nemzethez illő tűzzel 's lélekkel tudja előadni, melyekben magyar hon történetei tükrözvék 's bájos hangjai már századok előtt harsogtak a' rákos mezején; mintha nekik sikerült volna mindentitt, hol valami fontos esemény történt, kilesni a' magyar hangulatát, hogy egykor hű tolmácsi lehessenek érzelmeinek. Bizonyosságul legyen erre fölhozva, hogy történeti adatok már „II^{us} Lajos“ király idejében az 1525es hatvani országgyűlésen említést tesznek a' cigányokról mint zenészekről.

A' cigány gyerekek 8—9 éves korukban kezdenek rendesen valamely zenészethez, 's ha sikerül idővel szütléktől valamit eltanulni, azonnal zenekart alakítanak, mely ha még oly czinezorongva is, megkezdí működését. Gyermekek koruk óta oly gyakorlott hallással bírnak, hogy ha az ifju vagy a' férfi már valamenyire betanulta magát a' zenészetbe elég néki egy darabnak egyszeri hallása, hogy azt sajátjává tegye, melyet pajtásai előtt elhuzván, azt a' többiek készek egészhangos kíséretben azonnal eljátszani.

Hírók e' honban régi idők alapján nyugszik; ily híresek valának hajdan a' „galanthai 's gácsi cigányok,“ 's a' nép még maig is emlegeti mint hasonló híreket a' mult századból: „Barna Mihályt,“ „Zinka Pannát“ (a' cigányok zenehősnejét), „Hiripit“ és „Sugárt“. Jelen századunk „Biharyt“ tudja fölmutatni, ki 30 év előtt itt Pesten mindenkit fölleskített hegedűjével, 's abból jeles játéka a' legolvasztóbb hangokat csalta ki. Később a' „lóczyi cigány-banda“ állott elő, melyet először hallott a' külföld. Ezt követték a' „győri cigányok, jelenben pedig „Patikárus,“ „Sárközy“ 's „Kecskeméty“ helybeli zenekaraik. —

Bámulni lehet a' cigányokat általánosán nem csak a' magyar dallam felfogásában, hanem abban is, hogy minden hangjel ismeret nélkül, csupa hallás után, nem csak táncz-nótákat, hanem nyitányokat sőt operai potpourikat is, a' leg szabatosabban tudnak eljátszani.

Eredetiek ők ruházataikban is. — A' falusi nyomorult banda, vagy elrongyolt urasági ruhát ölt magára, vagy kiszolgált huszároktól kapott dolmányba 's mentébe jár, de paraszt-ruhát soha se visel ha csak a' hideg rá nem kényszeríti. Ezért néznek néha oly nevetségesen ki, mert szeretik a' tarkaságot. Ha kalapja nem izlése szerinti, legnagyobb télben is inkább hajdon fővel jár. Nők nem kevésbé hiúk, barna színök emelésére vörös szoknyát 's hasonló kendőt viselnek, 's bár ruhájok néha rongyos légyen, még is nyakukon veres üveg gyöngyöt hordanak.

Bihary magyar orpheus mindig magyaron járt, 's hasonló arany 'sinoros öltözetben van le is véve, mely kép a' nemzeti museumban látható. Nehány év előtt némely uraságnak falún saját bandája volt, mely diszes magyar öltözetben, magát hallatni el eljár nyáron át, a' honi fürdőhelyekre. Mióta a' kitünőbb karvezérek a' külföldöt is megjárták, frankon frakját is megkedvelték úgy, hogy ha most egy Sárközy zenekarával föllép, Straust vagy Lannert vélhetni látni, kiknek mintájára fekete frakban, pantallonban 's fehér mellényvel egész komolysággal lép ő barna zenekara eleibe 's annak tellyes szabatossággal veri a' tactust mi előtt életet adna bájos hangjaival az összes zenének.

A' zenén kívül, mely kereset forrásra a' cigány legtöbb hivatást érez, lókupeczségre is adja annak egy bizonyos része magát, mely nem csekély számmal van: Somogy, Zala, Nógrád 's Bars megyében. Ha a' sors egy elesigázott lovat a' cigány kupecz kezeibe játszik, úgy annak egész bizonyossággal ki kell az állatkinzás vég időszakát állani. Többnyire elvéhédh hibás lovak kertilnek

az ilyenekhez, melyeket mikor vásárba visznek elég csel fogással bírnak, hogy azokat virgonezoknak tüntessék. Inmen eredt azután a' rosz lóróli közpéldabeszéd, hogy az csak cigánynak való.

Más keresetmódja még a' cigánynak az ugy nevezett téglavetés. Magyarországon a' téglavető kemenczék rendszeren a' falún kívül vannak, felállítva, 's gyakran láthatni cigány hurubákat mellettök, melyeknek lakói a' szomszédságnál fogva leghamarább betanulják a' téglavetést, 's miután hajlamuk is van ezen mesterségre, azt ügyesen is végzik. Mezei munkát a' cigány nem örömet tesz, 's legfeljebb kőmivesek mellé szegődik falún mint napszámos.

Míg az urbér Magyarhonban fennállott, gyakran levél hordásra használták a' cigányokat, mit ők különös serénységgel teljesítettek, igen fontos megbízatásnak tartván, valamely nagy pecsétű levél vitelét.

Házassági életre hajdan igen korán léptek, ugy, hogy néha völegény mint menyasszony mindketten összesen véve alig multák felül a' 25 évet. Jelenben szintén szanaszét élnek az országban, 's fél század óta aránylag a' többi népekhez nem igen szaporodtak, emél fogva nem is mennek többre 50,000. léleknél.

VI.

A SZÜRET.

A' Szüret.

Magyarhon bortermő ország, 's a' szüret itt „népinnep.“ Nincs ugyan is, hatot kivéve, egy megye se az országban hol szőlő ne teremne, 's így a' nép legnagyobb része oly áldott éghajlat alatt lakik, hol a' szőlő éretségre jutván, majd mindenki részesülhet „Bachus“ örömeiben.

Falun a' gazdasági munkákat a' szüret fejezi bé. Örömmel lát e' kellemes foglalkozáshoz a' falusi gazda, 's miután egy édes munkabér pillanatnyi élvezete van vele összekötve, — a' leghenyébb se vonja ki belőle magát. E' szerint örömmel siet minden, ki tagjait birja szüret idején a' szőlőbe. Oda költözik ki ilyenkor a' falusi gazda nejével, gyermekeivel, sőt egész családjával, 's mind addig ott ül míg a' szüret tart. Ez időszak az általános jó kedv képét viseli, 's e' jó kedv énekben, zajban, zenében, néha mozsarak durrogásaiban nyilvánul.

A' legkittünőbb bor Magyarhonban három nemzetiség közt van megosztva. A' magyar, Tokajban, a' német Sopronyban 's Ruszton, az oláh Ménesen szüri legjobb asszúborát. — Mindenik közt azonban a' tokaji érdemli a' babért, melynek Magyarországba hozatalát alkalmasint IVth Béla királyunknak köszönhetjük. (Engels ungar. Geschichte.)

A' tokaji, királya minden boroknak; a' földterület melyen terem alig 6. □mértföld: Tarczal, Tokaj, Zombor, Tolesva, Tálya, Mád, Keresztúr 's Frdöbénye mező-városokat foglalván magában. Tüztől 's fénytől sugárzik ez mint a' legtisztább arany, 's ugyan azért Európában öt hirben egy se mulja fejül. Önként következik, hogy a' hol legnemesebb bor terem, például a' hegyallján, legfényesebb ott a' szüret is. Sok nemes családok 's a' felső magyarhoni polgárság előkelőbjei, kik netalán szintén szőlő birtokosok, gyűlnek ilyenkor itt mint valami ünnepre öszve. Van itt táncz, bál, 's mindenemű multság. A' mádi bállok hajdan országszerte oly híresek valának, hogy a' legtávolabbi vidékről is, az azokat kedvellők nagy számmal jelentek meg, 's nem egy szív szegődött ott „Hymen“ oltárához. De összegyűltek ugyan ekkor, Lengyel 's Oroszhon legtöbb borkereskedői is, kik a' vett borokért mindég aranyban fizetvén, e' szőlő-hegyek az ottani nemességnek, egész kis „Californiaként“ nem jövedelmeztek egyebet aranyból, minek hiányában, jelenleg a' bank értéknek is kéntelenek örvendeni.

Szüret alkalmával különös érdekléssel bír az élénk 's valódi arcadiái népesödület e' hegyek közt. Több ezer ember foglalkozik ilyenkor a' szőlőben, vigan szedve a' természet ez ajándékát. Itt helybeli magyarokat látni, amott meg németeket, 's nagy számú tótokat, végre különb tájékokról jött ifjakat 's leánykákat, kik dalaikat saját nyelvükön énekelvén, kellemesen öszhangzó egyveleget varázsolnak elő. Egy igazi tarkakép színezetét viseli az egész, melynek részleteit a' különféle

nemzetiségek sereglete, azok öltözte 's nyelve alkotják. A' szüret rendszeren novemberben kezdődik, 's néha oly sokáig tart, hogy hideg 's fagy miatt kénytelenek a' dolgozók tüzhöz kuporodni.

A' pompás tokaji aszszúbor, mint tudva van, a' szedés alkalmával különösen kiválógotott aszszú szemekből készül, 's ennek legfinomabb legdrágább faja az úgy nevezett eszentia. Ez azon olajos nedv, mely minden géptani nyomás nélkül ön sulyánál fogva szívárogo le az aszszú szemekből. Ha azonban az aszszú szemeket a' nélkül, hogy kiszivárogtatnak azonnal egy arra készített edénybe tevék, kisajtolják 's jó mustot töltenek rá, ebből lesz az első rendű tokaji aszszúbor, melyet lehuzván, törkölyét újból kipréselvén 's rá közönséges mustot töltvén, egy másod rangú aszszúbor az úgy nevezett másolás válik belőle. „Schams“ szerint 12,000. akó tokaji 's 6000 akó másolás készül minden évben.

Méltó verseny társa a' tokaji aszszúbornak a' ménesi Arad megyében, mely édessége, fűszeres szamatja, valamint sötét piros szép színe által minden más aszszúborok híret homályba borítja, 's melynek termését „Fényes“ szerint évenként 2500 akóra tehetni. Ezek után következnek a' sopronyi 's ruszti aszszúborok, melyek közzül az utóbbi bár Magyarország legkisebb királyi városában terem még is finom illata 's kellemes íze által nagy hírré tett szert. Eldődeink mint „Csaplovics“ írja nem élvezték e' hirtelyes asszúborokat, miután a' világszerte híres tokajit szerinte 1650-ben, a' sopronyt 's ruszti 1720-ban, a' ménesit pedig 1788-ban kezdték először készíteni. A' fentebbi csemege borokon kívül a' budai 's egrí vörös, valamint somlai 's neszmélyi fehérborok a' nevezetesebbek.

Nem czélom itt minden szőlőhegyekről és a' szőlők külön fajairól értekezést írni, erre egész könyv kívántatnék. Légyen elég e' tárgyat azon szempontból felvilágosítólag említeni, hogy az által kitünjék, mi nagyszerűleg megyen nevezetesebb bortermő helyeken a' szüret végbe; mi sajtósággal bír néha a' nép élet, künn a' szőlőhegyeken, hol, mint p. o. Budán is' egész ünnepet képez. —

A' városi szüret innepélyén nem szabad természetesen táncznak, lakomának, 's röppentyűzésnek hiányzani. Nem igen látni máskor úgy, mint ily alkalommal, foglalkodni a' városi polgárt, ki birtokost szeret szerepelni, és örömmel állít elő valami különös innepélyes látványt, mi czélra neki a' Budán, Promontórbán 's Tétényben szokásban levő úgynevezett szüreti-tor legjobban megfelel. Ugyanis, mi előtt a' szüretnek vége lenne, összeszólalkoznak a' szedők, hogy a' tulajdonosnak szőlőfürtök és levelekből, egy nagy koszorút kössenek, 's azt neki diszmenet kíséretében elvigyék. Ily diszmenetnél elől megy a' zene, utána a' szüretelők csoportja, azt, azon pár köteleztetvén ezen alkalommal állított-zetben mint első vezetni, mely a' szüretben történetesen utolsónak talált maradni. Mellettök jobbról balról, egy, két, zászlós; környezve fehérbe öltözöt és koszorútskákkal ékesített leány seregtől, kik közzül kettő felezifázott és kidiszított rúdon viszi a' szalagokkal ékesített roppant szőlő koszorút. Így haladnak ők, ének 's kurjongatás közt, utszáról utzára. A' mellettek áltmenőket borral kínálják, az őket kísérő szőlő-pásztor pedig, vigan csattogtatja piricskéjét 's azzal sokaknak hátára vereget. A' birtokos házába vagy lakába érve, egy arra kijelölt szoba menyezete közepére akasztják fel, a' nagy koszorút mint valami csillárt, azután pedig tánczhoz 's lakomához látnak, melyhez a' magyar vendég szeretetnél fogva gyakran sokan seregelnék össze, és ezzel vigan fejeztetik bé e' szüreti innepély. Azon hajlam, melyel a' falusi gazda a' szőlő mivélés eránt viseltetik, biztos kilátásúl szolgál a' jövődőknek, miszerint ez, idővel is, nem hogy alább szállana, sőt mind inkább gyarapodni 's terjedni fog. Ugyan is ő, nem csak az arra alkalmas hegyeket ülteti be szőlővel, de még also Magyarország lapályait 's futó homokjait is venyige plántálással igyekszik gátolni és termékenyíteni. Ez az oka, hogy sík-helyeken is, elég bor terem, mely minthogy könnyű 's nem oly tartós mint a' többi, kertibornak nevezetik. A' magyar köznép véleménye szerint „nincs boldogság — egy icze bor nélkül.“ —

Ausgeführt in Auftrag. Institut von Herz & Comp. in Pestbuda

Ofner Winzerfest.

Budai szüret-tor.

La fête des vigneronns à Bude.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigentum & Verlag v. Hermann Goebel in Pestb.

Ez édeni nedv nélkül se menyegző, se keresztelő, se halotti tor, sőt vevés vagy eladás, szóval semmi ünnepe, semmi fontosabb foglalkozás nem történhet; ezzel siratja el ő halottjait, 's ezzel önti ki új szülöttjén örömét. Ha rossz termés van, elhalasztja a' falusi paraszt menyegzőjét más évre, 's azt az akkori terméstől függeszti fel. Neki egy pohár bor ép oly nagy idvesség, mint a' felső magyar országinak egy poharatska pálinka, hogy magát elégtelnek vallhassa.

Egyéberánt ha ősidőkre vissza tekintünk, úgy találjuk, hogy azon korszakban, mikor még a' kávé nem volt ismeretes e' honban, az ország nagyjai váraiban 's kastélyaiban is, bor volt a' szokásos reggeli. Így az egykori nevezetes nádor, gróf Thurzó György, szende leánykái rendszeren bort reggeliztek, a' mint ez, kintünk a' még meglévő számadásaiból az árvai várnak, mely vár egykoron a' hatalmas Thurzóék lakhelye volt.

Ne csodáljuk tehát, ha ez, ősidők óta kedvelt nedvnek, az urak palotáitól kezdve egész a' paraszt kunyhóig, nem csak tisztelőire hanem hatalmas fogyasztóira is találunk. Leg kedvesebb sétája marad a' falusinak, ősszel az ő szőlőalatti pinczéje, melyet szűret után minden reggel 's minden estve meglátogat, borait ott kóstolgatva, töltögetve; 's azt mi a' birtokosnak dézsmául van szánya a' közelebbi kútból vízzel keresztelve.

Magyarország ez ital dolgában oly dús, hogy a' mint Schams állítja 30,000.000 akó termesztetik évenként. 'S miután a' hon e' nagy mennyiséget maga nem szükségli, tekintetbe vévén, hogy jelenleg több bécsi borkereskedők magyar borokat szállítanak Amerikába, 's itt helyben Pesten is egy új bor csarnok van keletkezében, melynek célja megismérinteni külfölddel a' jelesebb magyar borok számtalan fajait, bizton reményelhetjük, miszerint Magyarország borkereskedése, még a' mostaninál is virágzóbb jövőnek nézhet elébe.

VII.

K' VADÁSZAT.

Angélot in lithogr. dessin. von Arx & Comp. in Düsseldorf.

Hasenhetze.

Ágárászat.

Courre le lièvre.

A' vadászat.

természet Magyarhont, a' vadakra nézve, éghajlata, területe 's növényei változottságainál fogva egész vadas kertté alkotta, 's ez az egyedüli oka, hogy noha a' vadászati viszonyok 's az erdészet még nem igen rendezvék, ezért ez országban, még is vadban hiány nincsen. Talál e' szerint elég gyönyört a' vadász honunkban, hol amnyi neme terem a' vadaknak. Így az északi rengetegekből medvék, farkasok, hiúzok, vad-disznók 's őzök; a' Kárpátok esúcsain vad kecskék, murmoták tanyáznak; míg a' dunán-inneni roppant erdőségekből számos szarvasok száguldoznak; a' nagy síkságokon 's pusztákon pedig rókák 's nyúlak léteznek, mely utóbbiak oly nagy mennyiségben vannak, hogy ha Fényes statisticája szerint egy tízévi közép számítást veszünk, csupán külföldre több szállított 100,000. nyúl bőrnél.

Ennél nem csekélyebb a' vad madarakbani bőség is. A' pusztákon találtató tavakban 's posványos helyeken számtalan a' vad lúd, vad kacs, szárcsa, 's libucz, melynek többféle nemei Szeged környékén találhatók. Így a' pusztákon seregenként jár a' túzok, melynek némelyike 20. fontot is nyom, túl a' Tiszán pedig a' Magyarhontban annyira kedvelt kócsag, melynek néhány fejtollai elég ösztönül szolgálják a' vadásznak arra, hogy őket fölkeresse, 's ha sok fáradozásába kerül is, lelője. Ennyi vad mellett nem lehet csodálkozni, ha földieinknek nem csak kedvök derül a' vadászatra, hanem azt egész szenvedélylyel is űzik.

Találkozik is elég paraszt gazda, pásztor, csász 's erdőkerülő, ki a' nélkül hogy a' vadászat szabályait ismerné, vagy tanult vadász lenne, még is legjobb lövész, 's ha egyszer a' vadat hiúzi szemmel célba vette, az vesztét bajosan kerül ki. Bár mily különb nemei légyenek is a' vadászatnak, a' lóra termet magyarnak, ezek közt még is legkedvesebb az agarászat, mely, nem csak hogy igen mulattató de nemzetes idő-töltés is. A' puszták, gyors iramú lovak, 's jó agarak mind meg amnyi ösztönül szolgálják erre, úgy szintén a' magyarnak mint lovasnak sajátos merészsége, ki előtt oly csekélyek az árkok 's bokrok akadályai, hogy azok őt vágya ki elégitésében legkevésbé sem akadályozzák.

Az agarászat ősszel kezdődik, midőn már minden gabona be van a' mezőről takarítva 's a' tengeri letörve. Egyes birtokosok, és magányzók, különösen a' jászok és kunok, kik kertletőknek sík térein számos tanyákkal bírnak, találnak szomszédaiik 's barátik társaságában, 's mezei kertlőiktől kísértetve, legtöbb örömet e' mulatságban. — Ellátvák ezek igen jó agarakkal, melyeknek elismért beese oly nagy, hogy egy ily agárért nem egyszer kapnak egy tehenet vagy jó lovat cserében. Az úrias agarászatokat, valamint az úgy nevezett zaklató vadászatokat, (parforce Jagden) melyek vörös újjasban, televér lovakon, angol kutyák seregével történnek, nem céloz itten ösmértetni, csupán azoknak jellemző vonásairól szöllandok, melyek az alföldi magányzóknál, 's az egyszerű nép osztályánál vannak minden fény 's mesterkélés nélkül szokásban.

Beállván az agarászat ideje, összejön ennek fogantatba vételére, egy, vagy két, 's néha számos lov is, kik arra fordítják figyelmeiket, hogy minél közelebb tartsák meg magukhoz agarikat. Ezek, a' legnagyobb vigyázattal haladva a' lovasok után, a' mint a' nyúl fölgrík, azt, ezen

szóra „hairá“ azonnal üzöbe veszik, 's többnyire rövid idő múlva el is fogják; 's mi alatt elfogott prédájokat lihegve környeznek, utánok vágatató gazdáik is, ott teremnek. — Megesik, hogy 2—3, sőt néha több nyulat is elfognak egy dél előtt, és ezeket győzelmi zsákmányként nyeregjökbe akasztva, ön meglegültlen, léptetnek lassan haza felé.

Különös módja van Magyarhonban a' túzok vadászatnak. A' túzok (Otis tarda) oly madár, mely igen tud magára vigyázni, 's nem egy hamar áll meg egy puskalövésnyire a' vadásznak. Ezért igen nehéz őket löni, noha számosan szoktak együtt, kivált a' repeze földeken tanyázni. Nem marad ennél fogva, az, e' sajátságokat ismérő csöszöknek 's vadászoknak, hogy őket törbe ejthessék, egyéb hátra, mint esellel élni. Sikertül ugyan néha egy nagy túzok sereg közelébe férkezni, vagy egy árokba lesbe állván, várni míg egy elejtődhetik: de ez mind bizonytalan, 's legritkább lövészi szerenese közzé tartozik. Czélszerűbb azért azon esel, mely az elámitott túzokot, az őt keresőnek csalhatatlanul kezére játsza. Ez azon neme a' vadászatnak, mely gyors paripák helyett, lassú ökrök által eszközöltetvén, biztosan vezet ezélhoz. —

A' túzok a' mezőn hol tanyázik megszokja azon ökörszekereket, melyeknek hajtói reá sem ügyelve nyugodtan hordják be gabonáikat 's egyéb termékeiket; maga mellett bocsátja el e' már megszokott fogatokat, sőt néha elmerülni látszik a' kerekék lassú forgásában. A' vadászok tehát kik ezt tudják, ily szekeret használnak czéljok kivitelére, melynek oldalára néhány zsúp szalmát állitnak, magok pedig a' szekérbe lekukorodnak, 's így a' szalmától fedezve sikerül a' túzokok közelebe jönniök, hogy azokból a' kívánt zsákmányt ki löhessék.

Az itt elmondottak mind az alsó magyarországi pusztai vadászatokat illetik, vannak azonban felső Magyarhon néposztályában is oly jó lövészek, kik mint valami tyroli zerge-vadász megtudnak a' szikla bérceken is állani, 's a' vad kecske nem egy könnyen szabadul meg, előlök; kik fel tudják a' sikeftajdyúkók párosodása idejét azok elejthetésére használni, 's felkutatják a' medve barlangját, annak nyomai után, hogy ügyes elszántsággal őt hatalmukba kerithessék.

Nagyobb uradalmaknál hol rendszeres vadászatok tartatnak, vannak természetesen udvari vadászok is, 's a' nagy vadászatok hajtók segedelmével eszközöltetnek, felszokták azonban ily alkalomkor az erdő-kertülöket valamint a' köznépből jobb lövészeket is használni.

Azon madarászatot is, a' vadászat egy ágának lehet tekinteni, melyel némely megyékben, mint p. o. Trencsénben és Thuróczban szeretnek foglalkozni a' parasztok. Százanként mennek ki ezek, késő ősszel és télen oly tájékokon, hol számtalanok a' fenyves madarak, ezeknek megfogására, az ott létező terjedelmes bóróka eseplyikbe — mit ők léppel vagy törrel eszközölnek, 's mi nékiek nem esekély jövedelmet hajt. — Ily fenyő-madár-árusokat télen által eleget láthatni. Ezek az ezenként elfogott fenyő-madarakat, vagy is madártilag fenyő-rigókat hosszukás kosarakban egész Pestig, Bécsig elhordják, 4. darabot árulván belőlök egy kötetben. — Megtörténik azonban, hogy ily kötetekben más nemei is találkoznak igen gyakran e' rigóknak, például: hurok rigó, fekete rigó, selyemfarkú lócska, melyek ezekhez hasonló nagyságúak 's ugyan azon eledellel élnek; úgy eltudják ők azonban ezeket, a' kötetekben rendezni, hogy minden kötetbe, ha nem is több, legalább egy valódi fenyő-madár jut. —

Találni néha a' fennemlitett madarak közt nem csak igen szép nemeire az eddig ismért rigóknak, hanem europai ritkaságokra is. — Így történt 1834^{ben}, hogy nemzeti muzeumunk őre, 's híres madártudósunk „Petényi Salamon János“ úr, egy fenyőmadár árusnál a' „Naumann féle rigók“ (Turdus Naumanni) eddig ismért legszebb példányára talált, 's azt nemzeti muzeumunk számára meg is szerezte; melyet később Némethon híres ornithologusa „Naumann J. Fr.“ lerajzolván, 's munkája potló kötetében leírván, azt a' 358^{ik} táblája 1^{ed} szám alatti képében, a' tudós közönséggel is megismértette.

Angébot in Ubrage Jacht von Esse & Comp. in Eisenbad.

Trappen - Jagd.

Tűzok - vadászat.

Chasse à l'outarde.

Druck und Vertheilung von Johann Neumann, Neudamm, in Berlin.

VIII.

A' HALÁSZAT.

A' halászat.

kizárólag halászattal foglalkozók száma Magyarhonban nem csekély, 's bizton állíthatni, hogy a' mennyi halász lakja a' duna-és tiszamelyéki városokat 's falukat, ép annyian gyakorolják természeti hajlamoknál fogva, a' kies tavak, sebes folyamok 's terjedelmes mocsárok közelében lakók közül ez tizletet, kiknek egyszersmind e' foglalkozás biztos jövedelmi forrásul szolgál.

E' szerint sok falú lakoi leginkább halászattal foglalkoznak; így a' Duna mentiben, Bogviszlón, Dumnokon, Sükösdön, Csanádon, Szeremlén (Pest megyében) Décsen, Ócsényen, Bátán, (Tolna megyében) sőt a' Dunától távolabb eső Bélyén (Baranya megyében); a' Tisza mentiben pedig Tisza-Bőn, Nagy-Kürtin, Szajolon, Várkonyon, Cibakházán, Nagy-Réven s. a. t.

A' folyók 's tavakban létező halak sokféle nemeinek leírása ichtyologusaink feladata, legjelesebbek azonban a' Dunában a' viza, pozsár, harsa, és csuka.

Magyarország legnevezetesebb halászatai sorában minden esetre első helyet foglal a' viza halászat, ez levén legnagyobb hal a' Dunában. A' halászat e' neme Komáromnál kezdődik, 's tart egész Apáthinig, hol a' Drava a' Dunába szakad. A' vizát rendesen hálóval vagy horoggal fogják, de vannak e' czélra ezen kivül, kivált az al Duna némely pontjain, veszélyes kelepczék is fölállítva. Készítnek ugyan-is az al Duna-szírtokközötti tudulataiban bekerített czövezetekből saját szerkezetű tév járatokat, melyekben az oda verődött vizát agyon verik, vagy abból kihalászzák. Ha a' viza ezen kelepczét kitalálja kertülni, még nagyobb veszély vár reá majd alantabb, hol némely sziklás pontokon, a' folyamon keresztül kötél van húzva, melyről kölömb hosszúságú, éles horgokkal ellátott 's a' Dunát, mélyibe mint hosszába, behálózó zsinegek függenek le. Ha ezen horgok valamelyikétől sebet talál az átuszó viza kapni, hatalmasan kezd azonnal vergődni, 's ez által még jobban sebestülvén, nem képes többé, a' testébe mélyen bé szúrodott horgok közül szabadulni, és hogy a' halásznak bizonyos zsákmányává ne váljék, elkertülni.

A' hazai folyamok közt legtöbb hal a' Tiszában Magyarhon „Nilusában“ tartózkodik. Dús keresethez juttatja ez a' halászt, 's innen származhatott azon közmonda is, hogy: „a' Tiszában több a' hal mint a' viz.“ — A' tiszai halmemek közül milyenek a' harsa, csuka, menyhal, ángolna, legkedvesebb a' kecsge (Acipenser Ruthenus).

A' halások vagy czéhbéliek, mint nagy városokon, Pesten, Posonyban, Győrött szokás; vagy csupán falusi nép osztályhoz tartozók, kik folyók 's tavak melletti lakásuknál fogva a' földmivelés mellett, ezen kereset módra is rá adják magukat. A' Tisza mellékiekről e' szerint bizvást ellehet mondani, hogy ők született halások. Az ottani gyermekből, ezen keresethezi hajlam már kis korában kitünik. Órákig elül ő a' Tisza partján, kis halakat horgászva, 's örömmel szalad velök

haza, ezen mesterségben megvénytült atyáého; kitől majdan később a' mesterfogásokat is, és a' saját tapasztalatiból merített szabályokat eltanulja. Így válik rendszeres oktatás nélkül is idővel mesterré a' halászatban. — A' tiszai halászok két, úgy nevezett lélekvesztőn (csolnak) szoktak rendszeresen halászni, melyek közt a' Tisza mélyibe eresztett háló ki van terjesztve. Ezt ők így halkal és ügyesen odébb viszik, mind addig, míg annak mind inkább nehezbedő súlya, a' már benne lévő dús martalékot gyanítattja, a' mikor azután körbe fordulva hálójukat összehúzzák és belőle a' halakat kiszedik.

Hogy mily nagy a' tiszai halászat, azt már Szolnokon lehet tapasztalni, hol a' halásznők oly bővíben sütik 's árulják a' halat a' piacon, hogy az egész légkör eltelik szagától. Rendes eledele a' halásznak többnyire halból áll; 's különös jó ize vagyon azon általok igen kedvelt ételnek, az úgy nevezett halász lének, mely leginkább a' Tisza mellékén szokott készítettetni. — Több nemű halból készült ezen ízletes eledel, u. m. pontyból, csukából, angolnából, de főképpen kecségéből, melyeket apró darabokra vagdálnak, megsóznak, megpárikáznak, 's hagymával meg egy kevés babér levéllel keverve magok leviben megfőznek.

Bőjtben sok halas szekér jár közép Magyarhon azon vidékeire, hol külömben a' hal szükében van, 's ott halaikat a' falukon árulják. Azon halakkal üzetik természetesen a' legnagyobb kereskedelmi forgalom, melyekből legtöbbet fognak, például: potykával, csukával, 's a' fehér hal különb nemeivel, melyeket légszáritva, eladás végett több ezer mázsánként szállítanak az aldunai 's tiszai tájékokról Aradra 's Temesvárra. Legnagyobb hal kereskedés mind e' mellett is azonban Pesten van; hol néha csak egy héti vásárra is 50 halas szekér érkezik a' Tisza tájáról, mindeniké nolez nyolcz mázsával megrakodva, 's így öszvesen 400. mázsa tiszai hallal. Ehez járul ezen kívül még a' pesti halászok árúja, mely ide számítván halbárkáikat is, melyek a' kalocsai vizekből, 's vidékről jött halakkal telvék, szintén vagy 600 mázsára rug, 's így némely héti vásáron miként ez 1853^{án} év öszszén történt, 1000. mázsa hal is megfordúl a' pesti piacon. —

Az említett tiszai halászok, darab vagy mázsa számra árulják Pesten halaikat. A paraszt halász, ugyan is, miután a' szükéséges eszközökkel mint: bárdal, vágótökével 's komponával nem bír; nem bajlodik a' halak, részletes kivágásával, hanem a' nagyobb halakat, mint harcsát 's vizát, e' czélra a' pesti halászoknak engedé által.

A' dunai 's tiszai halászaton kívül, megemlitendő még a' Balaton azon tájéka is, mely a' közel falukat hasonló keresetben részlelteti. — A' Balaton tava, Veszprém, Zala és Somogy megyék közt terül el, hossza 10, szélessége 1—2 mértföld. Itt fogják, a' jó ize miatt, annyira kedvelt fogast; mely halnem, egyedül a' Balatonnak tulajdona, 's másutt nem találtatik. — Fogas nevét, négy éles kiálló fogaitól nyerte. — Husa hasonlít a' süllőéhoz, de a' Balaton tiszta vize keményebbé tette emennél. Fogják ezt a' halászok télen nyáron; de legjobb nyereséget még is a' kemény tél hajt belőlök. — Ilyenkor három négy láb terjedelmű négyszeg lyukakat vágnak a' jegen egynehányat, vassal megvert rudak segedelmével a' jég alá tolják a' hálót, 's ott azt elébb kiterítettvén, 's bizonyos idő eltelte után, ismét összehúzáván, lassanként egyik nagyobb lyukon kivonják. Így néha több 10—15 fontos fogasokból álló dús eredmény jutalmazza fáradalmaikat. — Ezeket ők Pestre, Posonyba és Bécsbe szállítván, véllök ném csekély kereskedést üznek. —

Ha bár nagyszertűnek kell mondani a' Duna 's Tisza melléki városok 's faluk halászatát, melylyel több ezer ember foglalkozik, 's mely azoknak tetemes jövedelmet hajt; de azért, ha kisebb szerű is, felső Magyarországnak is meg van a' maga halászata, mely szintén megérdemli a' véle való fáradozást. —

A' festőileg-kies Vág völgyiben, Vág vize felső Magyarhon ez éltető dajkája partjain, láthatni a' szorgalmas tótot, mily ügyesen bánik hálójával 's mi biztos jártassággal szúrja ki a' galóczát 's

Ausgeführt in Wien, vertrieben von Anton S. Cuneo in Pest.

Theißfischerei.

Tiszai halászat.

La pêche de la Theiss.

márnát szigonyával. Az ottani lakos nagy mértékben foglalkozik a halászattal, s fáradalmait csukák, pozsarak, czompók, de különösen a galócza dusan jutalmazza. Többnyire húzó s vetőhálóval él, a horgot nem igen használja, helyette azonban jártasabb a nagyobb halak, gyujtott fenyő fa világnál szigonynyali leszúrásában.

Említést érdemel ezenkívül még a Magyarhon északi lakóinál szokásos pizstrangászat, mely a havasi patakokban, september s october havában szokott többnyire történni, a pizstrangok párosodása idején, mikor t. i. a pizstrang a legesekélyebb vizet keresvén föl, fölveti magát a vízszíneré s csoportonként gyűlvén a napsugáraitól süttött kavicsos helyekre, ott a halász őket könnyen kifoghatja vagy leszúrhatja.

Egyébiránt ha a pizstrangoknak nagyobb mennyiségbeni fogattatása tervezetnék, akkor a pizstrangászat is több egyényeket igényel, s e neme a halászatnak akkor egy hajtó vadászathoz hasonlít, melyben a zaklatók s halászok egy kézre kell hogy dolgozzanak ép úgy mint a vadászatnál a hajtók s vadászok. A halász a patak közepére áll s karóra tűzött hálóját víz ellenébe tartja; míg ellenben a zaklatók a pizstrangot kövek közötti buvó lyukaiból rudakkal kiverik és annak hálójába üzik. E halászat az idegen nézőre nézve is érdekes lehet, bámulva a hegyi lakos edzett természetét, ki órákig is eláll a jég hideg vízben, lesve hogy az oda csuppan pizstrangot elcsiphesse.

A halászat e szerint e honban, azon több rendű osztályokra szakad, melyek fentebb már említvén, miből látható hogy azzal több megyék lakosi foglalkoznak, kiknek a természet oly vidékeken, hol a földmivelés a nagy vizek áradásai miatt hátramaradást szenved, a halászat által teljes kárpotlást szerez. — De ez tizlet nem csak a dunai s tiszai halászoknak juttat tisztességes keresetet, s számtalan tótoknak kik vándor madarakként keresik fel mint aratók vagy tutajosok a tiszai tájékokat olcsó táplálékot; hanem e honban létező nagyobb halászatok tulajdonosai is, nem megvetendő évi jövedelemben részesíti, melynek összegét „Fényes“ 201,408. pforintra számítja. — E számítás valóságát már csak azon körülmény is igazolja, hogy csak maga „Álbrecht“ főherczeg 3 cs. k. fensége, Bélyei uradalmában lévő halászata után, közel 40,000 pforintnyi évi jövedelmet húz. —

IX.

DRÓTOS-TÓT.

Drótos-tót.

drótos-tót a magyar északnak szülöttje, de szülő földje mondhatni még sem az ő hazája. Alig cseperedve fel a gyermeki korból, már is egynehány apró kerek drót köteget aggatván nyakába, messze földre útnak indul, felkeresendő a törött fazekakat, csészéket, hogy azokat ragasz nélkül össze illessze, 's ez üzletben ön elégtelenségét, a tágas világban hazáját lelje fel. Évekig lévén távol honától, születése helye idegen maradt előtte, 's ha ide vissza vergődik is, alig töltve hon néhány napot, újból kezdi vándor életét, mely már szokásává vált, 's nem élhet nélküle. —

E' kézműködés eredete 's kezdete bizonytalan; de nem látszik Magyarhon régibb korszakához tartozni, miután e' honban, dicső „Mária Terézia“ uralkodása alatt, még igen kevés drótos-tót létezett. Alkalmasint az ország általuk lakott terméketlenebb részeiben gyakortább tapasztalt szűkség, vezethette őket e' kereset módnak megkísértésére. —

Honosok ők „Szepes“ 's „Trencsén“ megyékben, sőt ez utolsóban nagy számmal, — hol a Morvával és Szileziával határos hegyes tájékokat, 's némely Vág melletti falukat lakják, 's különösen: Rovni, Dlhepoli, Nagy-Divina, Kolaroviez, Zarjecz, Kebló és Szvedernik nevű falukban találhatók, miért is e' megyében öszves számok három ezerre tétetik. —

Hajlékaik a' nyomor képét viselik; kicsinyek, fából építvék minden kémény nélkül, — ezért ha főznek ajtót ablakot kell nyitniok, 's a' szobában lévők, gőrszedve kénytelenek a' padokon 's székek gyanánt szolgáló zsámolyokon ülni. —

Egy ily füstös szobában pillantja meg a' jövendő drótos-tót első nap világát. — Legelsőbb gyermeki éveit anyja mellett tölti, de már 4. éves korában ludakat, 6. évesben borjúkat, disznókat őriz, 9^{ik} 10^{ik} évvel pedig megkezdí apja kíséretében, vagy idegen szolgálatban vándor életét. — Mesterétől eleinte heti bérül csak 6—15 pengő krajezárt kapván, első tanéveiben a' kézműködés mellett koldulni is kénytelen. — Legényé szabadulván fel, egy forintos heti bérén kívül, némelyike az általa keresett nyereségnek felét is megkapja. — Ennyire terjed minden drótos tót jövedelme, míg mesterré nem lesz.

Vándorlása alatt, nem sokra van szüksége. Egy két font drót, egy kalapács, harapófogó, 's pénz potlékül néhány egérfogó, vagy, vasalálá-való drótrostély, elégségesek arra, hogy vigan 's az idő viszontagságaival mit se gondolva keljen messze útra. Hogy merre, 's mi messze terjedjen utja, előre meghatározni nem szokta. Ha munkája akad, mindig messzebb megyen 's meglévén arról győződve, hogy törött csészét 's drótot, mindentitt találhatni, kész fél Európát bétazni, számba se véve az országok egymástóli távolságát. —

A' kenyereket külföldön keresők, béutazzák Magyarhonon 's Erdélyen kívül: Szileziát, Morva,- Osztrák,- Cseh,- Stajer- 's Horváth-országot is. Hazúlról rendszeren ősszel, Sz.-Mihály táján indulnak el, 's csak jövő tavasszal vagy ősszel kerülnek vissza, egy két héti hon maradásuk után, viszont hosszabb időre útra kelvén. —

Azok, kik több évekig is külföldön tartózkodnak, őszvejárják: Német 's Frankont, Svecziát, Norvegiát, Hollandiát; sőt a' legujabbi időkben még „Amerika,“ sem tetszett nekik igen távol lenni, miután két Nagy-divinai átvitorlázván az „Oceánt,“ jelenleg is egyike „New-Yorkban,“ másika „Philadelphiában“ létezik. Külföldöni hosszú utjak alatt, többféle nyelveket tanulnak el, és az anyai 's azzal rokon nyelveken kívül, beszélnek magyarul, németül, oláhul, sőt francziául is értenek annyit, mennyit mesterségükre és előmenetelőkre nézve szükségesnek. —

Különös szeretettel 's vonzalommal viseltetnek a' magyarokhoz, 's utjokban netalán egy tisztességes öltözött emberre akadván, azt magyarul szolítják meg, sőt néha egymás közt is magyarul szolítják meg, sőt néha egymás közt is magyarul beszélnek, külföldön pedig mindig magyaroknak adják ki magokat. — Ellenben azok, kik a' német nyelvben jártasok, szeretik fitogtatni nyelvészeti tehetségüket; 's azért ha a' koresmában összetűnek, gyakran németül társalognak; a' csapszékbeli zsidót pedig, mindig csak németül szolítják meg. —

Útra kelve, nejeik kíséretében tesznek néhány mértföldet, kiktől poharak közt vesznek az első állomáson búcsút. Azon nyereség melyet iparos utjak alatt összekupornak, többnyire csekélység. — Ha csak néhány honapig, 's csak egy vagy két legény kíséretében voltak oda, mire hazatérnek nem marad meg több 60—100 forintjoknál. Ellenben ha 2—3 évig 's 4—5 legénnyel űzhetik külföldön keresetüket, néha 1—2000 pforintot is visznek haza.

Távollétök alatt, nejeik 's családai, míg a' nyár tart, silány és csekély mezei gazdaságukkal foglalkoznak, segítve szomszédaik által, kik a' férj haza érkezéig nekik hitelbe dolgoznak. — Télen pedig szorgalmasan fonnak, szőnek, hogy szükséges fehér ruháikat megszerezzék. — Életmódjuk általán véve nyomorított, eledelök krumpli, répa, néha kenyerek sines, 's innen van hogy sok nő kenyeret nem tud sem dagasztani, sem sütni. — Tavasszal néha oly nagy a' szükség a' drótos családok lakta falukban, hogy naponként csupán az össze szedett növényekből főzött levesből élnek. Legkisebb szükségök fedezésére is rá lévén a' kölcsönre szorúlva, minden fillér mit férjük haza hoz adósságaik fizetésére megy fel. De mind ezen szegénységök mellett is jó kedvtiek, 's énekelve kezdenek minden munkához. —

A' drótos-tót korán házasodik, azonban két házas testvér ritkán lakik együtt egy fedél alatt, hanem mindenik igyekszik külön hajlékot szerezni magának, hogy fiatal nejét midőn útra kél, saját, vagy ősei házánál hagyassa, minél fogva soha se is laknak többen egy háznál. — Háló helyök nyáronát az istállófeletti padlás, télen a' szobában létező meglehetősen lapos kályha. —

Nejeiknek kevés ágynéműjük van, 's ha egy férjhez menő leány két párnát 's egy dunnát visz magával, az, már vagyonosnak tartódik a' faluban. — A' havasok közt lakóknak nejei 's gyermekeik nyáron át meztelen alusznak; 's ezért ha a' nőnek hajnalban vizért a' kuthoz vagy forráshoz kell menni, ezen utjára igen gyakran meztelen vagy legfeljebb egy lepedőbe burkolva indul meg. — Nem kevésbé mutat szegénységre öltöztetik is. A' nő, testét félig takaró rövid inget 's rövid szoknyát visel, vasárnap öltvén legfeljebb egy vörös posztó mellényt magára 's diszítvén fejét egy nyakendővel, melyet feje körül kerítve, álla alatt köt meg. — A' vág mellékiek öltözete különbözik a' többiekétől egy hosszú fehér vászon ruha által, melynek dereka a' szoknyához van varva, és oly bő, hogy a' táncz közötti forgásban a' keblök alatt megkötött kötényel együtt kiterül mint egy esernyő, 's a' tánczosné szűk ingben 's meztelen lábbal „Sylphidként“ járja el tánczát. — Fejük szinte

Arztlicher in Uniform, Jetté von Arta & Camp in Dauscher

Drathbinder

Drotos-tót.

Le chaudronnier ambulante

Gezogen von Spitzbüchsen, vertrieben von Spitzbüchsen & Verlag v. Hermanns Verlag in Paderborn

eredetiesen van redőzve, állván egy kis szalma putokból, melyet harántékosan viselnek fejükön, ezt vászon kendőbe tekervén, és állók alatt megkötvén. —

A' férfi öltözete bár egyszerű, de zsirral 's piszokkal, bőségesen ellátott. Vászon inge 's gatyája, melyet nyáron visel, néha zsirba van mártva, 's ez őt, ha védi is a' férgektől, fekete kinézésűvé teszi. — Télen, fehér szűr posztó nadrágot hord, de ez néha oly viselt, hogy nyomai se látszanak rajta a' fehérségnek, 's a' rajta lévő sok posztó folt egész „Mozáikká“ alkotja. Vállán barna szűrkanakót visel, de nem hiányozhat emellett bőr táskája vagy kenyeres tarisznyája is, mely jobb vállára vetve, függ le oldala mellett. Lábait egyszerű bocskor fedi, (tótul: „Krpče“). Vallásban a' drótos-tót vakbuzgalmas, 's ha egy szent Ferencz rendű vagy más egyéb szerzetessel találkozik, azonnal keresztet vetvén siet annak kéz csókolására.

Haza térve annyira el van a' mezei munkától szokva, hogy azon 3—4 hét alatt melyet hon tölt, ritkán lát házi gazdasága után, 's megszokván a' folytonos vándor életét, alig várja hogy házát elhagyhassa, 's újból utra kellhessen. — Házok nyomorú kinézésén a' megtakarított pénz nem sokat változtat, miután azt a' családai által hon nem létük alatt csinált adósságra kell fizetniök. Innen az a' közmondás is a' drótos szerzeményéről, hogy „azon pénzt, melyet ez megtakarit nem szokta áldás követni, 's bár mit vesz is rajta, amyi mintha kapezára dobta volna ki.“ (Ze dro-tarske penjaze ne bivaju pozelmane, a ze čo kolvek za takove kupil bi, ze na onivce vichadzava).

X.

AZ OLAJ-ÁRUS.

Az olaj-áros.

Asaplovitsnak igaza van, midőn „Gemälde von Ungarn“ című munkájában az iparos tótokat: „Magyarhon ángolainak“ nevezi. — Ki is gondolná ugyan is, hogy Magyarhon tót parasztjai közt, olyanok is léteznek, kiket a' kereskedés: Oroszország, Szibíria, Persia, sőt Chináig is elvezet. — Az úgy nevezett olaj árusok (tótul „olejkári“) ezek, Túróc megye némely faluiból, kik, többnyire saját készítményű olajaikkal, fölkeresik Oroszhon sivatagjait 's a' Kaukázus bérceit, árulva azokat ott, hol nekik, ma is még különös gyógyerőt tulajdonítanak.

A' kereskedés e' neme azon időből veszi eredetét, a' mikor még Túróc megyében „Znio-Váralyán“ a' Jezsuita szerzet fenállott, melynek híres gyógytárában készítettek többféle olajokat, melyeket, mint számos betegségekben, üdvös szereket, a' szomszédnak köznépe nagyba megvásárolt és házalás útján újból eladott. Föloszolván a' kolostor, magok a' parasztok kezdtek, ily nemű olajokat készíteni, úgy mint azt a' Jezsuitáktól eltanulták volt.

Ez olaj árusok valódi „Dulcamárák“, kik igen jól értik a' mesterséget, hogy báj szereik varázs erejét az avatatlannal elhitessék. Nincs betegség mely ellen gyógyszer ne lenne varázs szekrényökben, 's melyet ők biztosan ne tudnának ajánlani. Vagyonkájuk melyet hátukon hordanak egy ily szekrényből áll, telve terpentín-kő-boróka-rosmarin-kömény-borostyán 's különösen az általuk készített fenyőolajos üvegecskéekkel. Vásárolnak ők a' gyógytárokából ezen olajokon kívül másnemű szeszes 's illatos olajokat 's lepárolt vizeket is, melyekből különféle vegyítéket készítve, 's mint varázs szereket a' legnagyobb dicséretekkel halmozva, azokat tiz annyi áron adják el a' hívékeny muszkák 's persáknak. Így különös hatású szer gyanánt ajánlják saját készítményű fenyő olajokat (tótul: „Kosodrevina“), melyből fogfájás ellen elégnek tartanak egy cseppet pamukkal a' fájós fogra alkalmazni.

De elegyednek ők nem csak testi, hanem fontosabb lelki betegségek gyógyításába is, miután még a' megvetett szerelem ellen is bírnak egy öt-ujjas talp-alakú gyökérrel, melyel csak érintenie kell a' szerelmesnek hidegvérű ideálját 's az lángoló szerelemre gyúl azonnal. — Beteg házi állatok számára kised gyógytáruk szintén általános szerekekkel van ellátva, 's e' végre némely növényeket például keserű gyökeret (tótul: „Horec“) 's fekete nadályt (Cemerica) szárítanak, miket porrá törve 's liszttel téstává gyúrva lepénykéket készítenek belőle, (tótul: „Siffiki“) azokat szarvas marháik betegségeiben hathatós szer gyanánt ajánlván a' hívékenyeknek. Nem csekély kasznot hajt nekik említett olajaikon kívül a' gránát kövekkeli kereskedés, melyeket az avatlanoknak, ha többnyire hamis összetévből is készítvék, valódiak gyanánt sor számra adnak el.

Hajdan kereskedésök meglehetősen terjedelmű, 's azért az ezt gyakorlóknak száma is nagyobb volt. Ők, csuda-szereikkel nem csak: Osztrák-s Némethont, Sveciát, Hollandiát 's Muszkaországot utazták bé, hanem Frank- 's Törökhont is; hol a' francziák „de la reine d' hongrie“-nek nevezett rosmarin vizöket, a' törökök pedig illatos olajukat gazdagon fizették; — sőt a' mult század 80^{ik} 's 90^{ik} éveiben történt, hogy Sveciából, Hollandiából 's más országokból hol olajukat árulták, leveleket kaptak, melyekben orvosi tanács végett voltak fölszólítva. — Azonban a' fölvilágosodás lerántotta hiveik szeméiről a' fátyolt, a' bizalom ezen kóbor-gyógyászok iránt ingadozni kezdett, iparüzletök szűkebb határok közzé szorúlt, 's így számuk is kevesedett.

Jelenben jobbra az egy Oroszhon az, hova házalni eljárnak 's honnan miután azt egész terjedelmébe beutazták, csak évek mulva térnek vissza. Vándor útjokra rendszeren késő ősszel miután minden mezei munkát elvégeztek, indulnak, 's ha netán nőtlenek vannak köztük, megvárják, míg ősszel ezek is megnősülnek; — mikor azután az ujházos alig töltvén egy két hetet fiatal nejével, azt elhagyja, csak egy vagy két év mulva térve hozzá újból vissza. —

Elindulásuk bizonyos alakszerűséggel van öszvekötvé. Útra kelésök előtt t. i. kalácsot süt 's mézes pálinkát készít nejük a' következő napra; hogy ennek estvéin, az őt meglátogató rokonit, szomszédait 's komáit, kik neki az útra sorba szerencsét kívánnak, megvendégelhesse. Szokás ez alkalommal, hogy minden vendég az utra kelő olajárusnak néhány garast adjon, kívánván, hogy e' pénz szerencsét hozzon neki útjában; neje pedig ez alatt, két vízzel tele korsót tesz az ajtó küszöbére, melyeket az olajárus, midőn vendégeit ki kísérve tőlük kézzorítással búcsút vesz, előttök földönt, jelképpen, hogy a' szerencse reá oly mértékben áradjon, mint a' hogy ömlik a' víz azon korsókból. — Némelyben azonban babonás hitűek, így ha halott van a' faluban, nem indulnak útra míg azt el nem temetik, oly balhiedelemben lévén, hogy az nékiek szerencsetlenséget hozhat útjokra, ha temetését be nem várják. —

E' vándor útra mindig többes számban készülnek. Így, vagy négyen öten állanak egy társaságba, vagy pedig a' vagyonos két három segédet fogad előre, kik vele utazva, bévételeikről neki naponként számolnak. — Az első állomásig rendszeren nejük vagy annyok kíséri, azon nap velök ott maradván 's ott is hálván, csak reggel válnak el egymástól, hosszabb időre érzékeny búcsút véve. Olajukat, melyeket mint mondók rend-szerint egy kis szekrénybe hátukon hordanak, eleinte egész a' Muszka határszélig hol házalásuk kezdődik, egyfogatú szekeren viszik, ott azután szekereket fogatostól eladják, 's mire vándorlások ideje lejárt, már ismét más, jó muszka lovakkal térnek vissza.

Orosz határra érve, hátára veszi mindenik szekrénykáját, 's házról házra jár vele falun, városon, árulva olaját 's kurusló szereit. Midőn valamely házhoz beakarván menni, ajtot nyit, azonnal eszélyessen bedugja botját annak nyílásába úgy, hogy ha az ajtot előtte be akarnák csukni, ezt ő, közbevetett botja által megakadályozza, 's kénytelenek legyenek a' háziak kitekinteni; — mi alatt alkalmat kap gyógyszerit földicsérni, 's ha történetesen egy beteg kerül elébe, annak betegsége ellen, azonnal sajátos szert ajánlani. — Velök utazó segédek rendszeren „doctornak“ ezimezik mesteröket. Kötelesek ezek bevételeikről naponként számolni, 's ezért 2—5. pforint heti bért kapnak 's néha a' nyereség felét is. —

A' köznép közt Oroszhon némely tájékain sok jó vevőre akadnak, 's nem egyszer hívják el őket a' városról, hol éppen házalásukat folytatják több mértföld távolságra, hogy csoda szereiket megvehessék 's használhassák. — Ha az olajárus olajja út közben kitalál fogyni, bevásárolja magány szereit a' legközelebbi gyógytárból, 's azokat újból valódi magyar olaj gyanánt árulja el. — Így tud ő, ha más ként nem megy, hirtelen, zabszalmából is „teriakot“ készíteni, azaz tapaszt gyúrni a' zabszalma hamvából, melyet valódi teriak helyett ad el.

Ausgeführt im Lithogr. Institut von Amz. & Comp. in Bamberg.

Der Ölbauer.

Az olaj-árús.

Le marchand d'huile.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten. Eigenthum & Verlag v. Hermann Gessel in Reutl.

Hajdan ezen kóbor kuruzslókat azon megyékben hol laktak általjanosan igen vagyonos embereknek tartották; most azonban már miután olajjaik sem Orosz, sem Persa honban nem kelnek el oly drágán mint előbb, alább szállottak, 's jobbaeska nyereségre csak akkor számíthatnak, ha magokkal más nemű áru czikkeket is visznek. Nevezetesen egy „Tocsek“ nevű Znioi olajárus e' tekintetben tetemes vagyont szerzett, ki néhány év előtt nemességét is nyert, 's gyermekeinek több száz-ezer forintot hagyot hátra.

Való ugyan hogy ez a' ritkaságok sorába tartozik, de rendszerint ha az olajárus házától több évekig marad ki, 2—300 darab aranyon kívül még egy pár jó muszka lovat is, vagy néhány persa fegyvert például handzsárt 's több e' felét, hoz magával haza. Szerzőnek is volt alkalma régebben ilyen tárgyakat vásárolni jószágain, az ott lakó olajárusoktól 's útazásaik felől érdekes elbeszéléseket hallani. Házuk körében gyakran muszka szokással élnek, így nem csak orosz thea katlant (Samovárt) hoznak magokkal, de néha esténként theáznak is, mit ők izleni látszanak; így lovaikon szintén muszka hámokat tartanak, azokhoz muszka nyelven szóllanak, 's a' lóhajtást is muszka szokás szerint gyakorolják.

Minden olajárus 5. nyelvet tud 's különösen oroszúl oly folyvást beszél, mintha az született nyelve lenne. — Azon suhanczokat, kik idővel olajárusokká kívánnak válni oly falukban hol ezek laknak, 17—18 éves kórukban meghívják úti segédeknek. Ezek legelőbb is a' szükséges nyelveket, azután az életmódot tanulják be, míg végre e' vándor házalás szokásokká válik. Az olajárusok lakhelye Turócz megye, kivált: Znio, Valesa, Writsko, Trebosztó, Sz. Péter, Karlova, Blathnicza 's Bélán nevű faluk 's mezővárosok.

Honuktól távollétök ideje keresetök arányától függ, ugyanis ha jó vásárra tesznek szert, hosszabb ideig maradnak ki, nem irtózva Szibéria zordon éghajlatától, sőt néha Chináig is elvetődve; ellenben ha kereskedésük rosszul kamatoz, rövidebb a' kimaradások 's néhány hó mulva megint visszatérnek. A' még hosszabb ideig el-maradók, haza menő társaik által tudósítják családjaikat, állapotjuk felől, kéretve őket, hogy jollétükért imádkozzanak.

Haza jövetelök, néhány évi távollétük után, tavasszal szokott történni, éjjel érve az ottani szokás szerint helységökbe, a' mikor több gyertyák világánál egész viradtig fennülnek családjaikkal, azok előtt keresményöket, ha az csak néhány száz forintra megy is, többször kiszámlálva, 's minden tapasztalataikat 's úti kalandjaikat híven elbeszélve. Ez alkalommal nejeik, kik őket több napok óta várták, nem mulasztják el, nekik kalácsal 's mézes pálinkával kedveskedni.

Más nap reggel az olajárus első gondja, hogy a' helység lelki pásztorához menjen, kinek egy muszka theázó eszét, vagy egy szép poharat visz ajándékban; a' templom számára pedig néhány forintot 's viasz gyertyát.

Említésre méltó még, azon gyöngédség 's türelem, melyel neje irányában viseltetik. Ugyan is az esküvője után alig lévén két három hétig otthon, elhagyja fiatal nejét 's keresete után látva, több évek mulva kerül vele újból össze. Megtörténik néha, hogy haza jöve, meglepetésére több gyermeket is talál családi körében; de ő azért, a' nélkül hogy rajtok megütközne, vagy nejét e' végett durvasággal illelné, azokat magáéinak ismeri el, 's azonnal családjához számítja, min, természetesen senki sem akad fel, miután az atyának nincsen ellenére. —

Ezek volnának vázlatai, az olajárus életmódjának, melyet ő ötven éves koráig folytat, és ekkor ezen tüzletét gyermekeinek átengedvén, maga öreg napjaiban, már csak gyűjtött tapasztalataira való visszaemlékezésben leli örömét. —

Érdekes marad ezek szerint, sok tudni vágyók előtt, életrajza ezen embereknek, kik, — ha bár számuk egy pár száznál többre nem is megyen, iparos tüzletek által még is egész éjszaki Európa előtt általánossan ismeretessék lettek.

XI.

AZ OLÁH FUVAROS.

Az oláh fuvaros.

Néhány év előtt, míg a pest-szolnoki vaspálya-vonal, nem nyílt meg az általános közlekedésnek, a kereskedelmi forgalom, árucikkeit is fuvarosokra bízta, 's a természetnénnyek, valamint kéz művek szállítása, csupán szekeren volt eszközölhető. Ezen forgalom, Magyarország nagy terjedelme mellett, igen sok honlakossal élveztette e kereset-ág jótéteményeit, mi által, több helység jövedelmes élelem módjához tartozván; ebben, helyviszonyaik által mintegy arra utasítva, magyarok, oláhok, németek és tótok részesültek. —

Jelenben, midőn a vaspálya Debreczenig Magyarhon e második fővárosáig még nincsen bevégezve, 's a bányavárosok felé se létezik vasút, Magyarország e tájékain nélkülözhetlen a fuvaroskodás; — 's így Debreczen felé magyar, Arad 's a Török határszél felé oláh, a bányavárosok felé pedig tót fuvarosok szállítják a portékákat; míg a németek 's horvátok Mosony 's Soprony körül szintén folytatnak élénk közlekedést. —

Mindenik nemzetet meglehet saját fogatáról ismerni. — A magyar fuvaros többnyire 5—6 kisdéd, iram járású lovat fog bé; lovait, hol az út engedi, sebesebben eresztí, 's ha üresen tér vissza, szintűgy reptilve megy mint a szél, haza felé. Innen van, hogy ha netalán egy utazó magyar fuvarosra akad, ez, miután erély, vérének tulajdona, valamennyi közt leggyorsabban is hajt. Szolgáltak például erre, a gyors parasztok, kik mi előtt a vaspálya megnyílt volna, 24 óra alatt tették meg Pestről Bécsig, legrosszabb időben is a 36 mértföldnyi útát. —

A német általán véve tehetősebb, de számítóbb is, rendszeren két, néha 4 erős lóval jár, azt csendesen hajtja, 's haza felé habár üresen is, lassú lépéssel megy. —

A tót fogata 4—5 lóból áll, melyet rendszeren nyeregből hajt, de ritkán ül lovára, hanem gyalog vagy mellettök, vagy a szekér után ballag. Lovait hogy túl ne terhelődjenek többnyire egy gyerek által hajtattja. Gyakran láthatni e szerint egy 5—6 fogatú nagy 's terhes szekeret, melyet buzgalommal indít, hegynek völgynek egy kis szöke tót fiu, ki alig látszik ki a nyeregből. — A tót általán véve kedvelli a fuvaroskodást 's már gyermek korában hozzá szokván e kereset módhoz, ez mire felnő legkedvesebb ipar üzletévé válik. — Ők tartják fenn a bányavárosok, 's Pest, valamint más nagy városok közti közlekedést; ők szállítják mindjárt szüret után Magyarhon nektárát, ennek hegyesebb vidékeire, homon ismét helyette vasat 's vas gyártmányokat visznek, azon városokba, melyek azután az ország több részeinek mintegy raktárul szolgálnak, ők hozzák le a Bars megyei malom köveket, e hon alább fekvő tájaira 's ronaszágaira, gabonával rakodván meg helyettök, haza térő utjukban. — De mind ezen említett fuvarosok közt, legeredetibb fogata az oláhnak van,

kinek különben is szokásai leg több sajátos tulajdonnal bírnak. — Mondhatni, hogy ő, rövid magas szekere eleibe, néha egy egész kis ménest fog bé.

Az oláh fuvaros zömök test alkatú vállas ember; viselete hosszú ing, mely szür posztó nadrágán fejtől térdig ér le, 's széles övedzővel van derekához szoritva. Nyáron széles karimájú kalapot, télen báránybőr kucsmát visel, (hasonlót a' persa süveghez) lábán pedig nagy csizmát, mely járását nehézkessé teszi. —

Az oláh általában véve henye ember, 's szereti a' szeszes italt; ezért kedvelli alkalmasint a' fuvaroskodást is, mely alkalmúl szolgál neki, hogy házi dolgait kerülje, 's torka vágyainak is hódoljon. Különben is, az oláh paraszt házában, az egy nő a' rugony, mely a' házi gazdaságot mozgásba hozza. Ő főz, fon, mos, ő gondoskodik a' marháról 's ő fogja azt bé, ő fésűli férjét, 's akasztja uti táskáját nyakába, 's csak miután már minden kész, 's nem előbb, emeli az oláh, lábait az indulásra.

Az oláh fuvaros közlekedik, Arad, Erdély és Pest közt. Ez utolsó helyre ő, Aradról szeszt, gyapjút, — Erdélyből pedig pokrocokat, hamuzsirt 's kikészítetlen bőroket hord, mintegy 3—4 pengő forintnyi mázsa bérért. Pestre érve rendszeren két napig pihen. Ez idő alatt a' nagy kereskedőknél 's szállitványosoknál utána jár, a' vissza fuvarozandó tehernek, hogy ezt Aradra, Erdélybe, vagy még Oláhországba is vigye, hova szintén igen sok áru szokott szállitvatni. Így azután többnyire kézműi, fűszeres és gyarmati, néha pedig egyéb portékákkal is, — a' szállitandó portéka mine-műsége 's a' helynek, hova szállitodik távolsága szerint, terhének mázsájáért 5—8 pengő forintot kapván, felrakodik. —

Nem irtózva az idő viszontagságitól, kész ő az év bár mely szakában is fuvarozni, miután mind maga mind lovai annyira megvannak edzve, hogy akármilyen zivataros idővel daczolhatnak. Rendszeren két három szekérrel bir. A' kinek pedig három szekere van, kettőt mindig az utban tart, úgy hogy mikor az egyik Pesten, ugyan akkor a' másik Aradon vagy Erdélyben rakodik; ezek azután útközben rend szerint találkoznak, 's egymást a' közlendők felől tudósítván, mindenik odébb siet rendeltetése helyére. — Mihelyt az egyik fuvar Pestről haza ér, a' honlövő azonnal terhelve útnak indul, 's így váltják fel kölesönösen egymást, hogy egyik magát kipihenhesse.

Az oláh fuvaros előfogata, rendszeren 8—12 lóból áll, 's e' szerint egy ily fuvarosnak 20—30 lovat is kell birni, melyeket ő könnyebben eltart mint más fuvaros, miután mig csak az idő engedi mindig az út mellett közlegelőn legelteti lovait, mellyek ezen életmódhoz már hozzá szokvák. — Gyakran láthatni ily kifogott szekeret az út szélén, mellynek közelében egy sereg ló legel, mig gazdáik egy bogrács körül ülve, magukkal hozott, tengeri vagy bab lisztből készített ételüket fogyasztják.

Szekereik rövidek, magosak, de erős készületűek, melyekre a' portékák arány-súlya szerint télen 30—40, nyáron jó útnak 50—60 mázsa terhet is felraknak. Bámulásra méltó dolog az, hogy ezen apro silány lovak, ha mindjárt nagyobb számmal is befogvák, hogy légyenek képesek, kivált a' közbeeső részenkinti rossz utak miatt, egy ily szerfelett terhelt szekeret rendeltetése helyére elvinni; sőt még az sem lévén ritkaság, hogy az oláh ostarát csavargatva, terhes szekérével egész út hosszán át, ügetve hajtsa lovait. —

Ezen kívül felöltő, csengettyűzése az oláh fuvarnak, melynek legtöbb lovai külön nagyságú csengettyűket hordván nyakukon, ezek mesziről hirdetik mind úton mind városon az oláh fuvar közeledtét; 's valóban e' fuvar a' csengettyű hangzással, rövid magas szekérrel, sok lóval, 's a' hosszú ingben lován ülő oláhhval, egy sajátoságos jellem kifejezése. —

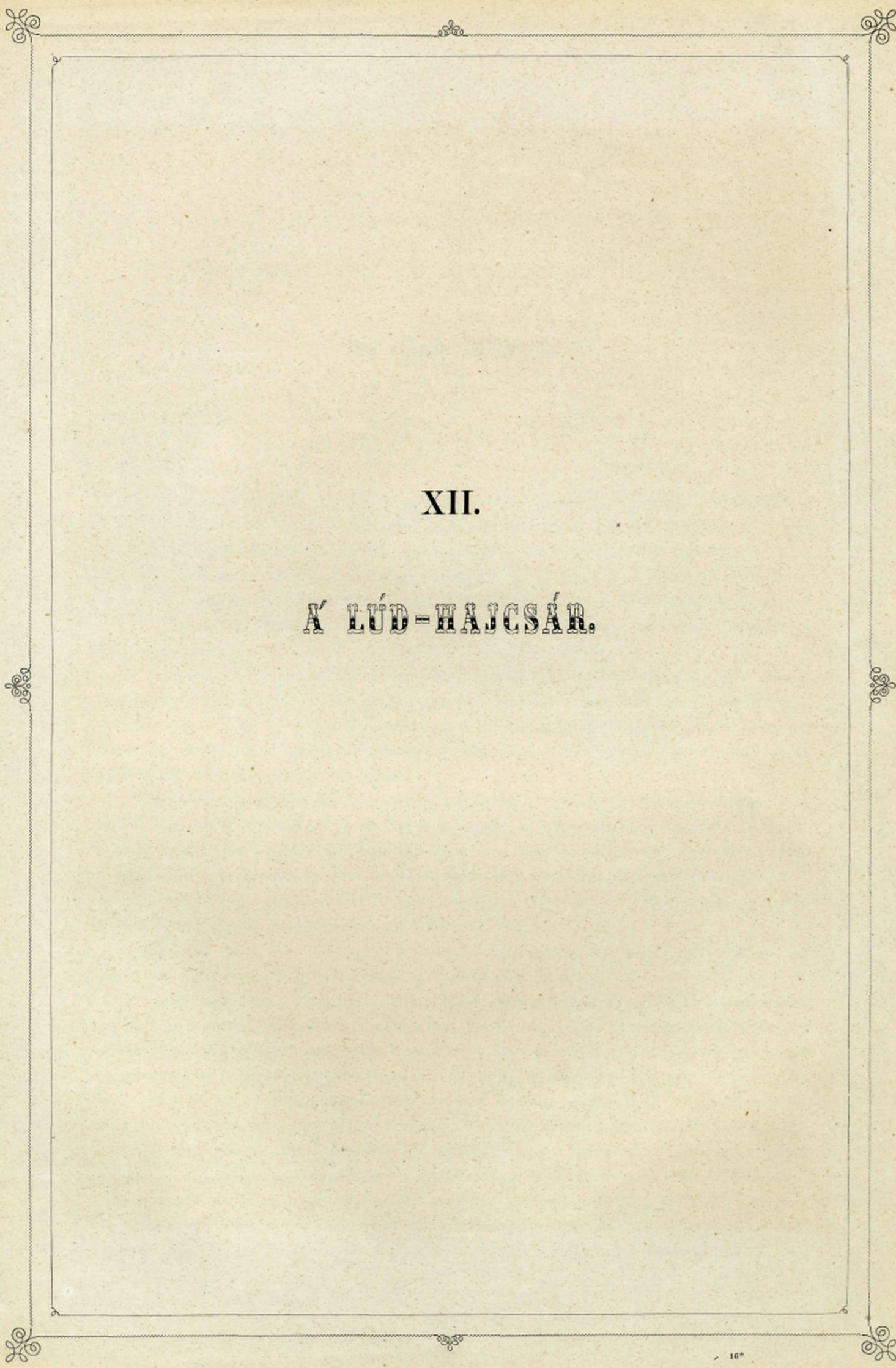
Ausgeführt im lithogr. Institut von Arndt & Comp. in Düsseldorf.

Wallachische Fuhrleute.

Oláh szekeres.

Rouliers valaques.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigenthum & Verlag v. Hermann Goebel in Pesth.

XII.

A LÚD-HAJCSÁR.

A' lúd-hajcsár.

Majorsági szárnyas állatnak semmiféle nemében, nem szenved hiányt Magyarország, 's azért itten a' baromfi tenyésztés nagyba megy. A' nyomtató szerűk, melyeken szétszórva marad a' millionyi gabna szem; 's a' pusztákon létező számos majorok területe éppen úgy szolgálnak szaporító és étető helyül, a' házi tyúkoknak és pulykának, mint viszont számnélküli kácsáknak és lúdoknak táplálékul és lakhelyül kínálkoznak az ország számos álló posványai és mocsárai, melyek ezeknek nagybani tenyésztésüket, különösen kedvezőleg mozdítják elő.

Nem létezik oly paraszt telek, melyen néhány tyúk vagy lúd ne találtatnék. Minden parasztgazdasszony igyekezetét lúdjai számáról ítéli meg a' többiek, szorgalmasnak tartván őt ha sok, 's henyének, ha kevés lúdat tenyészt.

Azon körülmény, miszerint saját szükségére a' parasztasszony igen ritkán kap férjétől pénzt, 's ennek hiányát többnyire az évenként szaporított 's eladott baromfiak árából kénytelen fedezni; valamint azon gond is, hogy leányát midőn majd férjhez adja, tisztességes ágyi ruhával állíthassa ki; ösztönül szolgálnak arra, hogy a' baromfi tenyésztésre, egész figyelmét fordítsa. — Innen meglehetősen terjedelme is van annak az országban, 's különös kereskedési czikkül szolgál, melyben élénk részt vesznek a' Győr, Mosony 's Soprony környéki asszonyok. —

Ha megtekintjük Schwartner statistikai adatait, úgy találjuk, hogy Magyarországon már 50 év előtt t. i. 1802^{bem} 112,325 pforint jött be a' főlöszleges baromfiakból; valamint az ezekből jövedelmet, az utolsó év tizedben t. i. 1845^{bem} Fényes 593,155 pforintra számítja. Hasonló kétszerezést nyert 50 év alatt az ágyi tollakkal 's pelyhekkeli kereskedés is, miután Schwartner szerint 1802^{bem} 4000 mázsa pelyhet vámostak meg a' határon, 1845^{bem} pedig már 8634 mázsa tollút 's pelyhet vittek ki az országból. —

A' baromfi kereskedéshez a' lúd tenyésztés járul a' legnagyobb illetékkal. — Roppant sereg lúdat szaporítanak a' Tisza mellékén, valamint a' Nagy-Várad körüli sok posványos helyeken, nem különben Csalóközben, Europa é legnagyobb dunai szigetén.

E' szerint e' hon legtöbb falui lúdaik mellett, mihelyt azok pelyheihből kinőttek 's a' legelőre való hajtásra már elég erősek, férfi vagy nő pásztorokat tartanak. — Ezek falkánként veszik-át falu hosszába minden gazdaszonytól a' lúdat, kihajtják őket a' mezőre, 's a' falutól kiszabott helyen vagy aratás után a' tarlón legeltetik, csak estve hajtván azokat haza. — Ilyenkor a' pásztor csupa egy por lesz, ugyan is a' nagy lármával 's gágogással haza menő lúdat roppant por felleget támasztanak. — Az is megtörténvén néha, hogy a' pásztor egyedül kénytelen haza menni, miután növendéki

kivált a' repülni tudók előbb haza szállnak, vagy feltügylőjüket tekintetbe nem vévén, kényök szerint a' közel patakba rohannak.

Minden baromfiak közt, a' lúd tenyésztés lévén az, mely a' paraszt gazdasszonynak a' legnagyobb hasznot hajtja, erre fordítja ő is legtöbb gondját.

Némelyik belőle, még kettős hasznot is tud húzni, lúdait kétszer kotoltatván egy évben; 's az, e' szerint, ősszel kiköltött libácskákat, meleg szobában felnevelvén, az illetén újdonságokon kapkodó városiaknak karácson táján, drága áron adja el.

Nem csak e' körülményt tekintve, de általában a' városokban jó kelete van a' ludaknak, már csak „Moses“ utódai által is, kivált oly helyeken, hol ezek számosabban találtnak, mintán a' zsidó mint tudva vagyon, szereti a' lúd pecsenyét, a' lúd zsirt, 's ételeit is ezzel szokta készíteni. —

E' bizonyos kelet bírhatta Magyarhon némely falusi lakosít arra, hogy lúd árulásra adják magokat. Különösen a' Viszneki, Tisza-abádi 's Tisza-szaloki (Heves megyében) parasztok azok, kik ludakkal kereskednek, 's „lúd-hajcsár“ név alatt szeptember közepétől november közepéig minden héten Pestre jönnek vásárra 400—500 lúdból álló falkáikkal. — A' libákat ezek, a' Tisza melléki falukból mint: Kis-Köre, Tisza-Bábolna, vagy Nagyvárad környékéről: Zsáka, Furta 's Darvas nevű falukból szedik, hol nagyba megy a' lúd tenyésztés. Haza érve, egy két nap pihentetik lúdaikat, azután pedig kitépve szárnyaikból néhány tollat már említett 4—500 darabból álló falkánként Pestre hajtják, hova, naponta többnyire 3 mértföldet haladva, rendszeren 5 nap alatt érkeznek, 's ott vagy páronként vagy a' vendéglősöknek 's baromfi árusoknak százanként, eladják. — E' ludaknak, midőn azokat beszedik, párját 1 pforintjával fizetik, mellyekért Pesten rend szerint 2 pforintot kapnak. — Tagadhatatlan, hogy elég vesződségök is van, mert ha éjjeli szállásul út közben, lúdaik számokra záros helyet nem találnak, kénytelenek szüntelen mellettök őrt állni, különben egy percz alatt mind elszélednek. — A' fogadóbeli éjjeli szállásért szokás szerint egy lúddal fizetnek. —

Sajátságos látvány, midőn a' Rákos mezei országúton egy lúd falkát hajtának. Elől megy egy leányka egy kisebb falkát hajtva mint elő csapatot, utána a' lúd hajcsár az összes lúdsereggel, kifordított bundában 's hosszú bottal, vagy magányosan, vagy néhány vén banya társaságában, kiknek ő, lovagias kísérettel szolgál. Komoly képe 's fontos léptei igazi ellentétet képeznek azon zajhoz, melyet a' vén banyák csevegése, 's a' típegő lúdak gágogása gerjeszt, 's melynek nincs szünete egész út alatt.

Angelicht. im König. Institut. von Franz B. Gump in Gmündorf.

Gänsetreiber.

Lúd - hajtsár.

Meneur d'oies.

Gege jede Nachbildung verwehret. Eigentum & Verlag v. Hermann Gollub in Pesth.

XIII.

A FONÓKA.

Gezeichnet von H. J. Schell und G. C. G. v. Thun

Spinnstube.

Fonoka.

La chambre ou l'on file.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten. Eigentum des Verlegers. Druck in Prag.

A' fonóka.

len, kiváltképen pedig a' kender termesztés nélkülözhetlenné vált a' köznép gazdaságában. Vászonn szövetű lévén többnyire öltözetének minden darabja, ritka falu az Magyarhonban, hol tetemes darab föld ne lenne kender termesztésre kiszakasztva; sőt falun maguk a' nők eselédék sem állnak másként szolgálatba, ha csak egy darabka kender-földet is, nem kapnak bértükön kívül; e' szerint úgy igyekeznek minden nagyobb kisebb birtokos, szántóföldei osztályzatát intézni, hogy egy darab azokból kender termesztésre fordíttassék. — Természetes tehát, hogy a' fonás és a' szövés elkerülhetlenek a' köznép házában, és azért minden nő gondoskodik, hogy télen át, háza számára elégséges vásznat készítsen, mi egyszersmind nekik, és sűrű leányaiknak a' téli hosszú esteken kedves foglalkozásul szolgál.

Kendert ugyan, természetnek mindenfelé annyit, a' mennyit minden egyes család szűkségel, azonban e' közt legjelesebbnek tartják az „Apáthint“ Bács megyében. A' lent ellenben inkább csak az északi megyékben, különösen „Szepesben“ vetik, hol, csak magából a' kedvelt úgy nevezett szepesi vászonnál 6,005,000 rőf készül évenként, melynek nagy részét az Árva, Zolyom 's Nyitra megyéből jövő vászon árusok veszik meg, azzal mint bel, mint külföldön terjedelmes kereskedést tüzvén.

Jóllehet a' fonás, Magyarországon általánosan minden nemzetbeli nők 's leányoknak tulajdona; legjobb fonóknak azonban közönségesen a' tót 's oláh nőket tartják. Az első, ha nyáron mezei munkára az alföldre levonulnak, ott gyakran fonás végett mindjárt télire is beszegődnek, valamint az oláh nők annyira jártassak a' fonásban, hogy még utközben is fonnak, és így erre még azon időt is felhasználják, midőn a' mezőre vagy p. o. a' malomba kell menniök.

Mondhatni, hogy e' honnak külön nemzetisége, már csak guzsalyáról is könnyen meg ismérhető. Így a' német nőnek fonó kereke; a' magyaroknak lábos rokkája van, mely neki egyszersmind a' fonásnál számolyúl szolgál; míg a' tót-asszony ilyenkor ennek lapátos végén ül; az oláhné pedig hordható guzsalyt használ, melyet szurony gyanánt, bal oldalához szoritva, a' legtügyesebben pergeti, 's tekergeti fel, menés közben is orsóját.

A' guzsaly e' szerint faluhelyt, a' téli időszak alatt, nagy szerepet játszik, 's ha egész nyáron át a' kályha mellett állott is, Mindenszentek után onnan okvetlen kikertül, 's az enyelegve hiúcska paraszt leányoktól, csinos szalaggal ékesítettik. — A' szorgalmas gazdasszony egy estvét se tölt el, ezen foglalkozás nélkül, 's kezdve a' nagyanyától a' fiatal unokáig, részt vesz az egész női család benne.

Bizalmas kört alkatva kályha körül ülnek ők, 's gyenge forgács világnál folytatják munkájukat, melyet legfeljebb a' szobában nyávogó és néha a' földig pörgetett orsókban izgágáskodó macska

zavar meg rendes folyamában. — Azonban a' vidor leányok nem mindig elégesznek meg a' magány hon ülésel, hanem szorgalmuk e' nemét is, társalgós idő töltéssel szeretik párosítani. E végett társaságot alkotnak a' falu egy vagy más asszonyánál, ki egész télire, át-engedi, ily nemű öszve-jövetelre, szűk szobáját; melyet a' magyarok „fonókának vagy fonóháznak (tótul Pradki) neveznek. — Ily fonóka, télen át, egy faluban több is létezik, hova a' falu leányai mihelyt estéledik, tarka szalagos guzsalyaikkal, minden oldalról öszve sereglenek. Jutalmul felfonják a' házi asszony tulajdon fonalát, 's ezen kívül gyertya-pénzül, néhány krajezárt is adnak.

Ez egy oly idő pont, melynek sovárogra néznek elébe a' falusi leánykák, a' fonóka képezvén az ő téli estélyeiket, melyekben nem egy házassági szövődés fejlődik. — Ily fonókába öszve-gyűl tizenöt vagy húsz leány, kik asztal körül ülve, pislogó mécs világnál folytatják munkájukat. Mint társalgók ilyenkor rendszeren a' falu ifjai is meg szoktak jelenni, 's vagy a' leányok mellett, vagy kályha körül foglalva helyet, beszélgetve mulatnak, tréfákat űznek, 's gyakran nyugtalanul lesik a' pillanatot, midőn imádoztjok az orsót elejti, hogy azt majd egy zálog váleságról nyerendő esókért fölkapassák. — A' leányok csevegnek, énekelnek, 's közbe idő töltéseket fűszerező apró játékokat is vegyitnek. —

Ezen játékok közt kettő van falun leginkább divatban. Az első neve „bolha fordulj“ (tótul Belski), melyet következő módon játszanak: egy széket tesznek t. i. az ajtó eleibe, melyre egy ifjunak kell ülni, azon követeléssel, hogy azon leány, melynek ő tetszik, keljen fel, jöjjön ki hozzá, 's őt csókolja meg; mi meg történnén, azon leány ki őt meg csókolta, ül helyébe, 's hasonló felszólítást intéz a' többi ifjakhoz, mire ha netalán olyan találja meg csókolni, kiről tudva van, hogy neki nem tetszik, van ám akkor nevetés. — Látni való, hogy ezen játékban mindenki csókhöz jut. — A' másik játék abból áll, hogy ugyan azon székre egy ifju vagy egy leány ül, kinek szemét bekötik; erre egyik a' társaságból jót üt a' kenyérvető lapáttal esizmája sarkára, 's ha kitalálta hogy ki ütötte meg, az ül helyébe, 's így foly tovább a' játék, mely magyarul „lapátkának“ (tótul Na lopáti) neveztetik. Ezen mulatságok, boldogítják a' falusi ifjuságot a' fonókákban. — Kivéve az egy vasárnapot, télen a' leányok minden estve eljárnak a' fonóba, de leginkább szombat estve, a' mikor 10—11 óráig is ott maradnak. Ilyenkor az ifjak, ha jól mulattak, készek néhány krajezárt öszvetenni, melyet mint egy gyertya pénzül a' házi asszonynak átadnak. —

Igy él a' falusi ifjuság a' fonókában, mely, köznépi tréfák, dallok, 's apró játékok által, egy bizonyos népies jellemet képez, 's a' falusi parasztságnak sajátos tulajdoni közé tartozik. —

XIV.

A FALUSI TANÁCS.

A falusi tanács.

A falusi tanács, t. i. midőn ez törvénykezés végett a' helység házánál öszve ült, még csak hat hét évvel ezelőtt sajátos jelemmel birt. — A' paraszt, kinek fogalma nem volt, azon tekintélyről, és tiszteletéről, melynek kell követnie egy bíró ítéletét, 's őt külsőleg is megkülönböztetnie; fedett fővel 's füstölgő pipával ült mint törvényes személy a' tanácsban; 's innen eredt, hogy a' magyar e' tanácsot „*kupak tanácsnak*“ nevezte el.

A' tanácskozások ez előtt a' falu jegyzője jelenlétében, 's ennél fogva rendesen annak lakában (mely célra minden községnek saját háza vagyon) szoktak volt tartatni, 's e' végre egy külön szoba volt feltartva, mely mint a' jegyző alkalmatosságához tartozó, általa néha éléskamarául is használtatott, 's így annak egyik szögletében egy hórdocska káposzta gyakran mint egy jeléül a' savanyú hivataloskodásnak foglalt helyet, vagy néhány font gyertya lógott le a' fogasról, mint az itteni gyakorta sötétségnek jelképe. — Itt tartattak ám azután gőz 's füst közepette tanácskozások, és némely a' falusi biráskodás köribe tartozó tárgyak, mint p. o. csekélyebb lopások, szidalmak, tilos áthágások, 's 12. p. forintig terjedő adosságok, felett, itt, ítélet is hozatott. — Ki voltak ezen törvénykezés alól a' nemesek 's birtokos urak véve, kik fölött csupán a' megyei hatóság rendelkezhetett.

A' bíró választás minden faluban évenként történt, még pedig oly módon, hogy a' földes uraság hármat az értelmesebb 's vagyonosabb parasztokból kijelelt, kik közül azután az ily alkalommal a' faluházához számosan össze gyűlni szokott, falusi házas-gazdák egyget elválasztottak. — E kijelelés részesei csupán a' birtokos parasztok lehettek, az úgy nevezett zsellérek ellenben, t. i. kiknek házukon kivül más nemű földbirtokuk nem volt, már csak az utóbbi években jöttek néha kijelelés alá.

A' parasztok ez előnyre igen sokat tartottak, 's valódi aristocratiai büszkeséget helyeztek benne, hogy magukhoz hasonló birájok legyen; ennél fogva igen ritkán is történt, hogy birónak egy zsellért választottak volna. — A' birónak, megválasztatása után, azonnal egy botot adtak kezébe, melyet ő éjjel nappal magával hordozott, 's háza eleibe egy kalodát tettek. — Ezen úgy nevezett kaloda egy durva, fából való, kis börtön készlet volt, 5. lyukkal ellátva, a' végett, hogy azokba vagy a' lábát, vagy a' kezeket, vagy mindeniket egyszerre, vagy végre a' nyakat bézárni lehessen; — mint egy czégerül szolgált ez a' faluban, mely az idegent vagy útast a' bíró házához utasította. —

A' bíró, elválasztatása órájától kezdve, azonnal úr nevet kapott; 's a' falusiak nem nevezték másként mint „bíró uram“. — Hivatalos foglalkozása a' fennebb említett, 's a' falusi törvénykezés

által ellátandó bűn eseteken kívül; a' megye által a' falura rótt évi adó beszédésében, a' falukovácsa 's éjjeli őrök megfogadásában, 's a' község koresmája kezelésében állott. — Ez utóbbi foglalkozás többnyire legkedvesebb volt előtte, úgy amnyira, hogy ktlömben is szokása lévén a' parasztnak, semmi dolgát sem igazíthatni el a' nélkül, hogy arra áldomásúl egy pohár bort ne igyék, utóbb már majd minden hivatalos dolgok is, tele poharak közt, a' falu koresmájában végeztettek. —

Ezen szokásnak, természetesen az volt következése, hogy a' bírót egész napon át, legbiztosabban a' csapszékben lehetett találni; ki, ha az előtt Prisznicz követője talált volt is lenni, kényszerült hivataloskodása egy két éve alatt, bor-ivóvá, átalakulni.

A' falu értelmisége, rendszerint a' falu jegyzőjéből 's a' bíróból állott. — A' jegyzőt, egy falu se nélkülözhetette, miután néki állott kötelességében, a' jegyzőkönyv vezetése, és a' megyei kör-rendeleteknek a' falu népe előtt, kihirdetése, 's megmagyarázata. A' falusi tanács a' fennebbieken kívül a' kis bíróból 's esküdtekből állott, kik tanácskozás végett a' helység házánál gyültek össze; hol a' szószólló mindig a' jegyző volt, ki mint első rangú értelmiség a' főszerepet vitte. — Ő foglalta el, rendesen fekete kopott átilájában az első helyet, mellette ült a' vaskos bíró, 's utána a' többiek, kik nagyobb illedelem végett zsiros hajjal, 's a' szabad tanácskozás jelképül égő kupakos pipával jelentek meg. —

Jelenleg a' falusi bírót, a' legalkalmasabb parasztok vagy honoratiorok közül a' kerületi szolgabíró nevezi ki. — Hivatala legfeljebb csak a' falu kezelése tárgyaira van szorítva, 's általán véve nincs szabályozva, miután még nincs Magyarországra nézve egy sinor mértékül szolgálendő általános községi rendtartás behozva. —

Igy jegyző sincsen jelenben minden faluban, miután némely kerületben most, kerületi jegyzők vagynak felállítva, 's e' szerint, a' hivatal-kezelés sem minden faluban egy forma.

Ausgeführt im lithogr. Institut von Arndt & Coep in Düsseldorf!

Die Dorfgerichtsbarkeit

A falusi tanács

Le Tribunal villageois

Gegen jedes Nachbildend vorbehalten. Eigentum des Verlags v. Neumann, Neudorf in Pesth.

XV.

A MAGYARHONI NÉPVISELET.

A magyarhoni népviselet.

zon különbéle népeknek, kik Magyarhon hegyeit és pusztáit lakják, viseletében nagy a' változékonyság, mely néha, ugyan azon-egy nemzetiségnél is különbözik egymástól annyira, hogy a' Tiszamelléki magyar, egészen máskép öltözik mint a' Dunamelléki, vagy közép-magyarhoni; így a' Békés megyei tót is, ki az ottani lapályok zsíros földjét lakja, nem hasonlít öltözetében felső magyarhoni testvéreihez, hanem inkább a' magyarokhoz, mi természetesen a' helyviszonyoknak tulajdonítandó. Innen van, hogy a' lapályokon 's szelidebb éghajlat alatt, a' magyarok közt lakó tótok 's németek kénytelenek voltak, azok könnyebb öltözetét elfogadni. —

A' nemzetiségek különbéleségéből, melyek, mintegy tizenöten lakják Magyarhont, valamint változatosságából az öltözetnek, mely magyaroknál mint szlávoknál, németeknél mint oláhoknál majd minden megyében különbözik, sőt már sokszor a' szomszéd faluban is sajátos jellemet ölt magára, mely nézvédeken átmeny 's nincs divatnak alája vettette; önkéntesen következik, hogy a' festő-művész, ez országban gazdag anyagra talál, mely ezéja kivitelére dús zsákmányul szolgál.

Mely festőileg tűnik fel, Mehádia környékén az oláhnő egészen kihimzett ingével, tarka varratu prémes mellényével, 's szőnyeg szövöttü katrinczájával, mely ezen szép, 's magát ön műve által bontán és sokszorosan felezifrázó nő testét, elől és hátúl környezi. — Mily kellemes a' Thúróc megyei tót leány, Magyarhon e' valódi „Cserkésznöje“, mesterkéletlenül simított arany fűrtű hajával, melyet egy párta övez 's róla, tarka selyem-szalag csomó foly le, a' csupasz nyakra 's hó fehér kebelre, melynek dagadó halmait, kék 's vörös szalagokkal 's ezüst gombokkal ékesített rövid szűk mellrevalló, szoritja gondosan össze.

Mily igéző a' magyar nő, tüzes szemével, tömött, simára féstilt, és szalagokkal csúcsba font lefüggő hajával, ha a' puszták e' leányának napsütötte vonásait egy fehér kendő, domború mellyét tarka mellény szűkíti, 's a' sugár természetét, sok ránczba szedett habos vörös szoknya övedzi. Mily csintalan kinézésűek mellette törzsvérei a' palóc leányok, hasonló vörös vagy fehér, ugyan sok ránczokba szedett, de rövid szoknyában, 's mellre való helyett tarka szegélyű általok „százszor szépnek“ nevezett fehér kendővel; mely kéjelgő emlík fölött szorosán testökhöz kapcsolja ingöket, 's ha keresztbe köttetik elől, még egy veres szalag hurkozattal ékesittetik, melyet ök kis kutyának neveznek. Ez egész öltönt, e' felől emelik még piros csizmáik, és fehér bő, 's könyökükknél megszorított ingujjaik, mellyek nekik szintén igen jól illenek. Nem külömben, megalégülten tekintetni öltözetire, a' szerény 's ikrás, sváb paraszt leánynak, az ő kék szoknyájában, sötét kerek 's beszegett gallérú posztó mellényében, vörös bokaczfírájú kék gyapott harisnyájában, kivágott 's

vörös csukorral ellátott czipőjében, kinek haja is csak egyszerűen lévén befonva, egy érez fésű által tartatik össze. —

Ezek valának a' kiemelendőbb 's a' nemzetiségeket leginkább jellemző népviseletek, 's valamint a' madarat tolláról, úgy meglehet Magyarhonban minden nemzetiséget saját öltözetéről ismerni.

Szemléljük egymás után sorba a' falusi férfiakat és úgy találndjuk, hogy a' magyart, bajusza, bő inge 's gatyája; a' tótot, hosszú haja, szür posztó kabátja 's nadrága; a németet, beretvált arca, rövidre nyirt haja, posztó ujjassa 's mellénye; az oláhot, nadrágán kívül leérő 's a' testhez csupán egy széles bőr-övedző által szorított hosszú inge, 's hegyes magas kucsmája jellemzik. Természetes azonban, hogy ezen rendszerint viselt öltözet, innep 's vásárnapokon, lakadalmi 's keresztelői ünnepeken, vagy vásár alkalmával, sokkal tarkábban és felezifázottabban tűnik elő, mely alkalmakkal sokszor egy csoportban a' legváltozatosabb öltözeteket láthatni.

Vannak oly tárgyak, melyek mind a' magyaroknál mind a' tótoknál vasárnapi öltözethez tartoznak. Ilyen például, egy vörös vagy sárga virágú kendő, mellyel a' magyar mindenkor, a' tót ellenben csak néha oly formán ékesíti fel magát, hogy azt vagy ujjasában, vagy mellényében, vagy elől nadrága korezában viseli. Így a' nő némely helyen, midőn vasárnap templomba megy, egy tarka kendőt lógat össze kapcsolt 's ebbe burkolt kezeiről.

Így a' tót, nyáron, hasonló vászon gatyát hord mint a' magyar, de a' mely szűkebb az alföldi magyarokénál, melyre télen fehér szür posztó nadrágot húz. Ellenben a' magyar, télen is, rendszerint gatyában jár, 's csupán innep napokon vagy mikor városra megy, húzza fel kék posztó nadrágát; de bundáját soha se hagyja el magától, mely képzelete szerint rendes piperejéhez tartozik; ezt essőben nyáron kifordítva használván. Bunda helyett némely tájékon a' magyarok lombos fekete gubát viselnek, mely őket úgy esső mint hideg ellen egyformán védi.

A' nők 's leányok, télen vagy rövid 's ujjas alakú, fehér vagy barna báránybőr ködmönbe járnak; vagy sinoros, fehér vagy fekete prémű kék mentét viselnek. A' magyar nők e' ködmönre szorosabban lapul a' testhez, 's tarkább készületű mint a' tótoké, kik hosszabb, egyszerűbb, 's festetlen báránybőr ködmönt viselnek.

Így némelék tájakon a' nők, vasárnap, hosszukás formára összehajtott vörös szélű lepedőket hordanak, melyeket midőn esső van, egész terjedelmekben magokra bórítanak, 's esernyő helyett használnak, egy az esső ellen magát ily formán védő asszonyi csoport valóban, nagyon furcsán veszi ki magát.

A' vörös esizma nem csak a' magyar asszonyoknál, hanem némely helyeken a' tótoknál is, divatban van, melyet ők annyira kímélnek, hogy ha rossz időben indulnak templomba, meztláb mennek odáig, kezökbe vive vörös esizmájokat, 's azt a' templom ajtajában huzván fel.

Ezek volnának azon főbb arnyéklatok, melyek által a' különböző nemzetiségek öltözetekben is, egy mástól eltérnek, 's melyek, kivált színre, alakra, 's a' különös főekre nézve bizonyos saját-ságot öltenek magokra.

Angelichtet im König's Institut von Anze & Comp in Eisenstadt.

Die Bauerntrachten.

Népviselet.

Costumes de paysans.

Walachen-Oláhok.

Ungarn-Magyarok.

Slaven-Tótok.

Deutsche-Németek.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigenthum & Verlag v. Hermann Geibel in Pesth.

XVI.

A' PUSZTA.

A' p u s z t a.

puszta nevezete alatt nem valami egészen lakatlan, vagy miveletlen földet, vagy éppen sivatagot kell érteni; hanem egy, több száz, vagy ezer holdakra is terjedő 's maga határai közt egy testet képező területet, melyen semmi falu nincs, hanem legfeljebb egy vagy több gazdasági épületek találhatók, hol a' gazdasági személyzet lakik. Ugy szintén ezen rovatba esnek, többnyire azon terjedelmesebb telkek is, melyeken az ugy nevezett dohányosok telepei léteznek.

A' puszták száma e' honban tetemes, 's mintegy 3000re tétethetik. Ezek, vagy a' vad csordákban rajtok legelő számnélküli juhok, szarvas marhák és lovak tenyésztésére használtatnak; vagy földmivelésileg a' gabonának, mely itten a' föld zsirja miatt, már vetés korában gyakran megszott dőlni, természetére alkalmaztatnak. Egy ily puszta terjedelmére nézve szabadjon például felhozni a' Hortobágyot, mely 55,000 holdnyi legelőt foglal magában, ugy, hogy a' rajta lévő számos juhokon és lovakon kívül 30,000 darab szarvas marhának is, bő legelőt és táplálékot nyújt. Ezen puszta Debreczen városa nagy körhatárához tartozik, melynek hossza 10, szélessége 2 mértföld.

Eféle puszta minden esetre sajátos jellemmel bír. Képe ez az előttünk fekvő megmérhetlen terület egyformaságának, hol néha mértföldeken át, egy, gyep, homok, mocsár vagy posvány tengert szemlélhetni. Itt, a' vándor legfelyebb a' szilaj ménék nyerítése vagy a' vad bikák alhangos bömbölése által rezzen fel magánybani elmerüléséből, 's mulatva halgatja a' vizi madarak változatos zenjét, valamint csudálja a' vetéseken százanként tanyázó tűzokok és daruk csoportjait.

Ugy látszik mintha ily tájról azért volna távolítva a' népesség, hogy annál nyugalmasabb lakúl szolgáljon az, az állatoknak. 'S itt, hol sem fát, sem bokrot nem lát a' szem, 's látkörének legfelyebb az ég kék boltozatja szabja határát, itt, hol a' fül gyakran órákig sem hal emberi hangot, 's még legtávolabbi harangszó se gyanítatja, egy falu közeledtét, itt tűnik fel távolban egy fekete pont, mellyre minden vándor kíváncsilag tekint, és közeledvén hozzá, feltalálja benne, a' pusztasági magány koresmáját — az ugy nevezett „csárdát.“

Nem egyéb ez, mint egy, agyagból silányúl összehányt hajlék, melynek elvénhedt szalma fedele nyomorúltan tartja magát fenn, és egyik szögletében, a' már több évek óta lakott fészkekben, ismét mérlázva áll egy lábón a' golya, a' megmérhetlen puszta e' komoly szemlélője. Ezen lak, mely előtt rendszeren sugár géniével egy a' viz után sovárgót, hús itallal kinálló vedres kut áll, egyedüli menhelye az utasnak, ha olykor zivatar által lesetik meg, vagy, a' sötétben veszélyes út, meg hálásra inti.

Ne igen tűnjék fel senki előtt, ha ily helyt, néha késő estvének idején, az egyszerű asztal körül pislogó világnál borozva, néhány pusztafiat találna, ki vagy a' katonaság elől elillantott, vagy

a' pásztorok valamely osztályához tartozik, és e' honban „a' szegény legény“ neve alatt esméretes. Ezen így elnevezett legények különben ártalmatlan ifjak volnának, de mellőzésiben azon erkölcsi parancsnak, mely az idegen tulajdont tisztelni rendeli, féktelen ficzkók, mesterségükre nézve pedig, többnyire ló- vagy marha-tolvajok. — Ismernek ezek minden járatlan ösvényt, biztosan gázolnak minden moesáron vagy posványos helyeken át, és ha ne talán az elfogatástól tartanak, hátat fordítva a' fenyegető veszélynek, gyors paripáikon, mint a' madár elillannak. — Itt, a' csárdában, vigságuk ez egyetlen üdvhelyén, tanyáznak ők legörömebb; vagy tele palaczkok közt mesélve el, egymásnak a' pusztai élet történeteit 's kalandjait; vagy mindennapi eledelöket, a' szalonnát és kenyeret, felváltva kaláccsal és bográcsos hússal, melyet a' persák gyanánt, a' tűzék, messziről érezhető nehéz szagu tűzénél, készítenek; vagy olykor felvidítatván magokat, egy vándor cigány zene czinczogásától, melynek elébe állván, nem egyszer orákig el el tánczolgatnak. — Majd minden évtizedben tűntek fel köztök olyanok, kiknek nevek félelmes vala.

Azon tájokon, hol tartozkodtak, a' puszták kronikájában a' legváltozatosabb kalandok elbeszéléseit hagyták magok után, miként egy „Sobri“ 's több más ehez hasonlók is, az újabb időből.

A' magyar, mint ilyen szegény legény, megelégszik azzal, mit a' pásztoroktól, vagy a' tanyákon, táplálékára naponta kereshet, és csak akkor szóllal bé a' magányos házakba, élelem szerzés végett, ha a' fennebbi keresetre más alkalmat nem talál. — Sőt gyakran lovagiasságot is tanusítanak a' szegény legények, mintán, nem csak a' szépnem irányában, mindig udvariassággal viseltetnek, hanem még más utasokat is ritkán háborítanak, kiktől, és azt is csak végső szükségökben, legfelyebb komolyan, egy kis további utra valót kérnek. Ide nem számítva azonban „Moses“ vándor fiait, kiket ha elől találunk, rendszeren kizsebelnek. Ellenben az oláh, slav és szerb utonállók midőn alkalmuk van, nem csak mindenkit megtámadnak, hanem gyakran még vérengzők is. —

Egészen más képezet tűnik fel a' vizsga szem előtt azonban azon pusztákon, melyeken terjedelmes 's nagyszerű gazdaszat folytattatik, 's melyek területén egész tengere van a' legszebb vetéseknek. A' legterjedelmesebb mértékben foly ily helyeken a' mezei gazdaság, melynek kezelése nyáron át, több száz embert foglalkoztat, sőt némely helyt már egy több évek óta működött iparnak is észrevehető üdvös eredményei, miután a' beültetett nagy homok területeken felnőtt fák, a' birtokos eleven szorgalmát bizonyítják. Egy ily pusztán gyakran nem csak a' megkivántató eseléséget, és dolgozókat, a' szükségnek megfelelő juhászokat, bojtárokat, és más nemű pásztorokat találhatni, hanem a' birtokos törekvése, gondoskodott ellátni magát, a' falu helyt oly igen szükségelt mesteremberekkel is, melynek a' kovács, lakatos, kerékhajtó, asztalos és üveges. Miért e' pusztai gazdaszat néha egy egész kis világot foglal magában, mely munka erejét a' mennyire lehet ön magából teremti elő. Egy ily pusztai terjedelmes mezei gazdaszatról való fogalom megszerzésére, helyén leend, itt is egy néhányat fölemlíteni:

Igy például Mezőhegyesen egy Csanád megyében fekvő császári királyi pusztán, mely a' hozzá tartozó apróbb részekkel együtt 40,000. holdra terjed, évenként 10,000. mérő tavaszi 's őszi gabona vettetik el, kerülből mintegy 300,000. mázsa széna gyűjtetik fel, 's e' szerint, csak a' nyári munkára 7000. ember dolgoz keze alkalmaztatik. —

Igy a' gróf Károlyi Derekegyházi pusztáján Csongrád megyében, melynek terjedelmét 22,000. hold körül számíthatni, az őszi 's tavaszi évenkénti vetés, 5—6000 mérőre megyen, 's nyáron az egy repeze aratásra egyszerre együtt 1000. arató kivántatik; őszzel pedig 400. ember is foglalkozik 700. lóval, a' hatvanra felmenő nyomtató helyeken.

Igy a' pestmegyei 18. ezer holdnyi területű Vacsi pusztá, mely herezeg Kóburg August 3 magassága tulajdona, még 18. év előtt midőn a' hosszas hasznabérből vissza vevődött egy sivataghoz

Ansicht im Ufer des Aras & Camp in Dersaad

Heide.

Puszta.

Landes, ou la Steppe.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigenthum & Verlag v. Hermann Gertel in Pesth.

volt hasonló; most azonban nem kis meglepetéssel szemlelheti minden arra menő, hogy a' pusztaságnak nyomai se látszanak többé rajta; sőt a' szorgalom kezelte pompás faültetvények által, mint egy angol sétakertté átalakítva, valódi mintájául szolgál e' puszta, egy diszes és iparos gazdasátnak.

Az ide telepedett, 's két száz családból álló zselléreknek, kik a' földes uraságtól, lakásul egy putrit, hozzá való kertet és szántóföldet, nemkülömben galyfabeli illetményt, és tehéntartást is kapván, a' mikor csak kívántatik, a' folyamatban lévő bérért, nap számban dolgozni kötelesek, összes száma két ezerre menvén; mind ezen tetemes munka erőn feljül még a' munkát kevesbitő legezelszerűbb gépek is, vétetnek használatba; és így nem csak bőségében vannak itt mindennemű egy jól rendezett gazdasághoz megkívántató kisebb műszerek, hanem még a' cséplésre is 4. Seidlféle gépek alkalmaztatnak. —

Az ily iparos 's természetű kezelés, mely már több pusztákon be van hozva, minden külföldinek tehát felvilágosításul szolgálhat, hogy a' pusztának nevezete alatt, nem csupán egy sivatagos tájéket kelljen képzelni. —

XVII.

P E S T.

P e s t.

est, Magyarhon legnagyobb és legnépesebb városa, a' szőke Duna partján elterülő egy nagy homokos ronaszagon emelkedik fel. — Ugyan ezen térségben fekszik az egykor oly híres „Rákos“ mezeje, és annak ugy nevezett „Király hegye,“ melyel ez ország története századokon által összeköttetésben volt. — Itt választotta a' magyar, szabad ég alatt királyait, itt alkotta, honát századokon át, boldogító törvényeit.

A' város egy részének a' Duna vet határt, mely Pestre nézve sok dicső, de sok gyászos emlékezetet is, tud a' történetből fölmutatni. A' dicsők közötti, p. o. midőn annak vastag jég tetején 20,000 fegyveres magyar állott, 's lényeges befolyást gyakorolt Magyarhon nagy királya Corvinus Mátyás megválasztására. — A' gyászos közötti, p. o. „midőn annak hatalmas hullámai néhányszor árasztván el egy század alatt e' várost, 's a' pusztulás legsiralmasabb nyomait hagyván magok után, ennek anyagi előhaladását éppen úgy hátra vetették egy fél századra, mint hajdan a' török járom, mely ezt minden pusztításnak kitévén, csak egy néptelenített mocsáros telepé süllyesztette le.“ —

Azonban Mária Teréziának dicső uralkodása nagy hatályal volt, az ő idők által hagyományozott, e' komor képnek eltörlésére. — Ez idő olta kezdett Pest újból emelkedni, 's noha azon években csak 13,000^{sz} tett, lakosainak száma; az, e' jelen században annyira növekedett, hogy 1813^{ban} mintegy 30,000^{sz}, 1831^{ben} 72,000^{sz}, sőt 1847^{ben} már 107,000^{sz} is ment, mely öszveg jelenben is ugyan annyira számíttatik.

Tanaságúul szolgálnak e' gyors haladásnak, az 50. év alatt történt számos építkezések, és ezek által létre jött, több rendbeli nagy épületek. Ott ugyan is, hol egykor feneketlen mocsár volt, és a' vadkacsák a' nád közt kényelmesen fészkeltek, most egész utcák állanak. Az apró piszkos házak ujjakká és nagyobbakká alakultak át. — Az építészet, a' boldogult Nádor, József ő cs. k. főhercegsége legmagasabb pártfogása alatt álló, szépitő bizotmány felügyelete alatt, új felemelkedésnek indult, 's a' Duna-part hosszában, palotánként sorban álló nagy házak diszes homlok vonala, szintén oly kellemetesen lepi meg a' gözhajón gyorsan leúszó utast, — mint az oriási hatályú lánchid, mely a' két iker várost, mintegy a' legbensőbb testvéri kapcsolatban tartja össze. —

Ezen lánchid, — gróf Széchenyi Istvánt örökítő ez emlék; — egyik legtekintésre méltó nevezetesség, melynek a' száraz földön nincs párja. — E' mestermű tervét „Clark Thierney William“ készítette, 's ezt e' szerint „Clark Ádám“ hajtotta végre. A' munkához 1839^{ben} év őszszen fogtak, és azt 10. év multával 1849^{ben} végezték be. E' hid hosszúsága 200, szélessége 7 öl. Az építési anyagok több helyekről hozattak; így, a' tölgy törzök-fák Tótországból, a' lágyabb fa czölöpök Felső-Osztrákhonból; köveket illetőleg, a' termés kövek 's kemény négyszögek Vácraól, a' granit Mauthausenről (Osztrákhonban); maga a' 45,000 mázsát nyomó lánchid ellenben Angolhonból került ki. — Ennek

egyes tagjai, a' zárszeg egyik központjától a' másik zárszegi központig 2. öl hosszúak. A' lánc lehorgonyozása Pesten és Budán van megerősítve, az oszlopok csupán a' hengereket tartják, melyekre a' lánczolat van feszítve.

E' mérész építményen kívül, még egy más nagyszerű mű is fogja Buda-Pest nevezetességét emelni, t. i. „az alagút“ mely a' láncziddal át ellenben, a' várhegy alatt vitetvén el, közelebbi összeköttetésbe hozandja Pesttel Budának egyik külvárosát az úgy nevezett „Krisztina-várost;“ 's ez által alkalmúl szolgáland a' pestieknek, hogy Buda kies hegyeire, különösen a' „Sváb hegyre,“ mely, telve a' városiak szép nyári lakjaikkal, néhány percz alatt eljuthassanak. —

Ezen építészmi tervnek elkészítését valamint annak, e' szerinti kivitelét Clark Ádám vállalta magára, melyre az első eszme fölvilágosítását szintén gróf Széchenyi Istvánnak köszönhetni. E' vállalat alapja, egy részvény-társaság által van biztosítva, melynek élén „Ürményi József es. k. kamarás áll. A' 179 öl hosszú és 5 öl széles alagút, alkalmasint be lesz, egy év alatt végezve, melynek 5½ öl magas bementi kapuzatja, már is nagyszerű benyomást gyakorolhat minden szemlélőre.

E' két közlekedési mód által, mintha közeledett volna, a' két testvér város egymáshoz, és csak egy nagy várossá olvadt volna össze. — A' kettőközi föltűnő különbséget legfeljebb Buda utczáinak sajátságos komor jelleme, a' Pestiéknékné ellenben szélessége 's elevensége teheti. Mert míg itt némely órákban, kivált a' vacsi uteza, nyüzsg az embertől, mintha valami nagy ünnepély lenne; a' budai vár még főutczájában is, csak kevesekkel találkozhatni. Pest jövődjé kereskedése, ha jelenben ugyan némileg tesped is, két fő tényező által biztosítva van, t. i. a' Duna által mely az ország üterét képezi, 's a' vasút által, ha az egyszer egész Debreczenig elkészülend.

Azon kör, mely a' társaság úgy nevezett felsőbb osztályaiból állott, terjedelmében az utóbbi idők alatt, nem csak hogy nem nyert, de sőt inkább veszített. — Pest még 1847^{ben} is gyűllhelye volt a' gazdag magyar földbirtokosságnak, 's az ebből álló magasabb aristocratiának, melynek most nagyrészt hiányzani, és ez által fájdalom, a' város pénz forgalmából több száz ezereket elvonva lenni, tapasztalunk. Mert azok, kik évenként több ezerekkel szabadon rendelkezettek, nem csak emelték és táplálták, a' kézművesek előre való törekvésit; valamint biztosították a' kereskedőknek, minden piper-kelmékbeni, és divat-cikkbeni üzletek dus keletét, hanem főleg a' szellemi tevékenység terén előmozdították a' tudomány és művészet terjesztésére szolgáló egyesületek alapítását, és azoknak pénzerővel hatatos gyámolítását.

Pesten jelenleg 30 egyesületek léteznek, melyek, vagy valamely üdvös czélra, vagy a' társadalmi élvezetre, vagy a' szép tudományok és művek bővebb terjedésire alakulvák, és ez utolsókközt, kivált kettő nevezetes haladásnak örvend.

Egyike ezeknek az úgy nevezett zenede, mely részvényekre lévén alapítva, nem csak részvényesei ez előtt 170^{ből} álló számát, 450 emelte, de magát, szerény alaptőkét is, megkettőztette; mi által, két év óta sikerült az énekiskolán kívül, még más hat különböző hangszerbeli tanítókat alkalmazni, és így, a' múlt évben már 300ra felment, mind két nembeli bőven összeseregülő tanulók igényeinek megfelelően.

Hasonlólag a' műegylet is, mely ez előtt, honi és külföldi művészek műveiből, évenként csak egy, hat hétig tartó kiállítást létesithetvén, ezer részvényesnél többre nem számithatott; jelenleg mióta általakított egy állandó műtárlattá, mely által mind a' művészeknek haladási buzgalomra, mind a' közönségnek az izlés fejlesztésére, alkalom szolgáltatott, részvényesei számát is, mely már a' 3600ra meghaladja, tetemesen szaporította. — Ennyi a' művészet köréből. —

De a' Muzsák 's Thália sincsenek Pesten elhagyatva. Az elsőknékné áldozó csarnoka a' magyar nemzeti Muzéum, melynek jelenlegi lelkes igazgatója „Kubinyi Ágoston“ es. k. tanácsos úr, szüntelen

abban fáradozik, hogy annak különböző osztályai, 's termei számára a' hazai ritkaságokat megszerezve, azt mind inkább inkább emelje és gazdagítsa. Igy szintén Thália mezején is, a' pesti nagyközönség, egy jól elrendezett színpad-eránti kedvét és hajlamát, folytonosan tanusítja.

A' magyar színház országos intézet, melyet 400,000 forint alaptőkével a' nemzet nagylelkűsége alapított, 's kész is, ápolját a' legmelegebb részvétellel támogatni. Azonban meg van a' maga közönsége a' német ideiglenes színháznak is, mely, miután a' nagy német színház néhány év előtt a' tűz martalékává lett, részvények által lön, újból az ujtér közepére felállítva. Ennek részvényesei azon voltak, hogy a' város pénztárából kapott néhány ezer forintnyi segedelemmel, a' színház körüli újvásár terét fákkal ültessék be, 's egy sétányt alakítsanak, mely a' már virágzásban lévő Széchenyi sétával együtt, a' város ékességeinek, egyikéhez tartozik. —

Jóllehet, mind ez, a' város kellemeihez tartozik, mind a' mellet Pest élető erejét 's fölvirágzását annak vásáraiban lehet keresni, egyedül ezek föltételezvé annak anyagi haladását. Ilyen vásárok négyszer tartatnak évenként, mellyek mind nyers természetűni mind pedig mesterművi áru-cikkekre nézve az ország legnagyobbjai közzé számitandók. A' mennyiben tehát ezen a' téren is, feltalálhatni a' nép-élet némely jellemző vonásait, azokat ezen rovatokban is, megemlítettöknek véltük:

A vásárok,

rend szerint mint nép gyűlések, az időtöltések legörömteljesebb alkalmához tartoznak, 's ezért gyakran egy valódi nép innep rajzát képezik. A' paraszt általánosán véve igen nagy kedvellője a' vásári látogatásoknak, szükségleteit melyek néha élés-tárába tartozó csekélységekkel állanak, vagy ruházatját, ezeken szerzi meg legörömtesebb. A' köznép e' szerint vidámon megy közlelől mint távolról a' vásárba. Vagy néhány mérő gabonát visz, vagy néhány darab marhát hajt oda; vagy a' nő maga hozza-be háti kosarában eladó baromfiát, mely mind arra való, hogy a' vásáron szükségelt pénzt, magának ugyan ott biztosítsa. Végyen bár, vagy adjon el, a' paraszt valamit, egyik sem történhet a' nélkül, hogy erre azután mint már fentebb is mondva lön, egy pohár bort ne ürítsen.

E' végre, fa-bodék és sátrak állittatnak fel vásárok alkalmával, melyekben italokat mérnek 's étkeket árulnak. Az ily sátrak előtt, egész serege tanyázik a' különböző nemzetiségű falusi lakoságnak, tarka csoportozatokban, 's az ember olykor, a' legmulatóbb jeleneteknek szemtanuja. Mert a' magyar Nektár erős szesze következtében néha veszekedések, 's nem ritkán verekedések is szoktak dél után történni; ugy, hogy némely, kék szemet, más, kevesebb fogat visz magával haza vásári emlékül, mint a' mennyivel oda jött volt. De ez mind semmit se tesz, mert azért a' köznép még is örömmel 's kedvel látogatja a' vásárokat.

Az ily pesti vásárookra általán véve egész csapatja jön a' szekereknek, melyek fa edényeket, abroncsot, cserép edényt 's kézművi tárgyakat hoznak: ugy, hogy az ilyenkor Pesten megforduló szekerek számát 15000[±] tehetni. —

Körül járván ez alkalommal a' várost, legelőbb is a' rézművesek bódéit pillantjuk meg a' hatvani kapu előtt nagy tömeg üstökkel, mellyeket egész az út széléig kiraknak. Ezek közelében vannak az úgy nevezett országúton a' kötélgyártok. Ezekkel harántos átellenben a' kecskeméti hentesek, kiknek disznóhússal 's szalomákkal halmozott kocsiak egész egy szekeres-tábor gyanánt állanak. — Ezekkel egy sorban fölfelé az országúton a' posztó-árus morvák és szileziaiak, kik mellett mindjárt a' pesti paplanosok foglalnak helyet. Szembe velők hasonló sor bodék vannak föllállítva, melyekben bőr, norimbergiai 's vászon néműk, valamint kész köntösök kínálkoznak az oda

menő vevőknek. — Végre, egy két, fa bolt zárja bé az egészet, melyben szent képek, uralkodók festett arca, iskolás könyvek, toll 's papiros árultatnak. Innen a' Jozsef térre menve, legelőbb is a' sok cipőt pilanthatni meg. Ezek mellett árulnak a' vászon kereskedő szileziaiak, azután a' pesti kefekötők 's divatárusnők. Tovább a' lánczhid felé, legelőbb is a' bádog edények tűnnek szem eleibe, kik mellett a' Berchtesgadenből gyermek játékokkal jövők foglalnak helyet, 's ezek szomszédságában a' Posonyból hajókon hozott főző eserép edények, ütegek gyanánt fölhalmozvák a' Duna parton, míg a' bódék fedelein egész csomagai állanak a' nád és szalma székeknek. Ellenben balra a' Duna part hosszában a' görög templom felé, több kisebb fa sátorok előtt mehetni el, hol nyüzsg a' sok nő, a' híres szegedi szappant keresve, választva és vásárolva; 's mind ezeket elhaladva, juthatni csak az igazi falusiak piacára, miután itt többnyire csak falusiak árulják hajókon hozott kerti természetményeiket mint: hagymát, káposztát, murkot 's zellert roppant halmokban, melyek előtt szintén falusi férfiak 's nők állanak borító kosaraikba zsuffolt 's csíripelő baromfiakat eladásra kínálva. —

Azonban nem csak a' városban, hanem a' városon kívül, lehet még csak a' vásár igazi folytatását látni, hol különösen az úgy nevezett Üllői vonalon kívül a' 14 napig tartó vásár, első vásár-napján 's hétfőjén a' marha vásár szokott tartatni. Néhány ezer, részint jármos részint kivágandó szarvas marha hajtatik e vásárra, melyet a' mészárosok egész falkánként vesznek meg. A' puszták ezen szarvas nevendékeik mellett nagy kört képeznek a' több százakra menő eladó lovak. Bohokás szemléletül szolgálnak azon próbák, melyeket egy ló megvásárlásánál a' paraszt el szokott-követni. A' tót, a' ló ereje megmérése tekintetéből farkát huzza annak jó erősen meg; míg a' magyar, gyorsaságáról kívánván meggyőződni rá pattan, megsarkantyúzza 's futtat vele; a' német ellenben mi előtt alkuba boesátkoznék, kikémeleli melyik légyen a' legjobb tartású ló a' vásárban.

Ezen tarka vegyület minden heti vásáron is ugyan az marad, mi után az üllői vonalon kívül minden szerdán tartatik egy marha vásár, melyen nem csak a' pesti, budai 's posonyi, hanem még a' bécsi mészárosok is ellátják mészárszékeiket. — Egy ily heti vásáron 250—1500 is elkél, úgy hogy 45,000 darab szarvas marha, 's ugyan annyi ürü hajtódik ide és adatik el évenként. —

A.

Pesti dinnye vásár.

Egy héti vásárnak mindenkor élénksége legnagyobb fokozatjára hág a' nyárnak azon szakában, midőn a' gyümölcs már érik 's kivált a' dinnye, mely a' hőségtelyes napokban, szegénynek mint gazdagnak frissítő enyhítésül szolgál.

A' dinnye árulás raktérein, mint a' kerepesi uton, szénatéren, 's a' vólt hajóhid-alatti partokon a' Duna hosszában, hol a' mindennemű dinnyék roppant mennyiségben felhalmozva hevernek, ilyenkor nagy csoportját láthatni, tarka vegyületben a' dinnyét kedvellőknek, nézőknek és vevőknek. Ugyan 's a' keletnek e' kellemes gyümölcse, olcsó táplálékot nyújt, a' munkájába bele fáradt napszámosnak; fel frissíti a' lankadt vándor drótos-tót, ki azt vagy ülve vagy hason fekvé élvezi; válogatott eledele a' házaló zsidónak, ki azt mi előtt megvenné nehézségére nézve gondosan fontolgatja, 's legédesebb csemegéül szolgál az iskolákból zajogva haza térő gyermekeknek, miért is nem csuda tehát, ha mindezek, mindennap örömet látogatják meg a' Duna partjait. —

A' Pestre szállítatni szokott dinnyék többnyire Pest és Heves megyéknek, a' Jász-és Kunságnak természetményei.

ausgeführt im lithogr. Institut von Aron & Comp. in Pesth.

Pesther Melonen-Markt. Pesti dinnye-vásár. Marché aux melons.

A' sárga dinnyéket a' pesti gyümölcs-árusnők leginkább a' Csepel szigetéből Ráczkeviről, és az alföldi pusztákról hajókon hozzák, 's azokat a' Duna partjain rakják le; míg ellenben azok, melyek szekereken, Nagy-és Kis-Kőrös lakosai, vagy a' kunságiak által hozattatnak bé, részint a' kerepesi úton, részint a' Duna partján a' görög templommal szemközti területen szoktak áruba bocsátatni. Egyéberánt dinnyéket magában Pest városa határában is a' Rákos mezeje homokos földiben természetnek a' kertészek, még pedig olykor tetemesebb nagyságúakat; így a' közelebb mult nyáron is eladodott egy, mely 26 fontot nyomott.

Általában véve a' magyarok a' dinnyét a' szabad mezőn termesztik, 's ha némely helyt a' föld mineműsége nem volna erre alkalmas, gyakran készek a' lakosok egy darab rétet vagy gyepet feltörni, csak hogy abba dinnyét ültethessenek; — valamint oly tájékokon, hol a' föld vegyülete e' természetnek megfelel, könnyű a' parasztok közt jó haszonbérlelőkre találni, miután ezek jól tudják, hogy ha a' föld és éghajlat viszonyai kedvezők, a' szántáson, és megkapáláson kívül más munkájuk meg nem kívántatik arra, hogy még is dus jövedelmet huzhassanak. —

Szintugy mint a' sárga dinnye, szabad mezőn természetik a' görög dinnye is, csak hogy az ily módoni mivelés mellett, ez utolsó, belső jó tulajdonira nézve, az első tetemesen felyül mulja, 's nevezetesen a' Csányi, és Hevesi, különös nagyságára és jó izire nézve nagy hírt és általános kedvességet szerzett magának.

Ily görög dinnyék nagy mennyiségben szállítódnak Pestre, hol azután vagy százanként vagy darabonként eladattak. — Találhatni köztök néha kettős nagyságúakat és nehezeket, így egykor dicső „Mária Terézia“ esászárnénak 's királyunknak, küldődött fel Bécsbe, Békés megyéből egy, mely szinte fél mázsát nyomott. — Termesztenek némely helyeken téli görög dinnye fajokat is, melyek zabba eltéve egész tavaszig elállanak.

B.

Pesti Duna-vizhordogatók.

Egy mulattató látványt vehetni néha Pest útszáin észre, mely egy számár fogatú targonca, és annak tulajdonossa által idéztetik elő. — Kinosan látjuk mozogni ezen puttonokkal terhelt két kerekű taligát, melynek kettős rudja, a' némi ócska szíjjakkal fölhámozott számár oldalain hever. Utánna menvén egy rongyokban burkolt, 's víztől átázott férfi, hasonló öltözetű nejével mint az említett szekér-mű egyedüli tulajdonosai, „Duna víz, Duna víz!“ kiáltással tudatván mind helybeliekkel mind idegenekkel napi foglalkozásokat. — Már korán reggel hallhatni e' kiáltást, mire szakácsnék 's szolgálók mint a' Duna-víz élénk fogyasztói, egyaránt sietnek elő, 's intenek a' vízhozónak, ki ez intést követve nyájasan köszönti őket, 's a' tőle kívánt vizet a' 2^{ik} sőt 3^{ik} emeletbe is, a' hátán készéggel viszi fel. —

A' pesti kúta, leg többnyire salétromos vize kényszeríti a' lakosokat, hogy a' ruha-mosásra, valamint az ázalékok főzésére Duna-vizet használjanak. — Jóllehet ez előtti időkben is lehetett Duna vizet, különös puttonos asszonyok által szerezni; miután azonban azok kénytelenek voltak e' nagy terhet hátukon hordani szét, 's ezen szét hordás kivált egy ily nagy város távolabbi részeire felette terhes 's nem eléggé kielégítő volt, 1825^{ik} évben vállalkozott az első vízhozogató, ki, egy számár fogatú, két kerekű taligán a' legtávolabbi részeire is a' városnak elhordta a' vizet. —

Azon jó és biztos jövedelem, mely előtte, ezen vetélkedő társnéküli vállalatból meg nyílt volt, azon gondolatra vezette egy részét az előbbi 's többnyire helybeli tót napszámosokból álló

vizhordozóknak, hogy ők is szerezenek magoknak egy ily jutányos kereset modot, 's ezért közülök mind egyik, ki egy fillérekét napi keresetéből félre tehetett azon igyekezett, hogy, egy ily, minden tekintetben olesó fogatot állítson. Így történt, hogy a' vizhordogatók száma, ez idő óta minden évben szaporodott; úgy, hogy jelenben 23 ilyen vizhordogatók léteznek e' városban, kik, részint csak egy, vagy két szamaras taligákon, részint pedig már e' keresetet nagyban üzvéen, két nyomorult lovas szekereken szállítják a' Duna-vizet a' város minden részeibe, e' kiáltással „Duna viz, Duna viz!“ adván hírvil üzletöket.

Az egy szamaras taligás 6—8 putton vizet visz egyszerre, a' két fogatos ellenben 10—12^{öt}. Valamint már az egy ló-fogatos 10—12-töt, a' két ló-fogatos pedig 14—18 putton vizet is szállit, 's miután a' város rész távolsága 's az emelet magassága szerint 6 váltó krajezártól 3—4 pengő krig terjed minden egyes putton árra, 's egy ily vizhordogató 4^{szet}—5^{ször} fordulhat meg napjában, önként következik hogy fogata minősége szerint 1 ft. 36 krtól számítva, 4—5 p. forintokig is keres napjában, mi szerint minden esetre tisztességes jövedelme van. — Bizonyosságul szolgál azon körülmény, hogy létez Pesten egy oly vizhordogatóné, ki igyekezete 's takarékosága által magának már egy kis házat is szerzett a' külvárosban.

Mind e' mellett, valamint a' gőz általában ellensége minden szárazoni 's vizeni szállítóknak, úgy ezen vizhordogatókat is, két kerekű fogatjaikkal együtt veszélyel fenyegeti; miután egy bécsi nagy kereskedő-ház S. S. Pest városának nem régiben azon ajánlatot tette, hogy egy gőz-gép segédelmével az egész várost Duna-vizzel kész légyen ellátni, mely vállalat ha létre jöhetne, minden esetre Neptun e' magzatainak végett vetne. —

C.

Pesti Laczi-konyha.

A' Laczi konyhák gazdasszonya mit sem gondolva az elemekkel, egész éven át, a' szabad ég alatt, található. — Kitéve a' nap hevének, vagy sujtogatva zajongó zivatartól, még is mind e' mellett, egész készéggel igyekszik, többnyire rongyokba burkolt vendégeit ki elégiteni, és meleg étellel ellátni. — Egy kis zsámoly, vagy három lábu szék, egy asztalka néhány eszerép tányérokka és fa kanalakkal, egy talyiga, megrakva az ételes és párnákkal bétakart fazekakkal, egy kis széntartó, képezik minden vagyonát, és ugy a' magyar mint a' tót „Lázáronik“ vendéglőjét. —

Nagy közönsége vendégeinek a' pornép legalsó osztályából áll. — A' tót napszamos, a' szolgálat nélkül csavargó magyar, a' már iszákossá aljasult német munkás, és a' nyomorult rongyszedőné, itt mindennapos vendégek. Ez azon hely, hol csekély tehetségéhez képest, minden, kielégítést 's jutányos táplálékot találhat. —

A' magyar „Laczi-konyha“ nevezetnek történetelmi becsét tulajdonitnak, sőt azt tartják, hogy az, a' magyarok királyától „Ulászlótól“, ki „Dobzse László“ mellék-nevet nyert, vette légyen eredetét. Ez, ki dicső „Mátyás király“ után, választatott királynak, oly nyomorúttul kezeltette kincstárát, hogy néha kénytelen volt, a' legnagyobb pénz-szüke miatt, még királyi asztalát is olykor, csak ily piaeci konyhákból ellátatni, miért is mint mondják az illetén konyha, ez idő olta kapta a' „Laczi konyha“ nevet.

Mind e' mellett azonban, ha a' 350 éves monda szerint, a' Laczi konyha használata, még a' királyi palotában is, igénybe vevődött volna; még is mint egyedüli tulajdonát, fentartotta ez, az egyszerű szegénység bélyegit.

Angeführt im 1840er J. von A. & C. in Basel.

Wassermann.

Dunaviz hordogató.

Le porteur d'eau.

Gegen jede Nachbildung vorbehalten Eigentum K. Verlag & Bureau Verlag in Prag

Minden, a' lélektant kedvellő előtt, eredeti és érdekes szemlélet, a' külömbféle nemzetiségek ivadékait, úgymint németeket, tótokat, magyarokat, szerbeket és oláhokat, a' szegénység hatalma által kényszerítve, itt testvéri egyetértésben egyesülve látni; miként ülnek ők egymás mellett, egy asztal gyanánt szolgáló hordó vagy kő-tuskó körül, 's mily irigylendő étvágygyal fogyasztják mohon, szerény ebédjüket, a' hasonló ebédre türelmetlenül sovárgó több vendégek használatára, törületlen és mosatlan hagyva által, az általok már elhasznált zöld-cserép tányérokat 's fa kanalakat.

Az étkeket, kivéve a' sült húst, mely rendszeren szabad ég alatt a' szén serpenyőben készül, a' Laczi konyhák tulajdonosai, elébb mindig otthon külvárosi lakjaikban, szokták elkészíteni, azután pedig fazekakba töltve és azokat párnákkal bé takarva targonczán, vagy kised négy kerekű talyigán, melyet magok húznak, viszik, mindennapi áruló állomásaikra. Itt, egy pillanat alatt kész a' Laczi konyha, megnyílik az étterem, és kicsi mind nagy, körbe gyűl, hogy éhségét enyhítse.

Itt áll a' magyar, egy darab disznó süttel kezében, — amott a' tót, krumpli levest vagy kását éve, mit tányér hiányában néha kerek karimájú kalapjába tálatat; — tovább a' német, tészta ételével, 's az idegen vándorló legény, silány kávéjával, végre a' cigány, ki paczallal szereti tömni magát.

Ily külömbféle eledel mellet is, az árjegyzék mindig ugyan az marad; az az, azon pénzbeli tehetséghez van mérve, mely ezen éhes közönségnek rendelkezésére készen áll. Azért egy ilyen tál ételnek ára, soha se több egy krajezárnál, vagy ha a' tányért egészen megtöltik, két vagy három krajezár. Azon hely, hol a' pesti Laczi konyhák rendszeren fölállítvák: a' széna piac, 's a' Dunapart, régi hidon alóli része; 's ezeken kivül vásár alkalmával a' váci út, a' hatvani és kecskeméti kapuk.

Laczi konyhát találni a' piacon minden magyar városban, nevezetesen Debreczenben, hol vásár alkalmával pezseg a' piac, illetén konyháktól. — Pesten jelenben 26 Laczi konyha van, 16 keresztény nők által kezeltetik, 10 ellenben zsidónők által, kik különösen rántott hallal 's más süteményekkel látják el, Talmud követőit; — olcsóságukra 's meztelen egyszerűségekre nézve az előbbiekhöz ugyan hasonlók, de a' pizokban 's tisztátalanságban azokat sokkal fejül mulók.

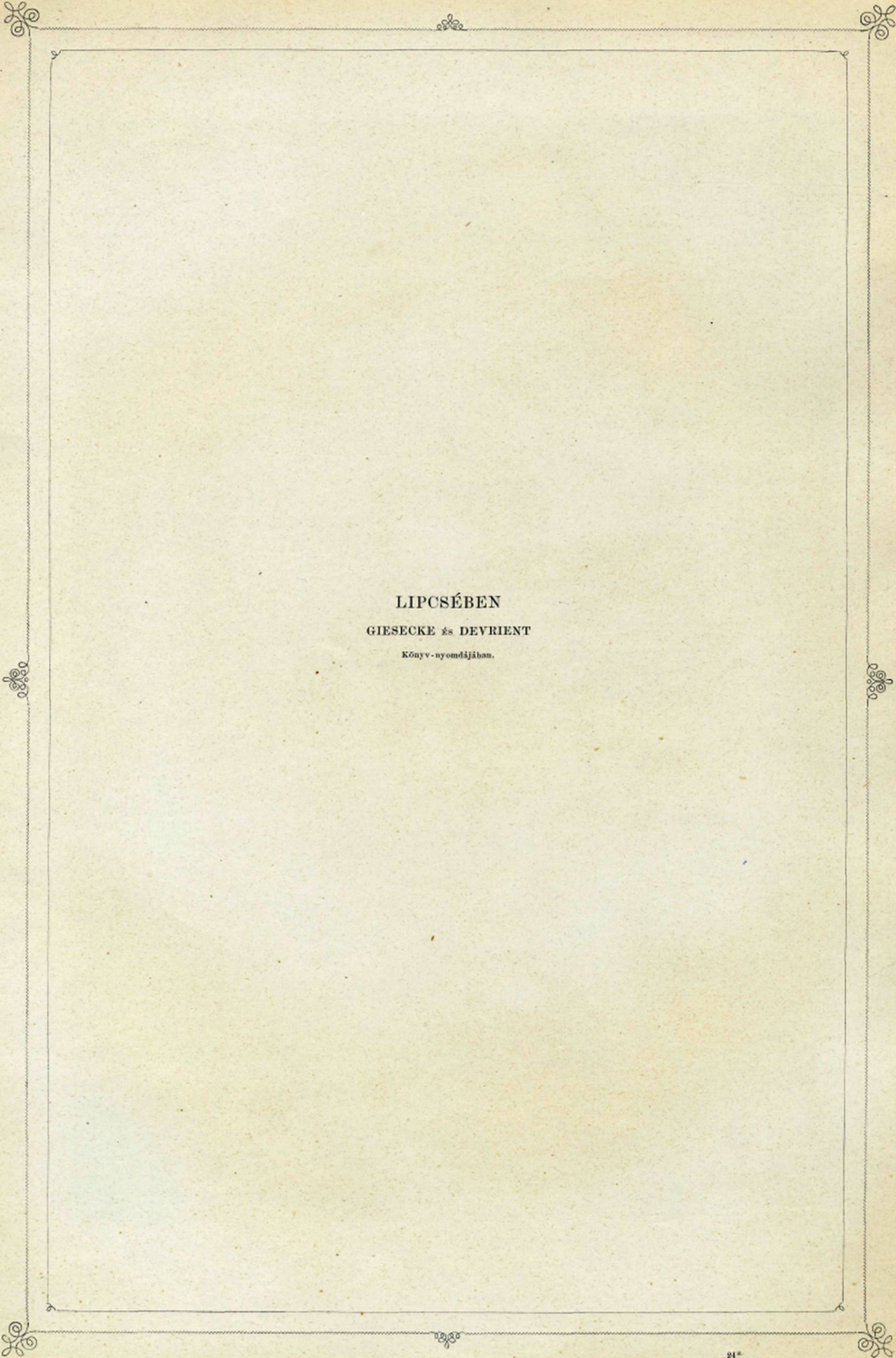

Ausführt im lithogr. Institut von Metz & Comp. in Düsseldorf.

Die Garküche.

Laczi konyhája.

La gârgote.

LIPCSÉBEN

GIESECKE és DEVRIENT

Könyv-nyomdájában.

